

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Tuesday 8th August, 2023

The Assembly met at 0902am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Deputy Speaker in the Chair

MR DEPUTY SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab, tou bann *staff* Lasanble Nasyonal. E nou annan bann viziter dan Galeri osi nou a dir zot bonzour, e tou dimoun ki pe ekout nou nenport landrwa ki zot ete, byenveni pou travay Lasanble Nasyonal pou ozordi Mardi le 8 Out.

Ozordi ek demen i de dernyen *sitting* ki nou annan pou sa trimes. E nou annan en pe travay devan nou e mon lapriyer i se ki tou Manm i konsyan letan, e avek lirezans nou *Order Paper* ki devan nou, nou konsantre e nou fini avek sa ki nou annan pou fer.

Avan nou kontinyen, mon ava demann Madanm Clerk pou fer bann prezantasyon Papye silvouple Mersi.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann

Manm, bann *staff* Lasanble, bann dimoun ki dan Galeri e tou dimoun ki a lekout.

Bann papye ki pe ganny prezante;

S.I. 52 of 2023 Environment Protection (Tourism Environmental Sustainability Levy) Regulations, 2023.

Seychelles International Mercantile Banking Corporation Limited – Audited Annual Financial Statements for the year ended December 31, 2021. Development Bank of Seychelles – Directors Report and Financial Statements for the year ended 31 December, 2022.

Seychelles Civil Aviation Authority – Audited Financial Statements 2022.

Seychelles Petroleum Company Limited and It's Subsidiaries – Directors' Report – December 31, 2023.

Seychelles Prelude Limited – Directors' Report – December 31, 2022.

Seychelles Progress Limited – Directors' Report – December 31, 2022.

Seychelles Pioneer Limited – Directors' Report – December 31, 2022 and Seychelles Patriot Limited – Directors' Report – December 31, 2022. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Nou premye *item* lo nou *Order Paper* ozordi i *Private Notice Question*. E letan ki mon demann *parliamentary reporter* pou kriy nou bann *panellist* mon ava zis donn briyevman Onorab Regina Esparon ki'n demande pou fer en pti mo labyenveni, pou nou bann viziter ki in envite. Mersi.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun a lekout, en bonzour spesyal pou bann travayer lasante ki anler dan Galeri. Sa bann travayer ki la anler i konpri bann travayer ki travay kot Lopital North East Point li menm li, *Regional Home for the Elderly* ki nou apel Kazern, avek travayer sorti *Hospice* kot i donn *palliative care*.

Sa bann travayer i bann travayer ki kontribye en kantite anver bann dimoun ki malad. E mon ti a kontan dir zot mersi pou zot travay ki zot pe fer, pou ed nou bann dimoun ki dan bezwen e *welcome* kot nou Lasanble ozordi.

Dan letan *break* zot ava ganny letan pou zwenn avek bann isi, bann Manm Lasanble kot a kapab *exchange* enn de konsern. Mersi e *welcome*.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab Esparon. Bon, nou ava swet labyenveni delegasyon ki fek zwenn nou pou *Private Notice Question*, ki dirize par Minis pou Lasante Madanm Peggy Vidot, e akonpanyen par Sekreter Prensipal pou Lasante Dokter Bernard Valentin e Mr Ebrahim Ally, ki Direkter kot *National Institute for Health and Social Studies, welcome*. E mon ava envit Dirizan Lopoziyon pou prezant son *PNQ*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Bonzour tou dimoun; bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou koleg Onorab, bonzour tou bann viziter ki dan Galeri, byenveni kot Lasanble Nasyonal. E bonzour tou bann dimoun ki pe ekout Lasanble oubyen pe swiv Lasanble kot zot ete.

Mon kestyon pou Minis Lasante i lir koumsa,

Eski Minister Lasante i kapab eksplik ek Lasanble, akoz ki bann etidyan *NIHSS* i forseman bezwen al kot de koudriyez spesifik pou koud zot liniform? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab nou ava envit Minis pou larepons.

MINISTER PEGGY VIDOT

Bonzour Mr Speaker, *Leader of Lopozişyon, Leader of Government Business*, tou Manm Lasanble. En bonzour pou tou bann travayer Minister Lasante ki dan Galeri. E bonzour tou dimoun a lekout.

Mr Speaker, keştyon ki *Leader Lopozişyon* in poze. In demande akoz ki bann etidyan *NIHSS* i forseman bezwen al kot *de* koudriyez pou koud zot liniform. Afen ki nou kapab eklersi sa sityasyon e retir okenn lakizasyon osi non dout, mon ti a kontan donn en lesplikasyon kler lo sa size.

Mr Speaker, mon'n osi observe ki lakizasyon ki nou pa'n swiv prosedir ti ganny mansyonnen semenn pase. E mon'n war poudir i annan en dimoun ki'n anvoy en drwa repons lo lakizasyon ki ti ganny fer. E alor mon pa pe al dan sa laspe.

Me Mr Speaker, mon ti a kontan eksplike ki avan menm ki sa ladministrasyon ti pran lofis an Oktob 2020. *NIHSS* ti servi sa fason swivan kot i konsern pou rod liniform bann etidyan. En lakonpanyen ki apele *South West Uniform Company*, ti ganny kontra pou fer vini latwal liniform pou *NIHSS*.

Etidyan zot aste zot latwal liniform e zot ki anmenn zot

liniform koud, e sa etidyan i osi peye pou sa koudriyez ki li i ti swazir pou fer sa liniform. Lekol pa'n antre dan okenn kontra avek personn pou koud. I napa sa kontra pou fer koud liniform etidyan.

Wi resanman in annan de koudriyez ki zot in vwar, lekol in vwar in obzerve ki koud byen bann liniform. E sa parey mon'n dir dan mon lentrodiksyon depi avan letan ladministrasyon prezan ti vin dan lofis an Oktob 2020, sa bann koudriyez ti pe koud liniform bann etidyan. Me etidyan ti al kot zot, zot menm.

Sa lannen lekol in entrodwir en nouvo liniform. Alor letan bann etidyan i aste zot latwal lekol, i rekomann avek etidyan pou anmenn zot liniform koud laba, pou senp rezon ki zot in vwar etidyan ki'n ganny problemm avek zot liniform dan lepase, kot liniform pa ti lo standar.

Alor an bonn fwa, zot in fer sa pou bann etidyan pa bezwen aste latwal pli tar pou re-aranz *uniform* ki pou zis ogmant zot depans.

Me lekol i ankouraz zot pou servi koudriyez ki zot konnen i kapab koud lo sa nivo, lo sa standar. Mr Speaker, mon pa panse poudir i annan okenn eleman forse dan sa zafer koud liniform. Sa etidyan malgre ki i

ganny konsey lo lekel koudriyez ki i kapab servi, i kapab fer sa ki li i anvi fer avek son latwal letan in aste. Akoz i osi ganny model sa nouvo liniform.

NIHSS i preskrir standar pou liniform e etidyan i bezwen swiv sa standar. Avek lentrodiksyon sa nouvo liniform ozordi, i annan apros en 40 etidyan ki bezwen koud sa nouvo liniform.

E lekol in donn zot sa bann konsey. Me solman pou tou dimoun mon pe ti dir poudir, ler en etidyan i aste son latwal, i kapab anmenn son latwal nenport ki landrwa pou koud. E nou ankouraze ki zot fer sir ki sa koudriyez i koud lo standar ki in ganny preskrir.

Sityasyon ozordi i *comme* swivan;

Lekol i annan son standar liniform ki i anvi ki tou etidyan i obzerve.

Etidyan ankor i aste son latwal kot lekol.

Lekol i fer serten rekomandasyon, me malgre ki i napa okenn kontra avek okenn sa de koudriyez ki i rekomande, etidyan i lib pou koud zot liniform kot zot anvi, me zot bezwen mentenir standar. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Aprezan nou pou pran bann *supplementary questions* e premye lo mon lalis i Onorab Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon, tou nou bann envite dan Galeri, tou mon bann koleg Manm Onorab, e tou dimoun ki pe ekout nou.

Mr Speaker, mon kestyon i al anver konsern bann paran ki zot in fer resorti lo size pri sa latwal liniform Minis.

Latwal liniform kot *NIHSS* i R100 par met.

R100 pou kor,

R100 pou zip.

Savedir i fer R200. I annan etidyan ki en pe gro e zot, zot bezwen plis ki 2 met liniform. E ler ou regarde i vin R200 pou kor, R200 pou zip depandan lo groser ki zot ete.

E konparab Mr Speaker avek *SIT*, 1 met latwal pou semiz i R20. 1 met latwal pou kannson i R35. E zot annan triko ordinerman sa ki zot mete sa i en lot zafer.

Liniform pou *attachment* i donn zot de. Si i sere lo ou kot *NIHSS* sa Minis, fer ou prop demars pou ou reganny ou liniform, *NIHSS* pa pe antre ladan.

Mon kestyon, i eski *NIHSS* pe mazin refiz sa pri liniform ki R100 met pou semiz ek pou

kannson. E osi an sa ki konsern zot liniform pou *attachment* osi, si en lot demars or en lot laranzman i kapab ganny fer, ki si i arive ki liniform i sere, olye fer zot prop demars si i annan en lot laranzman ki kapab ganny fer pou sa bann etidyan? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Solman mon ava zis dir Lasanble *be mindful of the scope of question*, ki koz lo laranzman koud liniform. Si nou pe entrodwir pri liniform i en lot size ki nou *Standing Orders* i dir nou pa kapab entrodwir *a new subject matter*.

Me solman pou kestyon klarite, nou ava zis dir Minis *clear* sa enn la. E pou larestan dimoun ki lo lalis kestyon silvouple *be mindful of the subject matter before the House*. Mersi.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Ou demande si nou kapab revize? Mon konpran poudir toultan latwal liniform *NIHSS* in dan sa pri R100 par met. Me konman ou'n demande si nou kapab revize parey in ganny dir, kestyon pa ti lo kou latwal, e alor nou pa'n regard sa me nou kapab regarde. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon ava envit Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis, bonzour tim, bonzour tou Manm Onorab e bonzour tou bann envite ki dan Galeri. E byensir bonzour tou manm piblik ki pe ekout nou.

Minis, eski ou kapab dir nou, eski ou - si wi, konbyen modis ki zot in donn sa lenstriksyon pou koud liniform *NIHSS*? Eski zis sa de ouswa i annan lezot modis ki zot in donn lenstriksyon pou koud liniform *NIHSS*? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel*?

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Onorab pou ou kestyon. Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, Lalwa Ledikasyon Tersyer, 2011 i donn *NIHSS* parey tou bann sant profesyonnel lotonomi pou fer serten desizyon operasyonnel.

E dan sa ka *NIHSS* in vwar sa de koudriyez ki li in donn - pa antre an diskisyon, me in vwar poudir sa de modis i kapab koud e in koud lo standar dan lepase. E alor zot

in donn sa de kontak konman de annan.

Me selman zot in revwar sa desizyon ler paran in koz ek zot, pou vwar si zot kapab permet. E nou konman en Minister ki annan *oversight*, akoz keston in anvoy kot nou.

Savedir zot pe war nou konman Minister, konman ansarz sa lekol, nou'n pran osi sa desizyon ansanm avek zot pou anmenn en pe plis fleksibilite, me i kit responsabilite lo sa dimoun ki aste sa liniform, ki fer sa liniform pou fer sir i lo standar.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Ou annan klarifikasyon?

HON WALLACE COSGROW

So, Minis mon klarifikasyon i al direk lo mon keston. Eski zot in donn inisyalman okenn lezot modis sa posibilite pou osi kapab - zot konman Minister or konman *NIHSS* - okenn posibilite pou zot osi partisip dan koud liniform sa bann etidyan *NIHSS*? Sa i mon premye klarifikasyon, akoz ou pa'n neserman reponn mwan dan sa keston.

E mon dezyenm klarifikasyon, eski prezan bann paran an vi sa desizyon ki zot in pran, eski bann paran pou

kapab ganny model liniform pou zot al anmenn kot zot bann modis? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab dan mon lentrodiksyon mon'n dir ki prezan swivan konmela la, paran i a kapab model pou zot fer zot *uniform*. Me zot bezwen mentenir standar.

E parey in dir ankor ki i annan de modis ki *NIHSS* ti'n donner konman kontak, ki dimoun i kapab koud zot uniform. Alor mon krwar mon'n reponn ou keston. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon annan prosen entervenans se Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis ek ou delegasyon, tou Manm Onorab, tou bann dimoun dan Galeri e tou manm piblik ki a lekout. Mr Speaker, mon keston pou Minis. Minis ou'n dir poudir rezondet sa de dimoun spesifik ki'n ganny konseye pou – etidyan in ganny konseye pou apros zot, zot in

baz li lo baz pou respekte standar.

Eski ou pe dir nou ozordi dan pei, *NIHSS* zot war zis de dimoun ki kapab koud *uniform* pou sa lekòl lo baz standar, prenon kont tou sa modis ki annan ki pe koud plizyer *uniform* pou lezot lenstitisyon skoler. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel?*

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Onorab *NIHSS* in vwar sa de baze lo leksperyans ki zot, zot in annan kot *uniform* in ganny koud dan lepase. Mon plis ki sir i annan en kantite modis. Me zot, zot in vwar sa de e zot in konmans avek sa de pou sa 40 etidyan ki ti annan.

Me parey nou'n dir nou'n revwar. Nou'n redir zot poudir zot kapab vin pli fleksib e sel keksoz ki nou bezwen fer, se mentenir standar. E sa i ava annan lezot modis ki kapab koud e nou ava vwar si zot mentenir standar. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Klarifikasyon?

HON AUDREY VIDOT

Zis en leklersisman *Minister*, en? Prenon kont ki i annan

bann lezot lenstitisyon skoler ki zot osi zot annan zot *uniform*. Eski zot annan en *networking* ki zot fer, pou asire ki zot annan en *compiled list* bann dimoun modis ki petet i baze lo bann standar, ki ou pa zis annan zis de dimoun ki aparet toultan lo en lalis? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, dan mon diskisyon avek *NIHSS* zot in dir mwan poudir pou sa enn liniform ki zot in santi, poudir i en nouvo model zot in konmans avek sa de modis.

E zot in diskite wi, i annan lezot letablisman ki zot in diskite avek, me pou le moman zot in vwar poudir zot bezwen konmans limite e apre zot ava – parey nou'n fer nou'n revwar e lezot modis i ava kapab koud. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon ava apel aprezan Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Good morning Minister, panel. Minis etidyan *NIHSS* ti ganny direktiv pou zot anmenn liniform koud kot sa de modis. Eski ou kapab dir nou ki

prosedir entern ou Minister, an se ki konsern pou donn swa en kontra ouswa en prosedir *tender*, okenn modis pou antisp travay koud *uniform*. Sa i enn.

Dezyenmman Minis, ou'n dir en nouvo model. Mon krwar si en biznes ki pe antreprann pou koud *uniform* i bezwen annan dimoun kalifye. *Be it* en nouvo model, i en *design* ki pou ganny fer. Mon pa war rezon akoz ou pe spesifye ki en nouvo model, ki zis sa de dimoun ki pou kapab koud. Eski ou kapab eklersi mwan lo sa? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Ou dezyenm kestyon mon pa war en kestyon, akoz ou pe dir i plito en largiman ki ou pe met avek Minis. Ou pa kapab demann li en lopinyon. Me premye kestyon lo *tender procedure* sa i kler konman en kestyon. Mersi.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab, ou pe demann mwan prosedir entern ki'n pran pou donn kontra. Mon'n dir poudir dan zafer *uniform*, nou napa kontra avek okenn dimoun pou koud *uniform* etidyan.

Etidyan i pey zot *uniform* zot menm e alor i pa *NIHSS* ki

donn kontra. Me *NIHSS* dan sa sityasyon in rekomande. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Nou *move on* to prosen entervenans, Onorab Herminie.

HON WILBERT HERMINIE

Bonzour Minis avek ou delegasyon, bann manm ki dan Galeri avek tou Manm koleg Onorab. Mr Speaker, rezon sa bann kestyon pe ganny demande se ki nou bezwen annan laklerte dan prosedir.

MR DEPUTY SPEAKER

Pa eksplik ou lekor, demann ou kestyon Onorab. Mersi.

HON WILBERT HERMINIE

Be tou dimoun in eksplik zot lekor ou bezwen met konteks.

MR DEPUTY SPEAKER

Look Standing Order i clear, nobody should ask a question avek konmansman *pretext for a debate! We just go straight to the question. Let's move on, thank you.*

HON WILBERT HERMINIE

Mersi. Mon war ki *Speaker* pou anpes mwan demann kestyon Minis.

(laughter)

HON WILBERT HERMINIE

Mon kestyon i senp, *according to* larepons ki ou'n donner ou dir ki standar pa'n ganny swiv.

Mon kestyon i *straight to the point* e i *straight forward*. Konbyen ka ki zot in rikorde - konbyen ka ki zot in rikorde pou zot kapab fer sa determinasyon ki liniform ki ti pe ganny koud pa ti lo standar? Sa i enn.

Mon lot kestyon se ki bann prosedir ki zot in swiv avek bann lezot lekol pos-segonder pou zot kapab *come to an arrangement* koumsa, ki zot swazir zis de modis pou fer sa travay non pa donn en lalis? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon'n not de kestyon, *panel*?

MINISTER PEGGY VIDOT

Mr Speaker, mersi. Onorab mersi pou ou kestyon. Konbyen dimoun? Mon'n demann Direkter, i napa sa *chiffre* avek li. Me in annan dimoun ki zot *uniform* ler ou regarde i pa lo standar i pa'n koud lafason ki i ti merit koud. Alor pou sa rezon zot in vwar i annan ki zot *uniform* in byen koud e zot in donn sa de non.

Me parey mon'n dir, sityasyon ozordi se ki etidyan i

kapab anmenn zot *uniform* kot zot oule pou koud e *provided* zot mentenir standar, e zot fer li lo *design*. E alor i napa en lalis. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Nou *move on to* - ou annan klarifikasyon Onorab?

HON WILBERT HERMINIE

Mersi. Minis pou ou kapab fer en determinasyon i bezwen annan en bon pe ka. Nou pa kapab ganny en *statement* ki dir liniform pa lo standar, baze lo pa konnen zis en ka. Nou bezwen konnen *the facts*.

Nou'n fer sa determinasyon pou zis de dimoun koud liniform solman nou napa *figures* oubyen liniform ki pa lo standar. Nou pa kapab fer en determinasyon san annan statistik!

Nou bezwen konnen nou bezwen konnen konbyen dimoun konbyen zelev ki'n vin lekol, ki zot in ganny en *issue* avek zot liniform pou nou kapab fer sa determinasyon pou donn zis de dimoun sa kontra. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Nou pa fer largiman lo sa pwen. Savedir zot ti ava apresye ki ler nou

sorti la, Mr Ally ki ansarz *NIHSS* i *provide* en lenformasyon avek Lasanble lo konbyen ka ki zot in anrezistre. I fer gannyen, so ki nou *move on* lo sa pwen. Mersi. Onorab Uranie *you are next on the list*.

HON ROCKY URANIE

Bonzour Minis ek ou delegasyon. Bonzour tou koleg Onorab e byensir tou viziter ki dan Galeri. Minis, lefe ki sa kekyon ti sipoze pase semenn pase. Se eski a parti la ki zot in deside pou annan fleksibilite pou les bann etidyan al vwar lezot modis?

E mon dezyenm kekyon, lekel sa de modis ki zot in met konfyans ladan? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou ou kekyon. *Panel?*

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab parey mon'n dir Lalwa Ledikasyon Tersyer, 2011 i donn pouwar en lenstitisyon sant profesyonnel pou zot pran bann desizyon operasyonnel kan i neser. E san ki menm zot bezwen konsilte zot *parent ministry*.

Dan sa ka *NIHSS* in fer serten desizyon e zot in limit pou sa nouvo *batch* liniform, de koudriyez ki zot in panse dan

lepase in donn zot liniform. Etidyan ki'n koud zot *uniform* laba zot liniform in lo standar. Alor pou sa rezon ki ti donn kontak sa de.

Sepandan apre ki Minister Lasante in ekout rezon desizyon in deside e diskite avek *NIHSS*. E *NIHSS* in osi diskite enternman apre ki zot in ganny kontak avek bann paran ki'n met zot pwennvi devan zot. E zot in deside pran en desizyon, ki zot pou kapab permet plis dimoun ki le koud zot *uniform* zot menm, osi non ki zot annan zot *own* modis pou fer li.

E nou konman en Minister, nou'n fer sir ki nou'n donn sa gidans *NIHSS* pou revwar sa desizyon pou permet bokou plis fleksibilite. Wi, konman en Minister ki ansarz mon sipoze sanmenm sa kekyon in vin kot mwan konman Minis sa Minister. Ler sa in vin a nou latansyon nou'n pran sa desizyon ansanm ek *NIHSS* pou nou fer sa.

E pou sa rezon ki nou dir ozordi sityasyon i *comme* mannyer mon'n dir. Ou demann mwan lekel sa de. Mon santi sa de dimoun ki ti ganny nonmen *last week* dan prezantasyon avek letan *Leader* Lopozisyon ti pe diskite lo sa ka, e se sa de dimoun ki *NIHSS* ti donn kontak.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Nou *proceed* avek lot entervenans. Ou annan klarifikasyon Onorab?

HON ROCKY URANIE

Mr Chair, mon ti a kontan ki Minis vi ki i annan sa lenformasyon li ki ti a dir nou lekel sa de dimoun. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. *Minister* oule –?

MINISTER PEGGY VIDOT

Mr Speaker, semenn pase letan *Leader* Lopozisyon ti pe koz lo sa size ti mansyonn de dimoun. E sa de non in deza ganny dir –

(Interruption off-mic)

MINISTER PEGGY VIDOT

... me nou napa problem pou reponn, solman in deza ganny dir. E si in deza ganny dir dan sa lasal mon espekte ki tou dimoun in antann. Si zot pa'n tandé alor sa de dimoun i en Madanm Pharce ek en Madanm Afif.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Dernyen entervenans ki lo lalis avan ki mon donn Onorab *Leader* Lopozisyon kekyon se Onorab Arissol. Mersi.

HON SANDY ARISSOL

Mr Speaker, mersi. Mon ti a kontan letan mon konmansé i annan en lenvitasyon ki'n vini ki mon'n ganyen kot Lasanble Nasyonal sorti kot Minis Lasante. I la, an vi ki i la permet mwan pou dir mersi pou sa lenvitasyon, parske nou'n ganny envite pou louvertir Lopital *St Mary's* le 15 out La Digue. Mon ti a kontan dir Minis anvi ki i la avek nou.

(APPLAUSE)

HON SANDY ARISSOL

E pou mwan dir mersi osi Loncy ek son lekip, ki pe fer en travay pou sa lafet 15 Out, olye sa enn ki lo *SBC*. Mon kekyon ki mon ti a kontan demann Minis, an vi ki nou pe fer nou'n ganny en *PNQ* dan Lasanble Nasyonal an relasyon avek koud liniform.

Mon bezwen deklare mon lentere, parske mon annan en garson ki kot Minister Lasante, Curtis Arissol. Depi ler i ti North East Point mwan ki ti aste son liniform, mwan ki ti swazir kote ki i koud son liniform. Pa Minister Lasante ki dir mwan, e pa Curtis Arissol ki dir mwan, aköz i mon larzan.

La Curtis in bouz Mont Fleuri dan sa nouvo lekol ki Gouvernman in fer, mwan ki

pou aste son liniform, mwan ki pou decide kot pou koud son liniform. Pa Minister Lasante pa lenstitisyon tersyer.

Mon kestyon alor eski in annan en dokiman ofisyel sorti kot Minister Lasante oubyen kot lenstitisyon tersyer, ki'n vin kot bann paran, (ki mon pa'n ganny enn) ki pe enstrir mwan pou al koud mon liniform mon zanfan kot de dimoun spesifik. In annan en dokiman?

Si napa en dokiman i *hearsay* ki nou pe koz lo la. En lafimen ki nou pa kapab atrape! Mersi bokou.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minis, i oule zis konnen si in annan en let ki paran in gannyen pou dir zot sa lenformasyon, al koud kot *X or Y?* Mersi.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mr Speaker, mersi pou sa kestyon. Mon'n demande si i annan en *memo* ki'n sorti e mon'n ganny dir napa en *memo*. Mon pa'n vwar en *memo* konman en kopi en *memo* ki'n ganny anvoye kot paran. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Dernyen entervenans pou *PNQ* se Onorab *Leader* Lopozisyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Minis, pou ou bann larepons e mersi pou tou bann Manm ki'n demann kestyon lo sa *PNQ*. Premyerman mon vin lo sa lenstriksyon ki ti ganny donnen avek bann etidyan e ti annan en mesaz ki ti sirkil dan zot *WhatsApp* avek ladres e kontak sa de dimoun. E dapre bann paran, zot ti ganny lenstriksyon pou al kot sa de dimoun spesifik ki ou'n nonmen la. E ou kapab war ki mannyer nou, nou krwar poudir i kapab annan en latras koripsyon.

Nou bezwen demann sa kestyon, aköz ou swazir de dimoun spesifik pou sa size. Prezan ler nou lo sa de dimoun spesifik enn ladan i annan en kontra pou apepre R220mil pou *provide* liniform *NIHSS* ki'n gannyen atraver *direct bidding*. E sa bann liniform par met dapre mon lenformasyon ki mon annan i R110 par met. E in *provide* zot 500 met ziska la.

So mon oule fer Minis konpran ki poudir son Direkter la i kapab konfirman oubyen *deny*. Mon napa lezot lenformasyon. Mon annan zis serten lenformasyon ki mon'n kapab rode.

Sa ki mon pe demande se ki mannyer zot in ariv a en

pwen kot baze lo lenformasyon ki mon'n gannyen ek *Procurement* sa ti sipoze en *urgent procurement* akoz ti napa liniform.

La aprezan in kontinyen san ki in re-annan en *tender* pou vwar si nou pa kapab ganny liniform a en meyer marse. Sa i premye keksoz.

Dezyenm keksoz prezan, ler ou dir ek nou poudir bann etidyan ti bezwen al koud kot sa de dimoun. E ki apre ou'n revwar ou desizyon, bann paran pe konfirman avek mwan ki sa desizyon pou zot al kot modis ki zot anvi, in ganny pran semenn pase - pandan semenn pase, me apre ki sa *PNQ* ti ganny anvoye kot Lasanble.

I pa'n ganny pran avan. E mon'n konfirman atraver bann paran. Alors kestyon ki mon annan pou Minis, se eski prosedir normal pou bann lenstitisyon tersyer ki anba Minister Lasante, pou zot swazir e donn lenstriksyon zanfan, (kontrerman avek sa ki Onorab Arissol in dir li i ti kapab al fer koud pou son piti li menm) swazir donn en sel ki zot bezwen al kot sa bann dimoun spesifik pou koud zot liniform? Sa i mon premye kestyon.

Eski i annan okenn dokiman dan Minister Lasante ki dir ki zot kapab fer sa?

MR DEPUTY SPEAKER

I pa ou premye kestyon Onorab, en.

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman -

MR DEPUTY SPEAKER

Ou pe al lo trwazyenm pwen la.

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman -

MR DEPUTY SPEAKER

Non Onorab, ou premye i lo *procurement*, ou dezyenm i lo prosedir. So ou pe al lo ou trwazyenm. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Dezyenmman Mr Speaker, mon ti a kontan klarifye avek Minis en keksoz ki mon ti a kontan ganny en konpran la. Eski zot pou pare pou donn nou tou bann dokiman ki *relate* avek sa *tender*, prosedir sa *tender* e bann dokiman ki *revolve* otour sa size liniform?

Akoz baze lo kestyon ki Onorab Lemiel in demande lo pri, nou pe vwar ki poudir si i menm konpanyen ki pe *provide* liniform, i menm konpanyen.

Mon pa pe dir sa bann dimoun i koud mal mwan. Sa ki mon pe dir se ki i pou kre en

persepsyon parmi lezot dimoun, ki annan lezot keksoz ki pe pase. Eski zot pou pare pou donn nou sa bann dokiman pou nou kapab gete, pou nou vwar e konfirman ki napa nanryen ki pe pase dan sa size?

Me pou note zot in konfirman lekel sa bann dimoun ki pe koud liniform, parey sa bann non ki mon ti nonmen dan Lasanble, mon ava les Minis reponn mon bann kestyon. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mwan ki pou dir Minis ki pou reponn. Minis *the first question, totally disallowed* akoz in *introduce a new subject* lo *procurement*, ki napa nanryen pou fer avek son kestyon orizinal.

Dezyenm kestyon, i lo prosedir savedir ou ava reponn lo anliny avek *Tertiary Act*, 2011.

E dezyenm plito trwazyenm pwen lo *providing the Assembly document*, mwan mon *advise Leader* Lopozisyon konman *Chairman FPAC*, sa *it's a financial matter, write to the Minister, as Chairperson of FPAC* pou *request* sa bann dokiman. Mersi. Savedir ou pe reponn zis sa enn lo prosedir Minis. Mersi.

MINISTER PEGGY VIDOT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, prosedir pou aste latwal *uniform* pou *NIHSS* in ganny fer parey an vi ki ou pe dir poudir in ariv R220mil. Nou'n aste latwal pou *blouse* R55mil, pou kannson R55mil ek pou zip R55mil. I dan nou – anba *threshold* ki Minister i kapab fer li ki i pa'n bezwen *tender*. Alor nou napa okenn *tender* pou sa prosedir pou aste *uniform*.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minister. Ou annan klarifikasyon lo pwen ki Minis pe fer. Mersi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi. Mon annan klarifikasyon ki mon pou demann Minis. Savedir ou pe dir mwan poudir si mon pou regard sa bann dokiman, mon pa pou war R220mil, mon pa pou war *direct bidding* mwan? Ou'n dir mwan i anba *threshold* alors zot in al direk kot *supplier*.

Eski sa ki ou pe dir mwan ou pe konfirman? E si mon war *direct bidding*, then i pou *mean* ki ou lenformasyon pou *direct bidding* ti la, me ou pa'n donn lenformasyon ki korek ek Lasanble. Sa ki mon pe met devan ou. *That's why* mon pe dir ou poudir fer sir ou pe donn mwan lenformasyon ki korek.

MINISTER PEGGY VIDOT

Sorry Mr Speaker, mon a klarifye. Ou'n demann mwan pou latwal nouvo liniform ki ou pe dir poudir in ganny o komansman poudir i ser. Mon pe donn ou lenformasyon ki mon annan, pou nou aste latwal pou sa nouvo liniform.

Sa ki nou aste pou lezot liniform ki nou'n dir i prosedir i *procurement*, sa si oule lenformasyon, i annan lenformasyon ki nou kapab donn ou apre. Me pou sa 3 latwal ki nou pe servi pou konmansman pou sa bann *uniform* se sa ki mon pe dir ou.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker...

MR DEPUTY SPEAKER

Mon krwar poudir kestyon in ganny reponn akoz *Leader* Lopozisyon e menm Minis, zot pe ensiste lo en *issue which is not...*

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker...

MR DEPUTY SPEAKER

...before the National Assembly as we speak.

Kestyon i lo laranzman ki sa de koudriyez in ganny propoze pou koud liniform sa 40 etidyan. Napa nanryen pou fer avek *procurement* liniform.

Napa nanryen pou fer avek konbyen larzan i pe koute par met. Donk mon krwar poudir kestyon in reponn i anliny avek *Tertiary Act, 2011*. E alor nou pe termin *PNQ* pou ozordi.

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi, be ki mannyer nou kapab demann kestyon ou pe blok nou pou demann kestyon. Ou pe anpes nou demann kestyon dan Chair! Ou pa le dimoun konn laverite la deor! Me laverite pou sorti li!

MR DEPUTY SPEAKER

Mon ava prezan eskiz *panel* parmi nou akoz mon krwar kestyon in ganny reponn. Mersi. *Panel* mon'n eskiz zot, zot kapab *proceed*. Bonn kontinyasyon lazournen e mersi pou zwenn nou ozordi bomaten.

(Minister Vidot and her delegation were excused from the House)

HON SEBASTIEN PILLAY

(Off-Mic)

Ki kalite Lasanble ki nou pe travay ladan ki pa ganny drwa demann kestyon?

MR DEPUTY SPEAKER

Bon, avan ki nou kontinyen avek nou bann lezot *item* bann Manm zot ava pran konsyans poudir i annan en *Bill* ki pou vin devan Lasanble demen, ki'n ganny sirkile avek bann Manm e in ganny Gazete.

Donk, nou oule pran son *First Reading* la e pa rezerv li pou apre *Statement* apre midi. Pou ki alor in gazete nou fer *First Reading* e ki bann Manm zot kapab regard sa *Bill* avan. Donk nou pou *proceed* avek *First Reading of the Bill*. Mersi.

MADAM CLERK

Mersi Mr Speaker. *This Act may be cited as the Associations (Amendment) Act, 2023.*

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Clerk. Donk nou'n fer sa zisteman pou zis donn letan bann Manm pou ki zot konnen ki bann travay ki annan devan nou ozordi. E nou ava prezan demann *parliamentary reporter* pou kriy *Panel* pou bann lezot kestyon. Mersi.

Bon, nou pou bezwen pran en *technical adjournment* aköz lenformasyon ki mon pe

resevwar se ki Minis ki pou reponn kestyon pa ankor arive.

Donk nou ava pran en *technical adjournment* ziske ler *Minister*. Me solman mon prezimen nou'n fer nesese pou dir zot *hurry up*. Mersi. Nou ava *adjourn*.

(technical adjournment)

MR DEPUTY SPEAKER

Welcome back tou dimoun. Donk nou pou *proceed* avek nou *next item* ki *Questions for Oral Answers* e nou ava demann *Parliamentary Reporter* pou apel nou *panel* silvouple.

Nou ava *welcome panel* ki fek zwenn nou ki dirize par Minis pou Lanplwa avek Zafer Sosyal Madanm Patricia Francourt. E akonpanyen par Dokter Meggy Louange sorti kot Minister Lasante e Madanm Julianna Augustin ki *Senior Compliance Officer* sorti kot Lazans pou Proteksyon Sosyal.

E *how* nou *proceed* lavnir mon ti ava demann avek Sekretarya ki nou ensiste avek tou bann *MDAs* ler zot pe vin *for Question Time* ki pli tar zot arive i 9edmi.

Akoz normalman nou'n etabli *PNQ* pou al ziska 10er. Nou ensiste ki zot ariv pli tar 9edmi koumsa nou kapab

proceed an ka i fini en pti pe boner.

Nou pou pas lo nou bann kestyon 134 i poze par Manm Elekte pou distrik Anse Royale.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek ou delegasyon. Mon kestyon i al koumsa. Eski Minis i kapab enform sa Lasanble akoz ki ler en zanfan ki pe viv avek en dezabilite, e ki'n ganny en lasistans dezabilite depi ki i ti ankor pti, ozordi ler i ganny 18an sa lasistans i arete? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava envit *panel* pou larepons.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour *Leader* Zafer Gouvernman. Bonzour *Leader* Lopozisyon, tou Manm Onorab e tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker, mon pou pran sa kestyon avek lasistans Dokter o bor mwan apre ki i pou kapab donn nou en pti pe plis lenformasyon.

Onorab atraver ou Mr Speaker, ou ava note ki nou statistik i endik ki depi larz 18an a 34an i annan 1668 benefisyer lo sa benefis, pou

mwan Avril 2023. Sa i konfirman ki i annan zenn ki annan 18an lo sa benefis. Nou kapab dir ki laplipar sa bann zenn pe ganny sa benefis depi zot lanfans. Osi zis pou lenformasyon Lasanble i annan 1467 benefisyer aze depi 36an ziska larz 63an.

Sa i zis pou endike Mr Speaker, ki sa benefis napa nanryen pou fer avek laz me plito avek kondisyon medikal sa benefisyer. E se en *Medical Board* ki desid konsernan sa benefis.

Mr Speaker, la mon devret fer resorti ki benefis dezabilite i pa en benefis permanan me enn ki tanporer. Mon dir sa Mr Speaker, akoz i annan serten zanfan ki'n ne avek en dezabilite ki kapab ganny korize petet atraver en loperasyon. Osi i annan serten ki sibir en aksidan pandan lanfans, oubyen zot annan kanser kot zot *survival rate* ase o.

Osi Mr Speaker, i annan bann zanfan ki lo en *autism spectrum*. Me par kont zot *highly functional* parey nou dir. Pou bann sirkonstans spesifik, *Medical Board* i asiste sa bann zanfan e kan zot ariv 18an ki osi sa peryod ki laplipar i fini zot letid, ki annan sa bann sirkonstans medikal ki mon'n mansyonnen pli boner, sa i

bann leksepsyon ki sa benefis pou koupe.

Mr Speaker, avek ou permisyon, mon pou eksplike regleman konsernan benefis dezabilite. Dapre Lalwa e Regilasyon Sekirite Sosyal 2010 Seksyon 6 24(a), kan i refer avek en dimoun ki annan dezabilite, i osi refer avek en zanfann ki'n ne oubyen ki annan en dezabilite, ki afekte son devlopman oubyen ki anpes li fer en bann aktivite lavi toulezour.

Alor kan sa zanfann byensir atraver son paran i fer en demann pou sa benefis, i bezwen donn sa lasistans, reprezante par Direkter dan sa ka *CEO* en sertifika sorti kot *Medical Board*.

Sa sertifika in deza ganny preskrir dan Regilasyon sa Lalwa. E la lo sa sertifika sa *Board* i bezwen endike sa bann lenformasyon swivan.

Premyerman dat ki dimoun in ganny egzaminen.

Dezyenman kwa ki sa dimoun i annan konman en dezabilite, savedir ki son kondisyon medikal dapre lopinyon sa *Board* Medikal.

E osi finalman depi kan ki sa dimoun i annan sa kondisyon medikal. Lo sa *form* sa *Board* pou osi endik dat ki

petet sa dimoun i bezwen ganny revwar par sa *Board Medical*.

I pou osi endike si i pa devret ganny en revwar e ki poursantaz sa dezabilite. Mr Speaker, petet i osi bon pou mwan fer resorti ki sa *Board Medical* i konpri selman bann profesyonnel lasante.

Apre ki Lazans in resevwar sa *Medical Assessment* sorti kot sa *Board*, Lazans dapre son prosedir, i pou met sa dimoun lo sistenm peyman oubyen son *payroll*.

E sa benefis pou konmans dapre mwan ki sa *Board* Medikal in endike. E i pou fini dat ki sa *Board* Medikal in endike lo sa *form* ki'n ganny preskrir.

Dan sa ka kan sa lasistans i fini, posibilite pou sa kliyan ganny revwar par sa *Board* i la. E sa i depan lo si sa *Board* Medikal in fer sa rekomandasyon dan son evalyasyon presedan.

Mr Speaker, fodre note ki dan okenn ka Lazans pa determin dirasyon okenn benefis dezabilite, an vi ki Lalwa i donn sa responsabilite selman avek sa *Board Medical*.

La Mr Speaker, mon ti pou kontan profite pou salye zefor ki bann dimoun ki annan en dezabilite i fer, pou reste aktiv e angaze. Par egzanp i annan ki

al lo sa program *reskilling* e zot en metye atraver nou bann *stakeholders*.

Par egzanp Minister Lasante, Minister Lafanmir, Departman Lanplwa, Minister Ledikasyon e osi Departman Zafer Sosyal.

Nou rekonnèt zot zefor e nou kontinyen asir zot ki Gouvernman i reste angaze pou sipòrt zot. Menm pou bann ki petet pa kapab antre lo enn sa bann program devlopman personnel, nou donn zot sa garanti ki Gouvernman pou toultan sipòrt zot. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Aprezan nou pas lo bann kestyon siplemanter ouswa dan ou larepons ou'n dir Dokter pou donn serten klarifikasyon Minis?

So si i le donn la avan nou pran kestyon siplemanter lo sa size, *proceed please*.

DOCTOR MEGGY LOUANGE

Bonzour tou dimoun. Bonzour Mr Deputy Speaker e tou Manm Lasanble. Mon napa okenn klarifikasyon, me mon ava reponn zot bann kestyon.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Doctor. Donk mon ava envit Onorab Lemiel for *supplementary questions*.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Minis, dan ou larepons ki ou'n donn ou'n dir ki sa bann zenn sirtou 18an, zot in ganny sans al possegonder. Zot pe antre dan lemonn travay, me nou santi ki ozordi sa bann sirtou bann ki'n fer parey *SIT*.

I annan ki'n al fer sarpantye e lezot ki ou vwar poudir zot dezabilite li menm ti konsern laans, lipye. E zot ganny difikilte pou zot al anploye dan bann landrwa, parey ou pou *Laxmanbhai* bann gro, gro lakonpanyen; i pa pou le anploy zot. Akoz, mon annan serten ka dan mon distrik se sa ki sa kestyon in vini, se ki mon annan serten ka ki ler ou'n vizite ou'n vwar sa bann zenn li menm.

Menm si zot pe seye sa lasistans in koupe e sa dimoun ki anploy zot Mr Speaker, i dir ou ki sa zenn, menm si i pe travay dan zot latelye sarpantye zot pa pe kapab donn tou. Sa dezabilite li menm i vin en problem pou zot.

So mon pe regarde dan sa laliny *Minister*, eski dan sa *case* ki mon pe dir ou mon konnen zot in *refer* sa dimoun kot

Minister Lasante, in ganny zis pou 4 mwan ankor lasistans.

Sa dezabilite pou reste la li. Eski zot pe mazin revwar? Sirtou dan bann ka ki en pe kritik pou zot revwar sa bann ka. Wi, sa dimoun pe fer zefor pou li travay, me *still* i pa kapab donn tou. Ou konpran?

Me si ou *reskilling* osi, me sa dezabilite i pez lo li en pti pe. Eski ou pe mazin revwar en pti pe zot sistenm ki zot annan?

E apre Mr Speaker, mon ti pou kontan konnen bann zenn 18an an montan ki'n ganny tire lo sa lasistans, konbyen egzaktaman ki zot in tire ziska ozordi? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. I annan de kestyon lo *review* apre konbyen ki'n ganny tire lo lalis. Mersi.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Onorab, mon ekout ou, mon tann ou sa ki ou pe dir e parey mon'n dir dan larepons, kot *ASP* i sa ki i vin kot nou ki ganny preskrir par Minister Lasante lo sa *Board Medical* ki pou dir nou *what to do. We don't assess.* Nou pa fer sa *assessment* nou. Tousala i ganny fer *through the Ministry.*

Petet Dokter, i ava donn en pti pe lenformasyon ki mannyer sa *process* i marse. Apre Ms Juliana i ava donn ou enn de *statistics* lo sa bout ki ou pe dir in tire, pa tire. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi donk ou pe envit Dokter Louange pou reponn avan. *Please proceed.*

DOCTOR MEGGY LOUANGE

Parey *Minister* in dir lamazorite zenn ki ne avek dezabilite zot ganny *assess* par *Medical Board*. E lo sa *Medical Board* i annan 5 dokter e parmi i annan en *paediatrician*. E pou en zanf an vin lo *Board* i *go through the process* kot *ASP*. I ganny *assess* par en *paediatrician* e sa *paediatrician* i fer son rekomandasyon apre *Board* i vwar li avek sa lot *paediatrician* ki lo *Board*. E *then* nou rekomande ki zot ganny sa dezabilite ou non.

Dezabilite i zis en non, akoz i ganny *prescribed* dan Lalwa. Serten sa bann zanf an ki vini, swa zot in ne avek serten dezabilite. E sa bann dezabilite i kapab korize. So nou fer rekomandasyon pou zot ganny asiste anba dezabilite, ziske ler zot ganny koreksyon dan zot problem medikal.

E i annan i ganny korize e zot viv en lavi normal. Akoz le pwen ki i annan sa benefis dezabilite, se enn pou siport bann zanfan e paran ki bezwen lasistans. Me an menm tan ou pa oule *label* en zanfan konman dezabilite, akoz oule ki i viv en lavi otan ki posib normal, kot i kapab epanouir e vin sa dimoun ki i devret kapab vini.

Malerezman, i annan bann zanfan ki ne ek dezabilite sever e ki *whatever* ki ou fer, i pou malerezman kontinyen annan son dezabilite. I annan bann zanfan ki pa neserman ne avek en dezabilite, me pandan parkour son lavi, swa atraver aksidan, oubyen menm nou annan bann zanfan ki ganny kanser.

I annan de fwa tretman i long alor pou zot ganny sa *temporary disability benefit* pou siport zot pandan sa letan ki zot pe fer zot tretman. E erezman i annan sa bann kanser ki tretab, ki sa bann zanfan i kapab geri. So evantyeleman sa bann zanfan i sorti lo sa dezabilite.

I kapab annan bann ka spesifik kot zanfan i kapab kontinyen annan en *minor disability* me selman zot ganny difikilte pou ganny aksepte dan travay. E sa i vin en pti pe diskriminasyon. Sa bann

manrmay napa bann landrwa kot zot kapab ganny proteze pou zot devlope. E sa i an deor *Board Medical*. Mon ava petet les *Minister* elabor en pti pe lo la. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Doctor*. Mon ava envit Madanm Augustin.

SENIOR COMPLIANCE OFFICER JULIANA AUGUSTIN

Mersi Mr Speaker. Onorab pou lannen 2023 nou pe koz lo bann *figures* nou *statistics* i pa montre nou ki i annan sa bann zenn ki annan 18an ki'n ganny tire lo nou *payroll*. Me par kont si petet ou annan sa lenformasyon spesifik ou kapab *liaise* avek nou. E nou kapab gete pou nou refer sa zenn ankor lo *Medical Board*.

Me selman nou statistik ti montre nou ki i annan bann zanfan ant 0 a 15an i annan 176 zot an tou, epi bann zanfan 16 a 18an i annan 63.

Me bann ki'n ganny tire pou sa lannen nou napa sa *figures*. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Augustin. Onorab Zialor.

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Bonzour *Minister* avek ou delegasyon. Bonzour tou dimoun ki dan Galeri. Minis mon rapel o konmansman 2020-2019 ti annan en travay ki ti pe ganny fer ansanm avek Labank Mondyal.

MR DEPUTY SPEAKER

Koz dan ou mikro.

HON NADDY ZIALOR

Ou tann mwan? *Ok, good.* Ti annan en travay ki Minister, *ASP* ansanm avek Departman Lafanmir, Minister Lanplwa ti pe fer avek *World Bank* pou regarde ki mannyer zot kapab re-kategoriz oubyen revwar serten striktir.

Dan sa loptik, dan lenstans kot ou annan bann dezabilite ki permanan; savedir sa dimoun menm si ou pou fer li repas lo *Medical Board every 2an* son dezabilite i la, i reste li. Eski Minister ansanm avek Minister Lasante, *Board*, pe regarde si i annan sa posibilite dan plas ki sa dimoun i pas dan *review every 2 years because* sa dezabilite i pou la ziskan lanmor.

Eski zot pe regarde si i annan en posibilite, pou fer ki sa benefis i reste dan plas ki sa dimoun i war li pe *go back and*

forth lo Board, pou fer sa prosedir?

Dezyenmman, dan lenstans kot en dimoun ki annan dezabilite i ganny mete dan lanplwa. Eski zot annan en Polisi ki dir klerman poudir letan sa dimoun i ganny mete dan en lanplwa, depandan lo son *bracket of income*, swa sa *disability benefit* i ganny koupe parsyelman, ouswa i ganny retire konpletman. E eski sa dimoun i ganny notifie letan sa prosesis pe ganny fer? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon'n not de kestasyon. *Panel?*

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestasyon. Zisteman Onorab mon konnen ou okouran vremen byen ki i annan sa travay ki nou pe fer avek *World Bank. It's almost to the finishing stage* parey nou pe dir. I annan en travay enorm ki'n ganny fer ant *ASP*, Lanplwa, Sosyal avek bann leres *partners*, Minister Lafanmir pou regarde ki mannyer, ki kalite regilasyon nou bezwen anmenn devan pou adres sa.

E mon konnen nou dan bann *finishing stages*. E menm

en keksoz ki nou pe regarde bann *statutory benefits*. E sa i an diskisyon pou le moman osi pou regarde, eski sa i en keksoz ki nou kontinyen par egzantp si sa dimoun i dan lanplwa, oubyen i annan en *percentage*.

So tou sa i dan diskisyon, *but final stages of discussion* avek bann rekomandasyon *World Bank*. So, *when* sa i finalize *so definitely* nou pou fer lanons lo la e ou ava war. So sa i ankourazan aköz nou'n pran kont tou sa.

Pli tar Mr Speaker, i annan bann kestyon ki *relate* avek *disability* ki vin lo lanplwa. Petet letan mon ava ganny sa kestyon, mon ava eklersi bokou plis, dan kondisyon travay ki bann mezir ki nou port atansyon e ki nou fer pou kapab ganny plis lenformasyon.

Sansan mon pou repet la apre mon pou repet apre. So, *it's your question anyway* so nou ava kouver sa.

Me solman en zefor enorm ki nou fer letan nou pe dir bann dimoun ki annan dezabilite pe antre dan lanplwa. Enn bann konversasyon ki nou pe fer avek bann *employers* pou *accommodate the needs of* sa bann dimoun ki vini.

Par egzantp Onorab letan ou dir i annan serten louveraz i kapab fer e i annan serten i pa

pou kapab fer. *Of course* i pa pou kapab fer tou sa louveraz. Alor i bezwen annan sa dyalog ki *Inclusion Policy* parey nou dir. Ou bezwen regarde *what are the needs of* sa dimoun ki vin kot ou.

Eski i kapab fer 8 erdtan par zour par egzantp? Non, petet i pou bezwen kapab fer *flexible working hours*. So sa i an gro taler osi mon pou kouver dan kestyon lanplwa letan i vini, ki nou pe regarde ki nou pli *employment friendly* letan i ariv pou nou bann dimoun ki annan en dezabilite, so nou kapab *meet zot needs*.

Mr Speaker, si i *ok* mon ava les Ms Juliana koz lo sa dezyenm *part very briefly*. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Donk, Madanm Augustin.

SENIOR COMPLIANCE OFFICER JULIANA AUGUSTIN

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab dan Lalwa i preskrir ki en dimoun ki pe resevwar sa benefis dezabilite ki pe travay, en poursantaz 25poursan son *income* i ganny tire dan sa benefis. E prosedir Lazans ki ler nou konnen si sa dimoun i dan lanplwa pou nou fer *clawback* parey nou dir pou nou enform

sa dimoun sa benefisyer, ki byensir pou annan sa *clawback* dan son benefis.

Me tousala i bann travay ki Lazans i bezwen fer konsernan sa Lalwa pou get son relevans avek nou konteks ozordi. Pou vwar si vreman sa parti dan Lalwa, i pe ankouraz bann dimoun pou entegre dan lasosyete malgre ki zot annan en serten dezabilite. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Madanm Augustin. Donk pou zesyon letan in fini etabli, Tou kestyon in ganny apepre 15 minit. Nou annan ankore 4 Manm ki'n lev lanmen pou demann kestyon. Me solman pou *manage* lekspektasyon bann Manm Lasanble nou konnen *this is* letan ki nou *allocate*.

Donk, pou zot pa dezapwent zot lekor i dan laranzman bann *Caucus don't even bother* pou lev lanmen, akoz nou pou napa letan. Donk nou pou *move* lo kestyon 135 aprezan. Nou ava eskiz Dokter Louange avek Madanm Augustin pou zwenn nou bomaten. E nou ava apel lot de dimoun ki pou zwenn Minis lo *panel* pou kestyon 135. Mersi.

Nou aprezan akeyir avek nou Manmzel Beryl

Laboudallon ki Direkter Servis Sosyal kot Departman Zafer Sosyal e Madanm Chantal Cadeau ki zofisye *senior* sorti kot Departman Zafer Sosyal. E zot pe zwenn Minis pou kestyon limero 135 table par Manm Elekte pou distrik English River.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker. Bonzour Minis, Madanm Cadeau e Madanm Laboudallon. So kestyon i lir koumsa, me avan sa mon a osi dir bonzour tou dimoun ki dan Galeri espesyalman Madanm Marie-Paul Marie ki enn mon zabitan La Riviere Anglaise. So byenveni dan Lasanble.

So kestyon 135 i lir, eski Minis i kapab eksplik bann mekanizm ki an plas dan son Minister ek bann lezot Minister, parey Minister Lafanmir pou adres e redwir problem sosyal dan kominote? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava envit *panel* pou larepons.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker Departman Zafer Sosyal i travay an etrwat kolaborasyon

avek bokou lezot Minister, e Lazans ki enkli Minister Lafanmir, *partner* dan sekter prive e osi sosyete sivil. Sa partenarya i dan diferan dimansyon tel ki ed en dimoun lo nivo entern, ki enkli son problemn emosyonnel e dimansyon eksteryer ki konsern lavi lafanmir, lanvironnman, lakour avek sekirite vwazinaz.

Departman Zafer Sosyal anba mon Minister, i servi diferan mekanizm pou ede fer en diferans dan lavi sosyal bann zanfan e fanmir, e reponn bezwen kominote. Par egzanp i annan mekanizm an plas pou kre en lanplwa sirtou bann zenn, pou angaz zot dan keksoz prodiktiv e gard zot okipe e osi gard lafanmir e kominote stab.

Par nou konnen dan serten distrik i annan prezans en travayer sosyal a plen tan e kot napa Servis Sosyal. I fer sir ki i annan en zofisye omwen 2 fwa par semenn pou ki sitwayen i kapab akse sa servis. Travay sosyal i met lanfaz lo laspe prevansyon, reponn bezwen direk ou endirek bann ki dan bezwen e promot kapasite bann endividi.

Pou fer sa travayer sosyal i bezwen konekte avek plizyer profesyonnel Lazans, e bann group dan kominote pou adres

size spesifik ki afekte zanfan lafanmir e kominote.

Travayer sosyal pa travay an izolasyon i bezwen lezot partner pou adres serten size spesifik ki leve dan kominote sirtou bann ki konsern zanfan.

Nou konsernen avek sityasyon tel ki labi drog avek lalkol dan nou Kominote. Pou sa nou travay pre avek Lazans Swen Lasante spesifikman *old APDAR known as the SAPTR ek Wellness Centre*, pou ed bann ki pe soufer avek adiksyon e soulaz sityasyon lafanmir ki pe fer fas avek sa problem. Akoz zanfan osi i pri dan sa bann move sityasyon.

Mr Speaker, travayer i al en pe pli lwen kot lasistans i demande. Travayer sosyal anba Divizyon Servis Sosyal, in etabli en fason travay pli vizib e po aktiv dan kominote. Travayer in ogmant zot prezans dan Kominote sirtou apre ler travay.

Zot prezans i pli vizib dan bann landrwa kot zot idantifye ki pli *high risk* parey nou dir. Zot organiz program *outreach* dan kominote. Sa i enkli bann aktivite *door to door* kot vizit i ganny fer apre ler, avek bi zwenn zabitan pou koz ek zot lo zot konsern. E pou anmenn sipor e soulazman.

Nou osi fer partaz bann materyo edikasyonnel tel ki *leaflet* lo diferan size pou donn lenformasyon avek bi redwir posibilite aksyon endezirab dan Kominote, e pou promot bon vwazinaz. Nou osi fer bann *spot checks* avek partner tel ki lapolis. In byen ganny etabli lo Mahe sa bann *spot checks* lo Praslin menm lo La Digue, pou ed adres sityasyon dan kominote ki enpakte lo travay sosyal.

E nou osi annan bann group sipor ki'n ganny entrodwir lo nivo Kominote tel ki *Teenage Support Group* Perseverance parmi lezot. E nou osi annan rankont regilye avek partner pou diskit e travay lo plandaksyon konsernan bann ki merit *expertise* lezot profesyonnel e Lazans pou ed prosedir e lanket pli aprofondir. Sa i sirtou dan bann ka labi zanfan.

Divizyon Servis Sosyal in osi etabli mekanizm ki anmenn pli bon kordinasyon avek sekter kle tel ki Lasante, Ledikasyon, Departman Lakaz, Lapolis e lezot. Sa bann korperasyon i fasilite deteksyon imedyat sirtou dan ka ki zanfan i *at risk*. Lenvestigasyon dan ka kriminel ki ganny fer ansanm i anmenn meyer rezilta.

I osi annan proze ki nou'n met anmars sirtou bann ki met lanfaz lo prevansyon. Kot nou travay pres avek Lazans avek tel ki *IECD*, Fwaye bann Zanfan, lekol, sekter prive eksetera. En mekanizm enportan ki pe osi ed nou amelyor servis kot i konsern zanfan se nou *children's helpline*. Servis pou akse sa *helpline* i *free*. E mon fer rapel ankor pou tou dimoun ki pe ekout mwan si oule *call* sa *helpline* limero 116, oubyen 116.

Mr Speaker, osi pou ed adres e redwir sosyal dan kominote, Departman Zafer Sosyal i annan en plas program lantrenman e zesyon lo koman pou idantifye e raport lo probleman tel ki vyolans domestik e labi zanfan. Os i byen ki i annan ki ganny edike lo drwa zanfan. Sa bann sesyon i ganny fer pou edikater, ankadrer e osi byen ki dan landrwa travay.

Departman Zafer Sosyal i angaze pou travay avek tou kours lasosyete, pou anmenn sanzman dan lavi tou dimoun e kominote. I tre enportan pou travay ansanm avek nou bann partner dan en fason kolektiv pou ede fer en diferans.

Minister Gouvernman Lokal ek Zafer Kominoter in met

an plas en mekanizm ki nou konnen konman *district team*. Travayer sosyal i asiz lo *district team* e fer kontribisyon kot i ganny demande e raport soutyen lo propozisyon ki Lotorite Distrik i anmenn devan li. Sa i en bon linisyativ ki malerezman pa pe ganny pratike bokou. Me nou demande ki sa i rekonmanse.

Travayer sosyal i osi partisip dan bann vizit organize par *MNA* ek *DA* dan zot sou distrik kot i annan konsern pou ed sansibiliz e donn sipor dan kominote. Parey Lasanble i konnen, Minister Lafanmir in prononse ki i pe travay avek partenarya avek Minister Gouvernman Lokal e diferan groupman ki'n avans devan pou donn koudmen dan kominote.

Sa mekanizm i konpri groupman e lasosyasyon ki'n parey pou fer program ek aktivite pou zanfana, pou zenn. Donn sesyon *parenting skills* pou paran e aktivite spor e lwazir pou diferan group laz. San dout sa pou anrisi travay ki nou pe fer avek nou kliyan e pou aport plis swa servis e program.

Mr Speaker, i enportan pou mwan rekonnet ki pa tou dimoun dan kominote ki enplike oubyen responsab pou bann konportman anti sosyal,

oubyen soutir bann aktivite tel ki tranzaksyon drog e kriminalite. Mon partaz zot konsern e lanvi pou viv dan bon vwazinaz e dan en kominote ki an sekirite.

Mon donn langazman mon Minister avek mon lekip, pou kontinyen donn sipor tou linisyativ e mekanizm ki ganny met an plas, e travay ansanm avek Minister Lafanmir e lezot pou ed trouv solisyon pou ranvers bann sityasyon anti sosyal pou byennet tou dimoun.

Tou sitwayen Sesel i annan en obligasyon pou ede anmenn soutyen pou amelyor nou sityasyon sosyal dan pei. Tou dimoun i devret donn en koudmen e zwe en rol pli responsab pou pran swen avek nou zanfana e adilt ki vilnerab, ki dan sityasyon bezwen e riske.

Fanmir i devret reste angaze e reste vizilan pou promot sa kiltir donn sipor enn a lot. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister* pou ou larepons. Onorab Labonte mon envit pou ou *supplementary*.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Mersi Minis pou ou larepons byen detaye. Me solman mon annan serten

pti klarifikasyon Minis. Malgre ki ou'n dir poudir zot *sort of* pa pe travay an *silo*, zot travay avek tou lezot Lazans ki nou vreman apresye.

Me selman eski dan zot menm zot Servis Sosyal aköz partikilyerman dan—distrik La Riviere Anglaise mon pa pou nonm non. Bon mon pou bezwen remerci Ms Steffi Morel ki pe fer en bon travay dan mon distrik. Me selman par ler nou santi poudir i mank sa sinerzi antre zot menm zot dan Minister, kot mon annan de sityasyon partikilyerman kot ler ou *call* en kote i dir ou Lafanmir. Lafanmir i dir ou i tonm dan adilt. Adilt i dir ou koumsa poudir i dezabilite.

Ou konnen prezan *in the end* nou pa pe vreman rod solisyon pou problem distrik. Nou plizoumwon war poudir sa keksoz i *escalate, escalate*. E ou konman *MNA* ou war ou, ou tousel.

So eski zot pe mazin pou revwar dan en fason ki dan zot Minister zot menm zot malgre ki ou annan en reprezantan sosyal dan distrik, me li sa dimoun i kapab *oversee* lezot problem sosyal dan plas ki zis i dir ou sa i tonm anba lot departman. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel?*

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab, parey mon'n dir dan mon larepons sa ki ou pe dir la i pa vin zis lo Servis Sosyal. I en louvraz annantye i pa ni nou *mandate* pou nou *lead on that*. Nou *mandate* se regard bann bout regilasyon ek Lalwa, ki pou fer avek proteksyon zanfan avek bann adilt ki *vulnerable*.

What we asked for is that tou servis ki annan i bezwen ganny *signposted* se sa ki ou pe dir. I bezwen ganny *sign posted e referrals* dan sa *right agency* oubyen lazans i ganny fer.

So nou, nou parey sa *oversight of all of it*. So pou direkteman met ledwa lo Servis Sosyal *as the lead, that's not how it should be*. Parey mon dir tou dimoun i annan en responsabilite. Me nou kot i konsern *the risk of zanfan, the risk of adult vulnerable*, nou annan sa bout plis lo nou *mandate* pou nou regarde kisisa ki Lalwa pe dir pou fer sa e tou sa.

Akoz ou war nou *involve?* Nou *involve* aköz servis i *limited*. Si servis ti annan bokou plis ou ti pou war Servis Sosyal i reste dan son *mandate* ki i devre, *and*

then bann leres lazans oubyen agencies i pran zot responsabilite.

Me solman mon konpran ki ou pe dir si i annan en mank kominikasyon oubyen i annan en mank *understanding, of* ki bann *each agency* i devret fer, *then that's up to the staff* pou zot avek anba zot Minister pran sa loportinite pou *familiarise themselves with it*. I pa devret pe anvoy enn isi, enn isi.

Mwan kot Servis Sosyal mon konn tre byen ki nou *mandate* e mon espekte mon bann travayer i konnen ki mannyer sistenm *referrals* i marse.

Wi, ou pou pran Lafanmir i pou annan son obligasyon anba li ki pou tonm *elderly*. Me osi i pou tonm dezabilite *and so on*. So nou pa kapab mont lo lipye kanmarad. Me solman i annan en gap ki ou pe dir *I'd like to know* e pou mwan asize avek mon tim, avek leres *stakeholders* e adrese. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Onorab ou annan ankor en klarifikasyon?

HON ANDY LABONTE

Dernyen pti klarifikasyon Minis. So retourn *back* direktman parey mon kestyon in ganny demande, an

kolaborasyon avek Minister Lafanmir avek Sosyal la kot mon problem i vini.

Se ki nou war ki *MNA* i santi li i tousel *sort of*. Akoz? Akoz sa travayer sosyal li menm li i santi swa i pa *empowered* ase *or* i pa pe kapab delivre pou ede. Parey ou pe dir pa vreman zot ki merit ki pe fer li.

Me solman ki mannyer nou kapab travay ansanm pou nou war en solisyon dan distrik an zeneral?

E partikilyerman parey ou pe dir Minis, mon ti a kontan ki partikilyerman sa de *case* La Riviere Anglaise i ganny *deal* avek ou lasistans. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab ou annan en konplent ou e Minis in envit ou pou pran kontak direk avek li pou fer sa. Me mon war Manmzel Laboudallon i oule dir en keksoz.

DIRECTOR OF SOCIAL SERVICES BERYL LABOUDALLON

Bonzour Mr Speaker, avek ou Manm Onorab. Onorab petet sa de *case* parey ou'n dir ti a byen i vin dan nou latansyon pou nou konpran sityasyon pli kler ki pe arive.

Me selman zis pou azout lo sa ki Minis in dir, Departman

Zafer Sosyal nou, nou annan en obligasyon anba Lalwa pou nou petet fer investigasyon e entervenir dan bann ka spesifik kot nou la, nou sipoze asize *case manage*.

E prezan relye *relate* avek bann lezot Lorganizasyon e Lazans pou rod servis pou siport sa *case manage* ki nou'n met ater pou sak kliyan partikilye. Ler mon ekout ou, i paret - parey nou konnen tou Minister i annan son *portfolio*.

Ler mon ekout ou, ou a dir i annan en konfizyon ant ki Minister Lafanmir i fer avek ki Minister Zafer Lanplwa avek Zafer Sosyal i fer. Petet si i en keksoz ki nou devret pous devan pou eklersi Manm Lasanble egzaktman ki *portfolio* sa de Minister.

Me selman si *social worker* pe bite, pe konfize, normalman nou annan sistenm an plas kot tou *social worker* i annan en *direct supervisor*. Le moman ki i bite i sipoze kapab koz avek son *supervisor* pou eklersi keksoz pou li. Akoz wi konman en *social worker* i annan keksoz ki ou kapab fer, i annan keksoz ki bezwen nivo kot Polisi. Dimoun ki konn Polisi, dimoun ki konn Lalwa. Kot li i bezwen servi sa *supervisor* pou ed li antreprann sa travay en pti pe pli byen.

E parey osi in ganny resorti dan larepons Minis, se ki nou konman travayer sosyal - travayer sosyal lontan ki zis napa *counselling*. Travayer sosyal modern se fodre absoliman ou pe travay an kolaborasyon avek lezot partner. Si non ou pa pou *succeed* fodre i annan zot dimoun ki pe donn lanmen. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Manmzel Laboudallon. Mon krwar lo sa pwen i bon pou nou kapab pli klarifye *terms and reference* sa de departman. In ariv ler pou nou pran en *break*. Menm i annan 4 Manm ankor ki ti le demann kestyon lo sa size me letan in *run out*.

Nou ava re-zwenn 11:05 pou kontinyasyon *Question Time* e nou ava remersi Manmzel Laboudallon avek Madanm Cadeau pou zwenn nou bomaten, e nou ava zwenn Minis apre *break*.

(BREAK)

MR DEPUTY SPEAKER

Bonzour ankor enn fwa tou dimoun e byenveni pou kontinyasyon *Question Time* bomaten. Nou ava demande bann dimoun ki pou reponn kestyon 136 i ganny apele. An

atandan ki nou pe esper bann *panellist* zwenn nou, Lasanble Nasyonal nou fek aprann ki in annan en lensidan dan simityer Takamaka.

E lo non Speaker, in demann mwan pou fer sa deklarasyon, nou fortman kondann desekrasyon latonm dan simityer. Lapolis in deza konmans en lanket dan sa sityasyon e i ava annan plis detay dan medya pli tar.

Me konman en pei krwayan, en pei ki nou respekte lanmor, e nou atas en lenportans avek sa seremoni dan nou kiltir, nou kondann okenn akt vandalizm ki mank respe kot nou defen i repoze. Nou demann dimoun ki pe fer a pou arete. Nou demann dimoun ki annan lenformasyon pou ed bann lotorite konsernen trouv sa ki koupab.

E nou demann piblik pou permet lotorite fer sa lanket dan fason ki merit ganny fer e ki nou kapab trouv en finalite avek sa sityasyon osito posib. Mersi.

Nou ava aprezan *welcome* Manmzel Veronique Bresson ki Sekreter Prensipal pou Departman Lanplwa. Mr Steve Monnaie ki Direkter Zeneral pou *Labour Relation Employment Department* e Manmzel Suzanne Morel ki *Chief Policy Analyst* dan

Departman Lanplwa pou kestyon limero 136 anmennen par Manm Elekte pou distrik La Riviere Anglaise.

HON ANDY LABONTE

Mersi Mr Speaker. Ankor enn fwa bonzour Minis avek ou delegasyon. Kestyon i lir koumsa 136, eski Minis i kapab eksplik Lasanble, ki bann mekanizm son Minister i met an plas, pou travay an kolaborasyon avek bann lazans sektè lanplwa parey *Job Plus* pou ede met plis Seselwa dan lanplwa? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava envit *panel* pou larepons.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker, Lalwa Lanplwa 1995 i fer provizyon pou Departman Lanplwa etabli en Biro Servis Lanplwa, ki annan koman responsabilite parmi lezot fonksyon pou swiv aktivite bann Lazans Lanplwa Prive.

Lalwa i osi preskrir fonksyon, servis e aktivite bann Lazans Lanplwa Prive. Seksyon 8 i fer provizyon pou ki en Lazans Lanplwa Prive, i gard en rezis dan ki i bezwen fer antre

detai tou dimoun, ki pe fer laplikasyon avek zot pou en travay.

Lazans i bezwen fer antre detai konsernan sak dimoun ki pe rod en lanplwa, ki enkli non, ladres, dat nesans, nasyonalite, limero idantite nasyonal, e *job card* si i annan.

Detai *skills* ou kalifikasyon ki sa dimoun i annan. Natir travay ki sa dimoun pe rode. Detai travay ki sa dimoun in deza okipe. Seksyon 9 i demann detai lo konman en Lazans i antreprann proze lanrezisteman, pozisyon *vacate* ki anplwayer i anmenn kot li. Ki fason ki i fer lavertisman lo sa bann pozisyon e fer konnen sa anplwayer lo dimoun ki'n fer laplikasyon.

An sa ka ki konsern lobligasyon bann Lazans Lanplwa Prive an ver Departman Lanplwa, seksyon 12 i spesifye ki zot bezwen soumet avek nou biro avan le 15 sa mwan ki swiv en *return* ki spesifye lenformasyon swivan;

Premye non e lezot detai dimoun ki'n anrezistre anba seksyon 8, ki pe fer laplikasyon pou travay.

Dezyenm, detai bann pozisyon travay anrezistre par Lazans anba seksyon 9. Trwazyenm non e lezot detai dimoun ki'n ganny anploye an

relasyon avek lenformasyon donnen anba seksyon 9 pandan sa mwan ki sa *return* pe ganny soumet.

Sa seksyon i osi fer provizyon pou ki en lazans lanplwa prive i soumet en *nil return* avek Biro Servis Lanplwa, dan lenstans kot i pa'n anrezistre okenn dimoun ki pe rod en travay ou okenn pozisyon travay, ou resevwar okenn detai dimoun ki'n ganny anploye.

En lot lobligasyon bann lazans lanplwa prive anliny avek seksyon 13, se ki zot bezwen gard en rikord zot bann tranzaksyon finansyel. E zot bezwen prepar en *statement of accounts* pou zot sak lannen finansyel.

Statement of accounts i bezwen ganny odite par en Oditer, apwente par sa Lazans. Swivi lodit Lazans i annan pandan 30 zour pou soumet avek Biro Servis Lanplwa son *statement of accounts* e rapor Oditer.

Mr Speaker, apre ki mon'n fer resorti provizyon Lalwa mon oule fer resorti ki manda prensipal lazans lanplwa prive se pou asiste Seselwa ki anvi en travay, e pare pou antre dan en travay pou ganny en lanplwa. Pou osi asiste anplwayer pou ganny travayer.

Mr Speaker, Minister ti anrezistre 11 Lazans Lanplwa Prive, me an se moman i annan selman 3 Lazans ki aktiv, savedir ki pe ofer sa servis. Sa i vin apre ki lannen pase, nou ti bezwen fer en legzersis, pou evalye stati sa 11 Lazans Lanplwa Prive ki ti'n anrezistre avek nou.

Swivan sa legzersis, sertifika rezistrasyon 2 Lazans in ganny sispann e 6 in ganny retire konpletman. Rezon pou sispannyon oubyen retir sertifika, se ki zot ti pe konsantre dan *recruitment* travayer etranze olye ki anrezistre e plas Seselwa dan en lanplwa parey Lalwa i demande.

An plis ki sa, zot ti pe konstaman soumet *nil returns* ouswa zot pa ti pe soumet okenn *returns* dapre zot obligasyon ki mon'n fek fer resorti avan.

Sa i laprev ki zot pa ti pe fonksyonnn dapre kondisyon zot *license*. Sa larestan 3 Lazans ki ankor aktiv, zot pe fonksyonnn dapre kondisyon ki Lalwa i demande ziska prezan. An se ki konsern mekanizm ki Departman Lanplwa i annan an plas pou travay an kolaborasyon avek bann lazans dan sektor lanplwa, spesifikman lazans lanplwa

prive, Mr Speaker, nou fer vizit kot zot bann lazans regilyerman pou vwar en pe ki mannyer zot pe travay e osi pou gard sa dyalog avek zot, pou ki nou kontinyen donn zot gidans kot i neserer. Vizit i ganny fer lo en baz *quarterly*.

Pou donn en legzanp, pandan enn sa bann vizit ki nou ti fer e swivan diskisyon, Departman Lanplwa e lazans in agree ki dan lenstans zot annan *vacancies* met zot napa *job seekers* ki'n anrezistre avek zot, nou kapab *refer job seekers* kot zot.

Mr Speaker, en lot fason kolaborasyon se ki depi lannen pase nou'n kre en platform kot nou konmans zwenn avek tou lazans otour latab pou fer diskisyon lo serten pwen spesifik.

Sa i avek bi pou reste konekte avek zot e ki pou nou reisir retenir sa bon relasyon travay. Lannen pase ti annan 3 rankont e premye ti ganny prezide par Minis. Sa lannen in annan en premye rankont boner an Me e sa ti osi ganny prezide par Minis.

Mr Speaker, dan sa bann rakont Lazans i diskrit zot konsern lo diferan size relye avek lanplwa. E ansanm avek nou sizer serten mezir ou fason fer pou al an avan. Rankont i

osi kre loportinite pou nou eksplor diferan fason ki nou kapab kolabore atraver bann servis ki ganny ofer par Departman Lanplwa e Lazans osi.

Pou konklir Mr Speaker, Minister Lanplwa e Zafer Sosyal i reste angaze pou travay avek bann Lazans Lanplwa Prive, pou asir en lemonn travay ki stab e fonksyonnel.

Mon osi profite pou lans en lapel avek bann lazans pou zot osi vin en pe pli aktiv e vizib. Sa i ava ede ki plis nou sitwayen i ava akse zot servis ki enkli bann anplwayer osi. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Minis. Mon ava ofer Onorab Labonte, *supplementary*.

HON ANDY LABONTE

Mersi Minis pou ou larepons byen detaye. Zis 3 pti leklersisman. Minis, petet pou lenformasyon si ti posib petet pou nonm sa 3 lazans ki fonksyonnel. Apre ler ou'n koz *statement of account*, eski Minister li menm li, i asiste okenn sa bann lazans avek finans pou zot kapab fonksyonnen or zot fer li a zot *own cost*?

Apre an pasan Minis, ler ou'n koz lo kolaborasyon, eski en *job seekers* ki pe rod par egzantp avek serten lazans partikilye, i annan sa kolaborasyon kot si avek enn i napa sa *vacancy*. *Then* sa lot osi i annan - konmsi zot konekte tou ansanm? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel?* Manmzel Bresson ki pou reponn?

PS VERONIQUE BRESSON

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab, pou reponn ou premye kestyon sa 3 lazans ki la annegzistans nou annan *Job Plus*, nou annan *Pro Agency* apre nou annan en lazans ki apel *Blue Line*. Sa i sa 3 ki la an fonksyon.

Konsernan ou dezyenm kestyon, ou pe demande si Gouvernman i asiste sa bann Lazans Lanplwa Prive avek okenn mwayen finansyer. Petet i bon nou fer rapel Lasanble poudir, sa bann Lazans i bann biznes prive, en? Sa toultan nou bezwen gard antet. I bann biznes prive alor zot sipoze pe *maintain* zot prop biznes.

Petet ou pe fer rapel – ou pe fer mazine ki dan lepase ti annan serten lasistans ki Gouvernman ti ofer avek bann Lazans Lanplwa Prive, kot ti

renimeret zot ti rekonpans zot ler zot ti anrezistre *job seekers*. Apre ler zot ti plas *job seekers* dan lanplwa.

Me sa ti arete an 2021. Ler nou ti annan sa dernyen *service agreement* ki ti an egzistans. Ti annan dernyen *service agreement* depi 2020-2021. Apre sa Minister pa'n antre ankor dan lagreman avek sa bann servis lanplwa prive. ki vedir ki sa bann servis lanplwa prive i sipoze pe zer zot prop lekor. Mersi Onorab.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. I annan en pwen lo eski sa 3 lazans la i zot *share information*?

PS-VERONIQUE BRESSON

Ou pe *mean* antre kanmarad oubyen avek nou Minister?

HON ANDY LABONTE

Si petet zot Minister zot, zot ede pou fer i annan sa rakont kot zot *share* lenformasyon, *or* zot fer li endividyelman, si zot dezire lo baz personnel

PS VERONIQUE BRESSON

Wi, parey Minis in dir dan son larepons nou'n etabli sistenm kot bann *individual* lazans. Zot kapab konekte avek nou si zot bezwen nou led. Par egzanz parey Minis in dir nou, nou

anrezistre *job seekers* zot osi zot anrezistre *job seekers*.

Si zot, zot ganny en anplwayer ki apros zot pou demann zot pou *supply* bann *job seekers* avek sa bann anplwayer, zot, zot napa sa *job seeker* dan sa *particular vacancy* ki sa anplwayer pe rode, la zot apros nou.

Zot tap *into* nou *database* pou nou e nou, nou *share* sa lenformasyon ek zot pou zot kapab *refer* avek sa anplwayer. Ki vedir ki nou tou nou annan sa travay komen, e sa travay komen se ki pou nou fer sir ki tou dimoun ki pe rod en lanplwa i reisi kapab zwenn en lanplwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Onorab Richard Labrosse ou *next* lo lalis.

HON RICHARD LABROSSE

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour tou Manm e bonzour Minis ek ou delegasyon. Mr Speaker, ler ki *PS* in donn son dernyen larepons la. In fer resorti ki zot departman i fer sir ki bann dimoun i ganny mete dan en lanplwa ler i apros sa bann Lazans ki zot in mansyonnen.

Me mon ti a kontan konnen kekfwa, eski Departman Lanplwa zot menm

zot annan en striktir *compliance* li menm, ki ti vre sa bann parey *Job Plus* i annan? Ki ler mon pe dir sivre, eski ler zot pe met bann lavertisman bann *vacancy* lo Nasyon ouswa pe *advert* li partou, eski i annan en sivre ki ganny fer, ki vre sa bann *vacancy* i egziste?

E lekel sa bann dimoun ki ganny sa bann louvraz?

Rezon ki mon pe demann sa kestryon, akoz i annan lamazorite dimoun parfwa i vin kot ou. I dir ou zot in war en louvraz zot in *apply* me selman sa louvraz i pa egziste. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon envit *panel* pou reponn.

PS VERONIQUE BRESSON

Mersi Onorab. Nou'n gannyen dan lepase sa konstrent, sa bann konplet ki'n vin a nou latansyon poudir ki i annan – akoz parey ou konnen nou, nou vremen aktiv lo kote pou *share* lenformasyon konsernan bann *vacancies* ki egziste. Sa nou *share* avek bann Onorab zot menm. Ki nou fer sa strikteman tou le semenn, *on the dot* tou le Mardi. Nou *share* nou bann lalis *job seekers*.

E nou, nou pran sa bann lenformasyon ki nou *share* avek zot. Nou osi nou pran dan

Nasyon. Apre nou lot sours kot nou ganny sa bann lenformasyon, se bann anplwayer ki volonterman zot vin kot nou, zot anvi rezistre zot *vacancy* avek nou, pou nou kapab refer *job seekers* kot zot.

Nou'n gannyen dan lepase sa sityasyon kot zot pe dir sa bann – i serten pozisyon nou pa pe dir tou, ki annan serten pozisyon kekfwa i pa egziste. Be selman mon pe mazine akoz en dimoun pou *advertise* en – i pou depans larzan pou li *advertise* en *post*, apre sa *post* pa egziste. Konmsi pou mwan i pa tro fer sans.

Me selman petet ou kapab dir, zot pou'n *advertise* kekfwa pa zot lentansyon pou pran travayer Seselwa. Sa ou a dir wi, sa i egziste.

Me selman ankor pou sa, nou *rely* lo sa bann *job seekers* ki'n *apply* sa bann pozisyon, pou zot kontakte nou pou dir nou poudir *either* – i annan anplwayer ki zot dir en, zot devwal sa lenformasyon ek sa *job seekers*. Zot dir li be sa mon'n zis *advertise*, akoz Minister i demann mwan pou *advertise*. Me selman mwan mon lentansyon se pou mwan pran en travayer etranze.

Si sa *job seeker* i ganny sa lenformasyon i annan ki raport kot nou. E nou, nou veye ler sa

laplikasyon i vini e nou pa aprouve. So nou pe *rely* lo piblik pou zot enform nou, donn nou sa bann lenformasyon pou nou kapab reakte lo la.

Akoz ou pou dakor avek mwan, nou napa sa kantite resours pou nou toulezour asize avek Nasyon, sa kantite *vacancy* ki ganny mete, pou nou kapab *call* pou regarde si vre sa bann pozisyon i egziste. E nou napa sa kantite resours pou nou kapab fer sa.

Me selman nou *rely* lo lenformasyon ki piblik i donn nou e nou pou reakte. Mon reasir ou Onorab, nou reakte lo sa bann lenformasyon. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Manmzel Bresson. Ou annan klarifikasyon lo sa kestyon?

HON RICHARD LABROSSE

Wi Mr Speaker. *PS* ler mon pe ekout ou bann larepons mon pe ganny en lenpresyon ki zot pe *rely* lo Nasyon ek bann lezot sours, pou zot kapab konnen ki *vacancy* ki annan dan pei.

Eski mon krwar i pa le moman pou konmsi pou Minister Lanplwa zot menm kekfwa, annan en dimoun ki kapab met - mon pa konnen si i annan en Lalwa anfors, ki ler i annan bann *vacancy* bann

dimoun i oblize vin anrezistre kot zot avan.

Konmsi zot *focal person* avan premye. La apre sa bann *vacancy* i kapab ganny lotorizasyon pou li *advert*. Koumsa mon mazine kekfw zot a kapab pli byen kapab sivre sa bann *vacancy* si i vre oubyen non. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. En sizesyon ki Lanplwa i annan en larepons pou sa? Manmzel Bresson.

PS-VERONIQUE BRESSON

Wi Onorab, ou byen, en? Sa fason ki nou pe fer la petet i ankor en pti pe arkaik. Me selman dan le fitir nou pe sipoze pe al bouz *full digital* parey Gouvernman pe demande, pou tou bann lazans fer. E nou an prose pou nou fer. Mon krwar nou'n deza koz lo la lo televizyon, ansanm avek Minister Lantreprenarya ki pe fer sa programm konsernan Gouvernman pou bouz *online*.

E enn nou proze dan sa demars, se ki nou pou fer bann - anplwayer pa bezwen kontakte nou, anvoy nou lalis zot bann *vacancies*. Ki zot pou fer zot pou al direk *online* e zot, zot pou anrezistre zot bann *vacancies* zot menm. E sa i en provizyon ki nou sipoze met dan

Lalwa ki pe ganny revize la.
Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou sa larepons. In anmenn nou ler pou nou pran kestyon limero 137 table par Manm Elekte distrik Port Glaud.

HON EGBERT AGLAE

Mersi. Minis kestyon i *comme swivan*;

Eski Minis i kapab dir ek sa Lasanble konbyen lakonpanyen oubyen biznes ki ou Minister ouswa lezot lotorite konsernen in ganny pran aksyon legal avek, swivan rapor move tretman zot travayer? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon envit *panel* pou larepons.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker, Departman Lanplwa i ranforsi de Lalwa prensipal ki gouvern kondisyon travay. Sa i Lalwa Lanplwa e Lalwa lo lasante ek sekirite dan landrwa travay.

Pou asire ki kondisyon travayer i an konformite ek sa de Lalwa, e ki a tou pri

anplwayer oubyen zot reprezantan pe tret byen bann travayer, I annan serten mekanizm an plas.

Parmi bann mekanizm i annan en seksyon ki apel *Labour Monitoring and Compliance*. Lobzektif prensipal sa seksyon se pou asire ki bann kondisyon travay i an konformite avek sa de Lalwa.

Sa i ganny fer atraver vizit par lenspekter dan lorganizasyon travay. Bann vizit ki zofisye i fer i ganny klasifye *comme swivan*;

Vizit routin; sa i dapre plan ki sa zofisye i fer pou mwan pou reste konekte avek lorganizasyon travay.

Zot osi fer bann *follow up visit*. Sa i swivi sa i annan defayans.

Zot osi fer vizit pou fer lenvestigasyon; sa i apre ki departman in resevwar serten konsern.

Vizit konzwent sa i avek bann *partner* tel ki Departman Lasante e Departman Imigrasyon.

Pandan lenspekasyon zofisye i enterak avek anplwayer ek travayer e adres okenn konsern ki annan pou fer ek sa de Lalwa ki mon'n dir pli boner. Zofisye i osi verifiye bann dokiman tel ki kontra ek *payslip*, pou asire ki bann

kondisyon ki travayer pe travay anba i anliny avek Lalwa.

Lobservasyon i osi ganny fer lo lanvironnman travay, pou asire ki napa okenn danze lo lasante travayer. Mr Speaker, pou sa dernyen 2an edmi, lakantite lenspeksyon ki'n ganny fer dan landrwa travay i *comme swivan*.

Pou lannen 2021 - 679 vizit ti ganny fer.

Pou lannen 2022 - 538 vizit in ganny fer.

E depi Zanvye ziska Zen 2023 -216 vizit in ganny fer. Dan sa ka 1433 vizit ki'n ganny fer pandan sa 2an edmi, zofisye ti dekouver 295 lorganizasyon ki pa ti an konformite ek Lalwa Lanplwa oubyen Lalwa Lasante ek Sekirite dan travay.

Bann defayans ki pli konmen ki zofisye i obzerve pandan lenspeksyon i *comme swivan*;

Travayer ki pe travay san en kontra an ekrir.

Travayer pa pe ganny *payslip*.

Travayer ki pe ganny peye en saler ki pli ba ki saler *minimum*.

Travayer ki pa pe ganny peye zot saler.

Travayer ki pe travay san en zour repo.

Travayer ki pe travay erdtan adisyonnèl san ganny peye oubyen rann zour.

Travayer ki pe travay dan bann landrwa ki pa an sekirite. Mr Speaker, apre ki lenspeksyon in ganny konplete en rapor i ganny fer e zofisye i kominik bann direksyon, ou rekomandasyon avek anplwayer. Dan 295 lorganizasyon ki pa ti an konformite pandan sa 2an edmi, Minister in inisye aksyon legal kont 41 anplwayer *comme swivan*;

Pou lannen 2021 kont 20 anplwayer.

Pou lannen 2022 kont 12 anplwayer.

Pou Zanvye ziska Zen 2023 kont 9 anplwayer.

Pandan sa peryod Zanvye 2021 ziska Zen 2023, i annan 27 anplwayer ki'n ganny trouve koupab e bann santans enpoze par Tribinal i en *fine* ki varye ant R2000 ziska R30,000.

Lezot anplwayer ki ti annan defayans, zot in korpere avek bann direktiv ki Minister in donn zot e in rektifye sa bann defayans.

Mr Speaker, i enportan a sa staz ki mon mansyonnen apard bann vizit ki ganny fer dan landrwa travay, zofisye i ganny osi asiste travayer kot lofis si zot annan konplent,

konsern oubyen lezot klarifikasyon e pran bann aksyon imedyat pou rektifye okenn konsern.

Minister pe osi antreprann plizyer stratezi, pou dekouraz move tretman travayer dan landrwa travay. Sa i enkli;

1) Apartir lannen 2022 lalis tou anplwayer ki ganny kondannen par en *fine* devan Tribinal pe ganny pibliye dan zournal.

2) Anplwayer ki ganny idantifye pe kontinyelman fer move pratik ki kont Lalwa Lanplwa - dan en lot mo bann *defaulters* pe ganny swiv pros e serten i oblize soumet serten dokiman tel laprev ki saler i ganny peye tou le 3 mwan.

3) Pandan prosedir aplikasyon pou anploy travayer etranze, verifikasyon i ganny fer pou asire ki sa anplwayer i an konformite ek tou Polisi e Lalwa Lanplwa.

Mr Speaker, Departman Lanplwa i kondann tou bann move pratik ki depriv en travayer son drwa anba Lalwa Lanplwa. I obligasyon tou anplwayer pou asire ki zot pe fonksyonn anliny avek Lalwa Lanplwa.

Mon ankouraz tou travayer pou trouv nesosite pou zwenn en linyon, kot zot ava kapab pli byen edike lo tou zot

bann drwa e ler i annan okenn *grievance* zot ava kapab pli byen ganny reprezante.

Minister i reste angaze, pou fer sir ki Lalwa Lanplwa ek Lalwa lo lasante ek sekirite dan landrwa travay i touzour ganny respekte e promouvwar bon relasyon endistriyel dan tou landrwa travay. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister* pou ou larepons. Onorab Aglae ou annan siplemanter?

HON EGBERT AGLAE

Yes, Sir. Mersi Minis pou ou larepons ase detaye. Minis, premyerman mon ti a kontan demann ou, an se ki konsern bann *repeated offenders*. Malgre demars ki ou departman i fer. Ou sey remet zot *back on track*, i annan ki ankor repet sa bann kalite lofans.

Dan sa bann ka Minis, ou'n nonmen poudir ladan ou annan pandan sa peryod 3an - 41 prose legal ki an mars, *ok?* So ki zot lentansyon an term legal kot i konsern sa bann *repeated offenders?*

Mon konnen poudir ou departman i pa kapab - i napa sa manda pou petet *revoke license* sa se *Licensing* ki fer.

Bann keksoz kondisyon ki atase avek loperasyon sa biznes, ouswa sa lakonpanyen.

So dan sa ka ki zot fer avek sa bann *repeated offenders*?

Dezyenmman Minis, eski ou pou dir i annan ase sa ledikasyon an term *knowledge* kot i konsern *The Employment Act* avek bokou sa bann lakonpanyen, ouswa biznes, ouswa sa bann endividi?

Akoz i annan sa konsern repete kot kondisyon travay ki kontra i spesifye, i pa ganny *adhere* - i ganny sanze tel ki; lapey ki zot sipoze pe gannyen, zot pa pe gannyen. *Overtime* ouswa *overworking* ki zot pe sibir bokou. Apre osi i annan lenstans osi kot peyman zot sipoze ganny en peyman tou le mwan.

I annan ki pe ganny peye *way* 2 mwan ouswa 1 mwan edmi apre. Ki bann petet an term legal pou pa fer ki sa bann lakonpanyen i swiv *The Employment Act à la lettre*? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou ou kestyon. Mon ava envit *panel* pou-? Mr Monnaie ki pou reponn.

DG LABOUR RELATION EMPLOYMENT DEPARTMENT STEVE MONNAIE

Mersi Depite Speaker. Onorab lo kote *repeated offenders* lo kote Departman Lanplwa, parey Minister in mansyonn serten stratezi dan son larepons, zofisye i fer sir ki *at least* tou le 2 mwan zot an kontak avek sa anlwayer, ki nou konnen i annan move tretman kot li.

E sa anlwayer i annan en lobligasyon anba Lalwa pou li soumet *at least* tou le 2 mwan, tou le 3 mwan laprev son bann peyman ki'n fer pou travayer. E zofisye osi retourn *back* dan sa lorganizasyon pou koz ek travayer pou gete si vre, sa bann kondisyon ki ti abnormal, ki pa ti anliny avek Lalwa, in ganny rektifye.

E an menm tan kot departman, si sa lakonpanyen i annan travayer etranze, son bann laplikasyon ler i vini i ganny met lo *hold*. Son bann laplikasyon i ganny met lo *hold*.

E ansanm avek Zofisye Imigrasyon si sa kondisyon travayer etranze pa annord, pou annan bann swivi ki pou ganny fer, ki pli pre. Konpare ek en anlwayer ki ler ou konformite, sa enn ki pa an konformite son swivi pou pli

pres. Ki konpare ek enn ki an konformite.

E lo kote ledikasyon, mon kapab dir ki i annan en mankman ledikasyon, vre. I annan bokou lakonpanyen ki ouver zot pa okouran vreman bann kondisyon debaz ki Lalwa i set.

E la kot ou war zofisye i bezwen *back and forth* pe fer sesyon avek sa bann HR, sesyon ek sa anplwayer. I annan de fwa kot anplwayer pa oule korpore. Menm ou *call* li pou vin *meeting*, *call* li pou vin sesyon i pa vini.

E la kot nou war nou bezwen al lo *site*, fer *meeting* ek travayer, fer sir ki zot, zot konpran ki dan zot kontra i bezwen annan.

I annan lenstans kot linyon osi in bezwen entervenir kot i bezwen annan sa langazman, sa kominikasyon *between* linyon, Lanplwa avek sa anplwayer. Mon kapab dir dan 10 ladan nou kapab ganny korperasyon 6 e i annan 4 ki ou war ou pe kontinyen travay avek, pou zot kapab konpran ki zot bezwen met zot annord; selman bann kondisyon ki Lalwa in mete.

MR DEPUTY SPEAKER

Ou annan klarifikasyon, Onorab?

HON EGBERT AGLAE

Mersi pou larepons. Mon annan en klarifikasyon. An vi ki i annan sa size bann *offenders*, sirtou bann ki pe annan bann *GOP workers* ki zot pe anploye, i annan lenstans ki i annan bann ka ki in annan move tretman zot travayer, me *still* zot pe ganny *GOP* pou fer antre travayer.

Eski petet, mon ti a demande la, Departman Lanplwa i okouran poudir sa ouswa sete Imigrasyon ki pe aprouv sa bann *GOP* e Lanplwa pa konnen. Ouswa Imigrasyon pa konnen poudir i annan *cases* ki devan Lanplwa, me selman zot pe *issue GOP* ki an atandan? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel?* Manmzel Bresson ki pou reponn?

PS VERONIQUE BRESSON

Mersi Onorab. Onorab Mr Monnaie in fer resorti konsernan nou bann *repeated offenders* - nou apel zot bann *defaulters*, en? Nou annan diferan striktir; zis pou mwan pa repete pou pran en pe letan.

Nou annan diferan striktir ki nou annan an plas. Premyerman parey Minis in eksplike dan son larepons, ler

zofisye i al fer son vizit i pa fini la. I fer sa swivi ler nou vwar, nou detekte i annan keksoz pa pe ganny fer.

E pou dir poudir anplwayer zot konn byen zot provizyon Lalwa, en? Pa krwar sa bann ki pe *default* zot pa konn Lalwa. Zot konnen Lalwa. Zot konnen provizyon ki zot devret donn en travayer ki vin travay avek zot.

I zis ki i annan serten mank pou diferan rezon. Petet zot annan problem finansyer. Petet i annan lezot azanda ki zot annan ki zot, zot pa pe swiv byen sa Lalwa.

Dezyenm fason ki nou fer, atraver lenspeksyon nou'n fini swiv ou nou. Ou'n met ou annord, ou'n fini met ou annord prezan *the next step* nou pa les ou trankil - sirtou bann ki repete.

Bann ki'n fer li en fwa nou konnen poudir la i pou al annord, *that's okay*. Akoz nou kantite resours ki nou annan, nou pa pou kapab kontinyen swiv zot tou.

Bann ki nou konnen petet in repet 2 fwa, 3 fwa, la zot nou annan en Komite ki nou'n etabli *internally*, ki tou le semenn nou zwenn pou nou donn *update*. Akoz sa lenspekter i bezwen al war li *from time-to-time* tanzantan.

Kantmenm i pa pou al war li me selman i kapab donn en *call* sa travayer, pou li ganny son lenformasyon si keksoz pe al byen. Sa i en lot fason ki nou fer. Nou apel sa *defaulters meeting* ki nou fer li tou le semenn.

Trwazyenmman i annan sa provizyon si an ka anplwayer i anpoy travayer etranze. Ou'n dir poudir i annan sityasyon ki ler sa anplwayer i vin rod ankor etranze ki nou, nou donn, non nou pa donn. Sa mon a kapab reasir ou, nou pa pou donn li.

I senpleman akoz nou en Minister. Tou sa provizyon i fer kot nou. Kot pou regarde si zot an konformite, i anba nou Departman Lanplwa; pou zot vin rod travayer etranze i anba Departman Lanplwa.

So pou nou annan sityasyon - mon pa pe dir ou kekfwa i napa enn de ki *pass through* - me selman dan laplipar ka nou met li *on hold*. Akoz sanmenm sa ki petet en letan annandler i annan leokri poudir Departman Lanplwa pa pe aprouv travayer etranze, nou pe fer problemm avek bann biznes.

Dan tou ka nou annan rezon akoz nou pe fer sa. Akoz pou evite ki i annan - si ou *in default*, nou pa kapab azout

ankor dimoun lo ou pou dan en sityasyon en pe pli grav ankor.

Me selman, i annan sityasyon si *already* i annan son bann travayer kot li, nou pou donn li laprouvasyon pou li kontinyen travay, pou li kapab fer larzan pou li pey sa bann travayer.

Si nou tir tou travayer ek li, sa bann pov travayer pou napa zot bann benefis *at the end of the day*. So sa mon reasir ou nou pa fer. Si nou vwar sirtou bann repete nou pa pou donn ou travayer etranze nouvo toultan ki pou en serten peryod letan ler nou pe swiv ou, nou vwar prezan la ou pe met ou an plas. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Manmzel Bresson pou sa klarifikasyon byen detaye. In anmenn nou ler pou nou pran lot kestyon 138. Onorab Naddy Zialor.

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Bonzour ankor enn fwa Minis avek ou *panel*. Kestyon 138 i lir *comme swivan*;

Eski Minis i kapab enform nou Lasanble konbyen dimoun ki pe viv avek en dezabilite ki'n benefisyé avek program *reskilling*?

- a. Ki kriter Minister i annan an plas pour sa group dimoun kalifye anba sa program?
- b. Ki plan lonterm ki Departman Lanplwa i annan vizavi sa program?
- c. Eski Minis i annan plan pou etabli en tel program lo Zil Pros, e ki difikilte zot pe rankontre pou realiz sa? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Mon ava envit Minis pou son larepons.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker dan Sesel dimoun ki viv avek en dezabilite, i annan menm drwa parey lezot sitwayen. Menm si zot annan en dezabilite, bokou zot i annan abilite ki fasilite zot pou *excel* parey nou dir dan letid skoler e osi dan lanplwa.

I annan serten ki reisi antre dan en lanplwa fasilman, me pou bann ki bezwen sipor sa i vin atraver program *reskilling* ki an plas.

Sa program i en enn stratezik ki ti ganny etabli dan lannen 2021. I ti ganny kree

pou ed bann dimoun ki san en lanplwa pou akerir bann *skills*, debaz ki zot manke pou antre lo marse lanplwa.

Sa program i osi vize ver nou zefor kontinyel, pou esey furni demann ki manke lo marse lanplwa. An lot bi se pou asiste group ki pli vilnerab e difisil ganny en lanplwa pou ki zot a ganny pli byen prepare, pou entegre dan en lanplwa.

Zisteman, dimoun ki viv avek dezabilite, i enn sa group ki nou travay avek anba sa program. An tou 20 partisipan ki viv avek dezabilite in pas atraver sa program. Sa in ganny fer atraver de diferan *cohort* ant 2021 e 2022, pandan en dirasyon 6 mwan sakenn.

An 2021 premye *cohort* ti konmans avek 10 partisipan e tou le 10 ti konplete. Dan sa *cohort* de partisipan ti *excel* e ganny labours pou al pourswiv zot letid kot en sant profesyonnel.

Enn parmi ti semenn pase *graduate* avek en sertifika dan resepsyon. I ti osi resevwar en *award* pou *special mention* an vi ki in partisip aktivman lo nivo lekol, e osi reprezant lekol dan aktivite lo nivo nasyonal.

Lezot 8 ti antre dan en lanplwa swa konman en *trainee* a plen tan ou *part time*, depandan lo zot abilite.

An 2022, 10 partisipan ti partisip lo program e 5 ti konplete.

Lo dezyenm kestyon Onorab, Mr Speaker, Departman Lanplwa i travay an etrwat kolaborasyon avek Divizyon Dezabilite dan Departman Lafanmir pou kapab idantifye dimoun ki viv avek en dezabilite. Me ki annan kapabilite e lentere pou antre dan en lanplwa.

Le moman ki nou'n ganny en group la nou fer rezistrasyon e program i konmans avek sipor paran, e Departman Lafanmir. Pou kalifye pou antre lo program i sifi ki i partisipan i aze par lao 18an, ensi ki annan lentere pou retrouv en lanplwa dan domenn ki konpatib avek son kapabilite.

Lo trwazyenm kestyon Mr Speaker, departman i annan plan pou kontinyen asiste dimoun ki pe viv avek en dezabilite atraver sa program *reskilling*. Lobzektif zeneral se pou idantifye fasilitater kalifye dan sa domenn, pou donn formasyon lo baz *individualised training* parey nou dir; an prenan kont bezwen e abilite ki in ganny idantifye pou sak endividi.

Sa pou enkli osi bokou plis lanfaz lo sa kote *mentoring* e *nurturing*, pou donn zot pli

sipor e led spesyalize atraver lankadremman, e preparasyon pou zot lentegrasyon dan lemond travay.

An retour, sa program i a ed zot devlop zot abilite, konpetans e konfidans ki a ganny kontribye pozitivman an ver zot lendepandans e devlopman profesyonnel.

Mr Speaker, departman pou osi kontinyelman travay an kolaborasyon avek Departman Lafanmir e bann Lasosyasyon Dezabilite dan Sesel, pou ranforsi sa partenarya ki egziste. Sa i a *facilitate* bann lesanz lenformasyon ant le 2 departman pou fer ki idantifikasyon bann partisipan e *referral* i pli fasil e efikas.

Departman in osi konmans sansibiliz bann anplwayer, lo meyer fason pou fer zot letablisman pli enklisiv. Pou ki zot a kapab akomod dimoun ki viv avek dezabilite. Sa pou asire ki dimoun ki viv avek en dezabilite i ganny enkli akse, e ganny loportinite egal pou antre dan lanplwa parey nenport sitwayen Seselwa, san diskriminasyon.

Alor mon profite pou lans en lapel spesyal avek bann anplwayer, pou regard zot striktir ki annan an plas, pou kapab ankadre dimoun ki viv

avek en dezabilite dan zot letablisman.

Departman i oule osi a longer ditan antreprann evalyasyon pou sa program dan son totalite. Sa ava ed nou konpran kwa an plis ki nou kapab fer, pou nou donn tou loportinite posibil bann partisipan.

Sa pou asire ki pandan e apre program zot ganny sa bon swivi, pou zot pa zis antre, me reste dan lanplwa.

Pou dernyen kekyon Mr Speaker, lannen pase departman ti annan plan pou antreprann sa program lo Praslin. Sa pa ti materyaliz apre ki nou'n rankont en pe konstrent lo kote Bidze e endifikasyon en fasiliter kalifye.

Nou ti'n fini idantifye 9 partisipan. Antretan ki zot ti pe esper pou program konmanse, nou ti ofer zot en kour *soft skills* ki an preparasyon ki partisipan lo nou bann program in pas atraver, pou prepar zot pou lemond travay.

Konsernan sa program li menm, mon annan plezir pou dir ki sa pou ganny realize sa lannen. Ansanm avek lotorite konsernan lo Praslin nou'n reisir idantifye en fasiliter pou sa program.

Nou an se moman pe fer prosedir *procurement* avek Minister Finans. Nou espekte byento ki tou ava finalize e sa 9 partisipan ki nou ti'n fini idantifye avek benefisyè anba sa program zot osi.

Mr Speaker, pou konklir mon oule dir ki Departman Lanplwa i met bokou lanfaz lo *inclusion*. E nou angaze lo nou *inclusion agenda* ki nou donn loportinite egal kot i posib, pou tou dimoun dan sosyete. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister* pou ou larepons. Mon pou envit Onorab Zialor pou siplemanter?

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Mersi Minis pou ou bann detay ase detaye. Mon ava zwenn avek ou pou mwan felisit Ibrahim Dodin ki ti fek *graduate* semenn pase. Apre ki in swiv en program. Mon krwar sa i ava en lenspirasyon pou lezot dimoun ki vreman anvi enkli; vreman annan sa lespri enklitivite e lendepandans Minis.

Baze lo larepons ki ou'n donner e baze lo bann larepons ki ou'n donner depi konmansman sesyon bomaten, petet i ava osi en loportinite pou bann ki pe ekoute.

Eski letan en zenn ki antre lo program, i annan okenn koupir oubyen rediksyon dan benefis ki i pe gannye konman en dimoun ki pe viv avek en dezabilite?

E dezyenman, letan ou'n koz lo bann anplwayer ki ou pe ankouraz zot pou *partnership* avek Minister Lanplwa.

Ki stratezi zot Minister pe servi, pou premyerman konmans avek bann departman gouvènmantal, pou vreman *partner* avek program *reskilling*, pou ki vreman i annan en lankourazman e en sanzman *mindset* dan bann Departman Gouvènmantal li menm. Apre o fir anmezir nou ava bouz dan bann sektè prive a paraetatik. Mersi Minis. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Minis, e mon krwar ou'n lev en kestyon ki i ti dir ou i pou donn ou plis detay en pe pli tar.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Onorab mon konnen ou toultan an diskisyon pou regarde *what else can be done* dan sa domenn. E nou konnen poudir letan Departman Lanplwa ti antre dan sa *inclusion agenda*,

program i kouver plizyer group, ki mwan mon klasifye as *vulnerable* oubyen annan difikilte pou zot *access* oubyen ganny *equal opportunity*.

E sa nou'n met en kantite lanfaz lo la se sa ki ou war nou pe fer bokou travay pou nou *still* kontinyen sa bann program e donn lankourazman bann zenn, ki oule vin *forward*.

Si bann zenn letan i lo program zot *benefits* i ganny koupe? Non. Zot *benefits* pa ganny koupe. So, zot *still* kontinyen sa program *throughout*.

Ou dezyenm bout ou kestyon kot ou dir *partner with other establishments*, pou nou kapab fer sa travay pli pozitiv.

I en konversasyon ki mon *have* toultan kot mon Minister e mon kestyonnen. Akoz nou kapab fer *training* pou sa bann zenn, donn zot sa leksitasyon pou zot antre dan lemonn travay.

Me *still* letan zot ariv dan lemonn travay zot pa ganny sa loportinite, oubyen sa bon ankadreman pou zot kapab annan sa konfidans pou reste zot kapab ganny dekouraze.

E enn bann diskisyon ki mon pe anvizaze pou fer, se *meet* avek sa bann *organisation*, sa bann *establishments* ki montre sa bon lentere pou zot

kapab enkli sa bann zenn. I annan en pe, me solman nou bezwen bokou plis ankore.

E bann ki'n fer sa ou war *they go the extra mile*, pou fer sir ki sa bann manrmay pa *fail*. *We cannot set them up to fail*. Nou bezwen *set* zot *up* ki zot kapab kontinyen *throughout*.

So, *with the soft skills* ki zot in gannyen *with* sa program, sa 6 mwan *training* ki zot in gannyen zot annan ase bagaz pou zot kapab reste dan en lanplwa. *But the environment* i bezwen *conducive* pou zot. Sa lanvironnman i osi bezwen fer sir ki i donn zot sa lankourazman pou *retain* zot.

San sa *what is the point* ki nou nou'n fer tou sa *training*, apre pou finalman zot sorti.

So mon anvizaze pou bann *organisations* ki montre sa bon lentere, *meet* ek zot petet develop en *MOU of some sort*, ki nou kapab *strengthen* sa *partnership*.

Pou bann ki kekfwa i war sa konman en difikilte, mon lapel pou zot pou zot se *join us*, akoz nou bezwen donn sans sa bann dimoun ki fer sa *training*, pou zot kapab antre dan lanplwa zot osi. Zot annan en dezir e zot anvi. Zot annan bann *skills* ki pei i bezwen.

Letan nou regard kantite *GOPs* ki nou donnen, sa bann

dimoun osi i form par pou antre dan en louvraz, e kapab prodwir.

So nou bezwen annan sa *mindset* pozitiv kot sa *inclusion agenda* i agrandi. I pa reste restriktiv avek zis enn de anplwayer ki *believe* ladan.

E yer mon fek pe dir sa avek mon tim. Mon pa oule anplwayer osi sa i *become* zis en *ticking box exercise*. Parey nou war dan bann bokou pei, i *good* pou ou dir ou annan en dimoun avek en dezabilite ki travay kot ou. Be eski ou pe met tou bann kondisyon favorab an plas pou sa dimoun?

So mwan mon bezwen fer sir ek mon tim i pa en *ticking exercise*. I en enn ki *meaningful* e i donn sa bann zenn oubyen sa dimoun ki'n fer zot *training*, sa loportinite e en *equal opportunity* pou zot devlope. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. In anmenn nou zis ler pou nou pas lo nou dernyen kestyon lo sa seri. Onorab Zialor *you are next*.

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Mon ava dir 2 minit avan midi. Bonn apre midi tou dimoun. Mon kestyon 139 i lir koumsa. Eski Minis i kapab enform Lasanble ki to

rezistrasyon dimoun ki pa dan lanplwa:

a. Pandan premye kar lannen 2023?

b. Ki to zenn ki pa dan lanplwa dan sa menm peryod?

c. Ki plan lonterm Departman Lanplwa pou ankouraz popilasyon ki lo travay zournalye pour zot pran en lanplwa formel? Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. Mon ava envit *panel* pou larepons *Minister*.

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, en fonksyon enportan dan manda mon Minister se pou met an plas Polisi, program e servis pou asiste dimoun ki san en lanplwa, sirtou group nou popilasyon ki pli vilnerab par egzanp bann zenn.

En endikater ki Minister i alor siperviz tre pre, i la kantite dimoun ki san en lanplwa. Atraver sa nou resevwar lenformasyon lo devlopman ki pe arive lo marse lanplwa, ki permet nou asiste dimoun pou retrouv en plas travay, e osi pou entrodwir nouvo *policy* pou adres defi ki nou obzerve.

Dan konteks premye kestyon Onorab Zialor dan

premye kar lannen 2023 Seksyon Servis Lanplwa dan nou Minister ti anrezistre 809 dimoun ki pe rod en lanplwa konpare avek 650 dan premye kar lannen 2022.

Pou sa lannen ti annan 420 madanm e 349 msye. Mazorite 696 *job seekers* ti sorti lo Mahe, 68 ti sorti lo La Digue e 45 sorti lo Praslin.

Plis ki lanmwatye 59poursan *job seekers*, ti annan en nivo ledikasyon segonder swivi par 37poursan avek en nivo ledikasyon pos-segonder.

I enportan fer resorti ki la kantite *job seekers* dan premye kar lannen i normalman o, aköz bann etidyan ki'n termin lekòl pos-segonder oubyen etidyan ki pa'n ganny aksepté dan Lekòl Pos Segonder i vin anrezistre pou en lanplwa.

Pou reponn dezyenm kestasyon Onorab pandan sa menm peryod e parmi sa total 809 *job seekers*, ti annan 348 zenn aze 15an a 24an ki ti'n anrezistre avek Minister. Sa i reprezant 43poursan e pli gran group popilasyon *job seekers* ki nou ti anrezistre.

I osi enportan pou enform sa Lasanble, ki en poursantaz mank lanplwa parmi bann zenn, i en obzervasyon normal

lo marse lanplwa isi Sesel e osi dan lezot pei dan lemond.

Sa Mr Speaker, i pou plizyer rezon. I prensipalman aköz la sa bann zenn zot napa ase leksperyans travay. Zot konpetans i pli ba konpare avek sa ki anplwayer pe demande. Zot pran letan osi pou deside ki louvraz zot anvi fer oubyen zot annan zanfan a en tre zenn laz.

Mr Speaker, mon osi oule enform sa Lasanble ki rezilta resansman popilasyon ki Biro Nasyonal pou Statistik ti fer an 2022.

I montre ki to mank lanplwa nasyonal pou lannen 2022 ti 3.9poursan e to mank lanplwa parmi bann zenn ti 13.6poursan. Sa i demontre en rediksyon ler nou konpar de dernyen *survey* ki sa biro ti fer an 2020, kot to mank lanplwa ti 4.2poursan pou bann zenn ti 16.5poursan. E sa i montre sa rezilta pozitiv.

Mr Speaker, sa rezilta i osi montre ki malgre lefe *pandemic COVID-19* lo marse lanplwa, bann mezir e stratezi nasyonal in ede pou ki nou to mank lanplwa nasyonal in reste anba 5poursan.

Pou bann zenn, Minister pe kontinyelman enplimant bann program e servis, pou ed nou bann zenn san en lanplwa

pou angaz zot dan sa demars pou ganny en lanplwa.

Anliny avek trwazyenm kestyon Onorab, lo plan lonterm Departman Lanplwa pou ankouraz popilasyon ki lo travay *casual* pou pran en lanplwa formel.

Mr Speaker, definisyon en *casual worker* ou en travayer *casual* anba Lalwa Lanplwa 1995 i vedir en dimoun ki angaze dan en travay par zournen, ki ganny peye lo en baz par zour e ki son langazman avek en anplwayer pa depas plis ki 3 mwan konsekitiv.

Departman Lanplwa i toultan pe konsey *job seekers* ki vin anrezistre, pou en travay kot nou lofis, pou pran en travay permanan e formel.

Mr Speaker, parey nou konnen letan en dimoun i annan en travay permanan e formel, i anmenn bokou benefis konpare avek en travay *casual*. Par egzanp i garanti son konpansasyon pou letan ki in travay i garanti son saler, anliny avek provizyon Lalwa ler i donn konze dokter. I benefisye plis avek kontribisyon pansyon, aköz son anplwayer osi i bezwen kontribye.

Mon ti a swete fer resorti ki travay *casual* i en konsern pou Minister e en defi an zeneral pou nou marse lanplwa.

I en konsern aköz dimoun ki fer travay *casual* pa ganny proteze anba bann provizyon Lalwa dan Lalwa Lanplwa.

Par egzanp benefis tel ki konze maladi, konze anyel, konze maternite, konze paternite. Zot pa vin en benefis otomatik pou en *casual worker*. Pou azoute travay *casual* i en defi lo marse lanplwa aköz en gran kantite dimoun ki ti kapab pe kontribye dan nou lekonomi, atraver en lanplwa formel e ozordi pe fer louvraz *casual* dan lekonomi enformel.

Bokou sa bann dimoun Mr Speaker, i annan kalifikasyon e *skill* ki sekter lekonomi i bezwen. Sa se enn bann rezon ki pei i depan lo travayer etranze pou vin travay Sesel. Departman Lanplwa i alor met dan son plan stratezi pou sa prosen 5an, serten entervansyon pou adres travay enformel.

Nou stratezi limero 1), i koz lo ogmant konpetans dimoun ki san en lanplwa atraver bann Polisi e programm sirtou bann zenn e dimoun dan lanplwa enformel. Nou deza konmans organiz *sensitisation fair* lo Mahe, lo Praslin e La Digue pou edik nou popilasyon lo *benefit* lanplwa formel.

Minister i osi annan an plas programm *reskilling* ki ofer

formasyon bann *job seekers* ki mank *skills*, e konesans dan domenn ki an demann lo marse lanplwa.

Dan le fitir nou pe *plan*, ofer *reskilling* pou travayer ki deza dan en lanplwa e ki anvi ogmant son *skills*, ou ganny *skills* dan en nouvo domenn.

Sa i ava ede ki travayer i pli kapab adapte, an ka ki serten louvraz i nepli vin an demann ou an ka ki nouvo kalite louvraz i ganny kree.

Mr Speaker, Minister in osi konmans en letid nasyonal lo lanplwa enformel avek lasistans teknik Lorganizasyon Enternasyonal pou travay *ILO*. Konsiltan in soumet premye versyon rapor ki nou pe konsidere. Sa letid in devlop plizyer rekomandasyon, ki ava gid nou pou ranforsi nou Polisi e Lalwa, e kontribye dan formaliz lanplwa enformel.

Pou determinen Mr Speaker, mon kontinyelman demann tou kours nou popilasyon, ki bezwen lasistans rod en lanplwa, pou partisip dan program e servis ki Minister i ofer.

Nou pei i bezwen nou tou pou travay pou lagrandisman nou lekonomi. Annou mazin benefis *long term* ki en lanplwa formel e stab i anmennen dan nou lavi personnel,

profesyonnel e familyal, ki a permet nou tou viv dan konfor e dinyite. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister* pou ou larepons. Mon pou envit Onorab Zialor, pou son siplemanter.

HON NADDY ZIALOR

Mersi Mr Speaker. Mersi Minis pou ou larepons. Minis, anliny avek larepons ki ou'n donn nou, mon annan petet de rekomandasyon. Enn, i annan bokou bann letablisman kot bann dimoun parfwa zot pe kontinyelman rod dimoun pou travay, me selman zot pe kontinyelman met sa bann dimoun lo *casual*. Kot zot fer 3 mwan i donn zot en *break* zot retournen.

I annan dimoun ki pou en lannen petet in travay zis *casual* li. Mon krwar i annan serten travay ki Minister pou bezwen fer avek sa bann letablisman pou vwar, ki zot plan lonterm an se ki konsern travayer e *manning of* travayer dan zot bann lorganizasyon.

Dezyenmman, dan bann larepons ki'n donner oparavan nou'n koz bokou lo *vacancy list*. E lefe i reste ki i annan serten group dimoun ki santi ki letan zot *apply* bann louvraz ki lo *vacancy*, parfwa - parfwa dan

serten lenstans swa sa *vacancy* sa bann landrwa travay in fini pran zot bann dimoun pou travay avan ki *due date* i fini; ouswa letan zot pe fer *follow up* - parey PS in fer resorti - parfwa *context* i ganny dir poudir be nou nou'n fer sa aplikasyon akoz i form parti bann *requirement* pou rod en GOP.

Avek sa antet, par lefe ki Minis in dir ki bann *vacancies* mazorite pe sorti dan Nasyon pou ganny pibliye, eski Minister pe regard dan posibilite annan en MOU avek *Seychelles Nation*, kot bann *vacancy* i ganny anvoye direkteman kot zot. E olye pibliy li par semenn me i fer *on a daily basis*?

Sa i ava fer sir ki sa pti group, oubyen sa group ki pe ganny sa difikilte, zot ava revwar sa *vacancy* par egzanp ki'n ganny pibliye ozordi dan Nasyon, ganny anvoye Minister Lanplwa. E lannmen bomaten Lanplwa li i pe fer sa prosesis pou pibliy li nasyonal dan plas esper *the next week ahead*. Mersi Minis. Mersi Mr Speaker.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi ou'n dir ou annan de rekomandasyon ki mon krwar *panel* in note zot pa bezwen reponn. E ou dernyen Manmzel Bresson ti adrese dan plan *digitalisation* Gouvernman ki

manner a lavenir i pou marse. Donk mon pa krwar nou bezwen larepons lo la. I ava donn nou en pti lespas pou pran siplemanter lo sa enn kestyon, konpare avek bann avan. So mon ava envit Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Minis, mon ti a kontan ganny en klarifikasyon lo serten keksoz ki ou'n dir. Ou'n dir nou poudir to *unemployment* i dapre statistik MBS, Me eski ou Minister i etabli okenn statistik pou li menm, lo ki vre to *unemployment* dan pei?

E eski ou Minister, baze lo sa lenformasyon, ki manner zot *go about* pou zot - akoz kestyon i demann lo rezistrasyon dimoun ki pa dan lanplwa - ki manner zot *go about* pou zot etabli rezistrasyon dimoun ki pa dan lanplwa.

Akoz i annan plizyer dimoun ki'n koz lo - zot in kot Departman Lanplwa. Zot in al fer bann *interview* me zot pa pe ganny okenn larepons. Zot ancor pe esper larepons. Zot ancor pe rode ki manner zot pou ganny en lanplwa akoz zot in vini devan.

So kote ki problem i ete? Tou sa ki ou'n dir nou i sipoze pe mars fantastik, me i pa sa ki

bann dimoun pe dir nou. So nou rol konman Lasanble Nasyonal se etabli kwa egzaktman ki pe pase, pou nou konpran kwa ki pe arive. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel* i annan en larepons pou sa de pwen? Manmzel Morel ki pou reponn.

CHIEF POLICY ANALYST SUZANNE MOREL

Mersi Deputy Speaker. Mersi Onorab pou ou keston. An se ki konsern to mank lanplwa nasyonal sa i ganny etabli par Biro Nasyonal pou *statistics*. Parey Minis in fer resorti. Departman Lanplwa nou, nou plito anrezistre dimoun ki pe rod en travay.

Akoz to mank lanplwa nasyonal normalman i ganny fer atraver en *survey*. E sa se Biro Nasyonal pou *Statistics* ki annan sa manda. E pou etabli to mank lanplwa i annan en definisyon ki sa biro i swiv. En definisyon enternasyonal.

Savedir sa dimoun fodre i pa pe travay. I *available* pou li travay dan en serten peryod letan ki i ganny demande e sa dimoun fodre i pe rod louvraz aktivman.

So sa Biro Nasyonal pou *Statistics* li i fer sa *survey* aköz i annan sa resours e sa manda

pou fer. E apre sa i pas en lenformasyon avek nou. Departman Lanplwa nou napa sa manda pou fer sa *survey* nivo nasyonal tou le 3 mwan. Nou plito anrezistre dimoun ki li i anvi en lanplwa.

E nou travay an tre pros kolaborasyon avek Biro Nasyonal pou *Statistics* pou nou konpran en pe zot bann lenformasyon ler i sorti. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi. Minis oule azout keksoz lo la?

MINISTER PATRICIA FRANCOURT

Mersi Mr Speaker. Mon ava pran dezyenm bout keston Onorab. Onorab, sa remark ki ou'n dir poudir annandler dimoun i vini i anrezistre zot pa ganny lenformasyon. Wi, i korek. I en travay *vast*. Mazinen dimoun i vin anrezistre kot nou *and then we do the referrals*. Departman Lanplwa pa donn louvraz parey nou toultan dir.

Me solman nou *refer*. I annan dimoun i ganny *refer* plizyer fwa, 10 fwa, 15 fwa *and so on*. *We keep referring* depandan lo zot *skills* ki letan zot in vin anrezistre kot nou i lo *database*.

Nou pa zanmen arete, nou *try* nou *very best* ziska ler sa

dimoun i ganny en louvraz. Menm *teach* zot ki mannyer pou fer *interview techniques*. Nou fer sa kalite *counselling* avek zot.

Mon menm dimoun ki vin dan biro kot mwan dan *public meetings* ki mannyer ou konport ou letan ou al en *interview*, ler zot *desperate* pou zot ganny en louvraz.

Ler sa dimoun in ganny *refer by* nou sanmenm sa ki nou ankouraze pou dimoun vin anrezistre kot nou. Akoz nou kapab *monitor* ki larepons sa landrwa travay in donnen. E si sa landrwa travay i kontinyelman pa donn nou sa larepons lo *outcome* - si sa dimoun in vin *interview*, in ganny *shortlisted* oubyen i pa'n ganny louvraz pou ki rezon; lot fason ki nou pou kapab verifeye fer sir poudir sa louvraz pa ti zis en *ploy* parey nou dir. Se veye si laplikasyon i vin lo *GOP*.

E parey nou ganny dir, i annan dimoun i zis met en laplikasyon *for the sake of* pou *compliance*, avek sa ki nou'n demann li. Me solman son lentansyon se pou rod en *GOP*, e sa nou okouran. E sa louvraz i ganny fer pre, pre, pre.

So, before authorization of a GOP nou bezwen *cross reference* sa lenformasyon *within the 2 divisions*, pou regarde si sa louvraz sa dimoun

ti vini e pou ki rezon i pa'n ganny sa louvraz.

E sa i en travay ki kontinyelman e i pa fasil avek kantite zofisye ki nou annan i pa fasil. Me solman *until* nou satisfese poudir vre sa dimoun pa'n gannyen *because* lo sa rezon, lo sa rezon, lo sa rezon nou pa pou donn sa landrwa sa *GOP*. Sa nou fer *the very best that we can*.

Me selman sanmenm sa ki nou dir si sa dimoun i pa'n anrezistre kot nou, nou pa pou konnen. *We won't know*. Sanmenm sa ki mon dir ler dimoun i ekrire i dir i pa ancor ganny en louvraz *come and register with our* divizyon. Savedir ou non i lo en *database and we will continue to refer you*. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Pou kestyon letan mon krwar nou pou bezwen termin sa sesyon la, pou nou kapab pran sa *urgent question*. Donk nou ava remerisi *panel* ki'n zwenn Minis pou Lanplwa avek Zafer Sosyal Madanm Patricia Francourt, e lo *panel* pou kestyon 135 ziska 139 ek li ti annan Manmzel Veronique Bresson ki Sekreter Prensipal pou Departman Lanplwa. Mr Steve Monnaie ki Direkter Zeneral pou *Labour*

*Relation Employment
Department e Manmzel
Suzanne Morel ki Chief Policy
Analyst pou Departman
Lanplwa. Mersi pou zot zwenn
nou bonn kontinyasyon e nou
ava zwenn en lot ler.*

*(Minister Francourt and her
delegation were excused from
the House)*

MR DEPUTY SPEAKER

Nou ava atann *panel* pou kestyon sorti kot Manm Elekte pou distrik Port Glaud. Bon mon ava dir *welcome* Mr Flavien Joubert ki Minis pou Lagrikiltir Sanzman Klima e Lanvironnman.

I akonpannyen par Sef Egzekitiv *Seychelles Parks and Garden Authority SPGA* Mr Allen Cedras e i annan de lezot zofisyé ki pa lo *panel* devan me zot lo *side table* sa i Mr Rodney Bonne ki *Head of Marine Research* kot *SPGA* e osi Manmzel Geraldine Joubert ki *Communication Information, Events Education and Awareness Officer* sorti *SPGA*. *Welcome*. Mon ava envit Onorab Aglae pou prezant son kestyon silvouple. Mersi.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Minis, *CEO* e Manm ou *panel* bonn apre midi byenveni.

Kestyon i *comme* swivan. Swivan notis prezans reken dan labe Port Launay, eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble:

1. Ki prekasyon piblik i devre pran e ki bann mezir Departman konsernen pe met anmars pou asir proteksyon e sekirite manm piblik ensi ki nou bann touris?

2. E dezyenmman se ki lespes sa kalite reken e kwa ki rann zot pou vin dan sa landrwa? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi pou sa kestyon. Mon ava envit *panel*, Minis pou larepons.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Bonn apre midi Mr Speaker, bann Manm Onorab e osi bann dimoun ki pe ekoute. Mersi Onorab pou ou kestyon. Mr Speaker, *SPGA - Lazans Park e Zarden in lans sa advisory*, pou met dimoun an gard e evite ki i annan okenn lensidan ki kapab apre deklans bann mezir pli sever parey nou'n vwar dan lefase.

Zedi le 3 Out, lotorite ti ganny alerte lo sa sityasyon apre ki en reken ti'n ganny vwar pre avek lans Port Launay. Dan sa bann zour swivan bann zofisyé baze dan Park Maren Port Launay ti resevwar ankor

rapor ki bann *bull shark*, ouswa parey nou dir an Kreol reken gro latet, ti'n rantre dan labe Port Launay.

Swivan sa bann rapor Lotorite ti vitman reazir pou fer li nesese e evalye sityasyon e pran kontak avek bann diferan parti konsernen tel ki SFA, SMSA osi byen ki lotel Ephelia.

Lotorite Park ek Zarden pe demann bann manm piblik pou reste vizilan ler zot dan lanmer dan sa rezyon. Zot ganny demande pou swiv bann prekasyon ki bann *lifeguard* ouswa bann zofisye SPGA i donnen. E pou evite al lwen an deor ler zot dan lanmer espesyalman dan granmaten ouswa lo tar apre midi.

Adisyonnelman SPGA pe ranforsi son bann patrol e sirveyans ki ganny fer dan Park Maren Port Launay e osi edik manm piblik, peser e viziter ek bann propriyeter bato, pou pa zet restan pwason ou manze osi byen ki salte dan lanmer, ki kapab atrakte reken ek bann lezot lespes ki kapab danzere dan sa landrwa.

Manm piblik i osi ganny demande pou pa angaz zot dan okenn fason, pou esey atrap ouswa byen touy sa bann reken. SPGA pe resevwar lasistans avek Lotorite Sekirite Maritim pou notife e alert bann

propriyeter e manm lekipaz bato ki frekant dan sa labe. I enportan fer resorti Mr Speaker ki reken i en predater ki en latet lasenn alimanter ki fer ki i tre enportan pou gard sa balans dan ekosistem lanmer. Alor son prezans dan Park Maren i toutafe normal, e i en lendikasyon ki sa ekosistem i kapab siport en tel zannimo.

Me ler ki bann reken i ariv tre pros avek lans i kre en risk, konfli avek piblik ek viziter. SPGA napa okenn lentansyon pou lapes ouswa touy sa bann reken espesyalman bann ki trouve dan Park Maren. Si i ganny vwar nesese SPGA pou konsilte SFA avan ki okenn desizyon i ganny pran lo sa bann reken ki dan sa bann landrwa.

Konsernan dezyenm parti keston, ki pe demande ki lespas sa kalite reken e kwa ki rann zot pou vin dan sa landrwa? Lotorite i kapab konfirman ki sa se bann *bull shark* ouswa parey mon'n dir i apel reken gro latet an Kreol. dan labe Port Launay.

Sa i bann lespes reken ki ganny konsidere konman danzere e agresiv si zot ganny provoke, e ki zot kapab vin en danze pou bann dimoun dan park.

SPGA i le fer sorti ki pandan lafen Zilyet ek Septanm, i letan ki bann reken i normalman donn nesans sa ki an Angle nou apel *pupping season*, sa bann reken i rod bann landrwa ki annan bann kondisyon favorab tel ki dan bann labe e kot tanperatir lanmer i ase fre pou zot donn nesans.

I osi enportan fer resorti ki lenformasyon konstata swivan konsiltasyon avek bann lazans kle se ki en pti group peser ki mouy zot bato dan labe Port Launay, ti'n a plizyer repriz zet restan pwason dan lanmer, ki fer ki sa i kapab atrakte bann tel lespes.

SPGA i alor kontakte Lotorite Lapes SFA pou sipor e le nesaser in ganny fer pou pran kontak e edik sa kominote peser, ki servi lans Port Launay, ki tel aksyon i ogmant risk atrakte reken.

Osi i annan bann operater bato lwazir tel ki bann katamaran ki osi vin mouy dan Park Port Launay dan aswar, e ki zet serten manze dan lanmer. *Park Ranger* pe fer pou kontinyen sansibiliz sa bann operater pou itiliz park dan en fason apropiye.

Mr Speaker, mon size sa loportinite pou demann bann peser ek operater bato lwazir

pou evite fer tel aksyon, aköz sa i kre danze pou bann dimoun ki servi lans ek Park Maren. Nou osi lans en lapel avek manm piblik ki annan okenn lenformasyon lo sa bann tel aktivite pou kontakte lofis SPGA, ouswa bann lezot lotorite o pli vit posib. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *Minister*. Mon ava envit Onorab Aglae pou son siplemanter.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Minis pou ou bann larepons e klarifikasyon. Minis, lo size *monitoring* mon'n tann zot lo televizyon yer swar. Lo size *monitoring*, petet mon ti a kontan pou manm piblik pou benefis ki kantite letan zot pe anvizaze fer sa *monitoring* dan sa landrwa. An vi ki i annan deza serten aktivite - parey i annan sa *under water trail* ki ganny trouve dan sa labe, ki bokou bann etranze i servi pou al fer *snorkelling* lo sa kote kot *trail* i ete.

So baze lo sa, ki prezans ki zot pe mazin garde pandan sa peryod letan? Dezyenman Minis, ou'n koz lo size bann peser ki netway pwason, ouswa pe zet serten bann restan pwason dan sa landrwa, eski lo sa size osi pa zis peser osi i

annan bann ki al fer bann *day fishing charter* osi, *ok?* Eski zot pe angaze avek Lotorite SMSA pou annan bann prezans la ki i annan sa sityasyon, ziska ler keksoz i ava anba kontrol, pou ki sa kalite pratik i pa kontinyen pou gard sa lespes la dan sa landrwa?

E dernyen, nou konnen poudir ti annan en lensidan ki ti arive Anse Loizeau en pe letan pase. E sa menm kalite reken ki ti pe – Anse Lazio, wi, e sanmenm sa kalite reken e laba zot ti a en pwen ti met lasenn. Eski zot pe mazin al dan sa bann laliny pou le moman, ouswa zot pe obzerve, pou get sityasyon si i amelyore ouswa i annan bann lezot latraksyon ki vini avek sa size? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *Panel?*

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa 3 pwen siplemanter. Mr Speaker mon pou pas lo en pwen e mon ava pas laparol apre avek *CEO* pou li reponn larestan kestyon.

Kot i konsern met lasenn, nou konnen poudir nou dan en Park Maren. Nou konnen poudir nou ekspekte dan en Park Maren ki i annan diferan

kalite zannimo ki frekant sa landrwa, e i toutafe normal ki nou zwenn sa bann lespes letan en dimoun pe fer bann aktivite.

E alor lapros dan Park Maren, se ki ou pa neserman met en lasenn pou anpes zannimo antre, me ou notifie ou bann dimoun ki pe servi sa landrwa, pou zot pli alert e pli sansib lo prezans sa bann lespes dan Park Maren pou ki konfli i ganny minimize.

Me osi ki sa bann zannimo zot ki an prensip se zot landrwa reproduksyon, zot kapab kontinyen fonksyonnen dan en leta normal san ki zot ganny *disturb*.

Alor i annan de ka kot menm ou bezwen anpes dimoun al dan serten rezyon dan Park Maren, pou protez reproduksyon ouswa aktivite serten lespes.

Alor pou mwan Port Launay konman en Park Maren nou bezwen kontinyen donn li sa stati, e kontinyen montre dimoun poudir sa Park Maren i bezwen kontinyen fonksyonnen, me ou ki bezwen port latansyon letan ou dan sa landrwa.

Mon ava pas laparol avek ou permisyon Mr Speaker avek *CEO* Mr Cedras, pou li reponn lo *monitoring* e osi lo sansibilizasyon avek bann

dimoun ki pe netway pwason dan labe Port Launay. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Sertennman, *CEO Cedras*?

CEO SPGA ALLEN CEDRAS

Mr Speaker, Manm Onorab. Pou reponn kestyon Onorab Aglae lo kote *monitoring*. Vi ki sa lensidan in vin en pti pe alarman resaman e nou konnen poudir reken i dan son *breeding period* la. Sirtou bann reken ki ase danzere par egzantp reken gro latet - ki nou dir *bull shark*. Son peryod se ant *July* e *Septanm*.

Nou pou kontinyen *monitor* sa landrwa. Akoz i enportan poudir sa bann reken i pa apros sitan pres avek lans kot bann viziter i servi. Pou lenformasyon nou annan en group *rangers* ki baze Bay Ternay Port Launay. Nou pou ranforsi avek ankor en bato dan labe Port Launay, pou fer sir ki sa sirveyans i ganny fer dan en fason efikas.

Me nou annan bokou partener ki nou pe travay avek. Nou annan *SMSA*, *SFA* e osi lotel *Ephelia*. E sa i kapab permet nou kordinen si i annan okenn danze nou kapab alert piblik.

Parey Minister in dir, sa alert se en prekasyon, akoz nou

pa anvi en lot lensidan latak reken i arive. E parey nou'n ganny lenformasyon poudir i annan serten aktivite ki pe fer zet manze en pti pe pli pre avek lans, ki fer bann reken vin en pti pe pli pre, nou pe fer sir poudir sa i ganny *monitor closely*.

Apre zis pou lenformasyon, ti annan lezot pti *video* ki ti pe sorti lo *social media* en lot reken. En reken ki nou apel li vyolon li i vreman *harmless*. I vin toultan dan bor lans dan tou nou bann Park Maren nou'n apersevwar e lezot landrwa. E sa nou pe fer sir poudir nou *monitor* e nou fer sir poudir bann manm piblik oubyen peser, oubyen lezot pa vin lapes sa bann reken dan nou park.

Lo sa kote konsiltasyon, nou annan etrwat kolaborasyon avek *SFA*, avek *SMSA*. E nou pe fer sir poudir nou kordinasyon. E la resanman letan nou ti'n lans sa alert, *SMSA* in dakor pou osi siport nou avek bann alert bann lezot *stakeholders* ki nou pa ankor zwenn.

Me nou dan nou kote, nou pe fer sir nou platform *social media* ek lezot platform. E nou'n fer en pti pe sansibilizasyon.

Medya ti kot nou yer e nou'n donn ase lenformasyon lo

sa sityasyon. Pou le moman i anba kontrol me nou, nou bann *staff*, nou bann *rangers* pe fer sir poudir sa *monitor* i ganny fer en pti pe pli profondi, pou fer sir poudir manm piblik i *safe*.

I pa vedir poudir ou pa kapab servi Park Maren Port Launay - nou ankor *open* e nou pe zis fer latansyon pou fer sir poudir sa sirveyans, prekosyon e alert i ganny fer boner si an ka nou vwar en lot reken ki vin dan sa landrwa. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *CEO* Cedras. Ou annan en klarifikasyon Onorab?

HON EGBERT AGLAE

CEO, mersi pou ou larepons. Eski osi dan sa bann *stakeholders*, nou konnen i annan bann - dan en sans - bann *environmentalist*; dan en sans mon kapab dir sa bann *expert*, ki zot kontan sa bann lespes parey reken, eski zot osi zot angaze petet ou kapab ganny en pe *expert views* dan en sans, lo fason osi pou petet mye zer sityasyon, ziska ler zot sorti dan sa peryod sezon ki zot pe prezante la? Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi Onorab. *CEO* ou annan larepons pou sa?

CEO SPGA ALLEN CEDRAS

Mersi pou ou kestyon. Zis pou donn lenformasyon *SPGA* i osi en *expert* akoz nou ti annan en Seksyon Resers Maritim ki ganny *lead* par en group syantis maren. Nou *open* pou nou ganny lezot *expert* ki anvi vin donn nou konsey. Nou pa restrikte lo nou menm.

E si nou fer sa, akoz okenn keksoz ki arive dan labe Port Launay i pou afekte nou lendistri touris. I pou enpakte Sesel e i pou enpakte repitasyon sa landrwa e osi *SPGA*.

Nou pe fer sir poudir okenn dimoun la mon profite, okenn *expert* ki anvi vin travay avek nou e donn bann konsey teknik, nou pare pou akey zot. E nou a travay ansanm pou fer sir poudir sa labe Port Launay, Cap Ternay i reste *safe* pou nou bann *visitors*. Mersi.

MR DEPUTY SPEAKER

Mersi *CEO*. Loter Mosyon in epwiz son kestyon. Donk mon satisfè poudir nou kapab *wrap up* la. Mon ava remersi Minis Joubert avek son lekip sorti kot *SPGA* ki'n vin zwenn nou. Nou ava *break* la e pou rebran 2er kan pou nou annan *Joint Statement* nou pou rezwenn Minis setadir 2er akonpanyen par Minis Radegonde ek Minis

Hassan. Donk nou ava rezwenn
2er. Mersi.

(BREAK)

(Mr Speaker resumes the Chair)

MR SPEAKER

Bonn apre midi tou dimoun bann Manm Onorab, bann zofisye Lasanble e okenn dimoun ki pe swiv nou e byenveni pou nou travay apre midi, ki konsiste en *statement* ki lo *Order Paper*. E i en *Joint Statement* avek partisipasyon 3 Minis.

Madanm raporter mon ava demann ou pou apel Minis e bann zofisye e avek zot. Bonn apre midi tou bann Minis. Minis pou Finans Naadir Hassan, Minis pou Relasyon Entern Mr Sylvestre Radegonde e Minis Flavien Joubert, Minis pou Lagrikiltir Sanzman Klima e Lanvironnman.

Bann Minis in zwenn nou e nou kapab remarke avek prezans 3 Minis ki nou pe al pran en size ki annan bokou lenplikasyon. E sa size se *Tourism Environmental Sustainability Levy*. Mon ava envit bann Minis pou fer zot prezantasyon, apre ki nou ava ouver lasal pou kestyon bann manm.

Minis sinyal mwan lekel ki pou konmanse silvouple. Mersi. Minis Flavien Joubert ou annan laparol.

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou bann Manm ek tou dimoun ki pe ekoute e osi mon bann koleg Minis akote.

Mr Speaker, mersi pou sa loportinite pou koz lo relevans sa *levy* pou program lanvironnman dan pei. Plizyer pei an rekonesan ki *tourism* li menm i kapab anpakte lanvironnman dan en fason mazer. Me an menm tan i en aktivite ki depan lo en kalite lanvironnman ase eleve. In deza met an plas en tel *levy*.

Bann zil parey *Barbados, St Lucia, Cayman Islands* ensi ki bann gro pei parey *L'Espagne, Nouvelle-Zéalande, Pays-Bas, Portugal* in deza met an plas en tel *levy*.

En *levy* lanvironnman i ganny aplike avek bi anmas larzan pou siport bann zefor pei, pou kontinyen mentenir son bann resours natirel.

Sesel pa diferan. Ozordi touris i pliye kle nou lekonomi. E nou war plis letablisman touristik, bann biznes, bann operater e Gouvernman ensi ki

la kominote ki pli enplike dan sa sekter.

Avek plis touris ki vizit nou pei nou vwar plis lenpak lo nou lanvironnman, asosye avek prezans viziter. E osi bann servis ki lendistri i bezwen. Pei i bezwen prodwi plis elektrisite, prodwi plis delo pou konsonmasyon e bokou plis salte i ganny prodwir. Me osi bann lespas natirel i ganny servi plis.

Sa i met presyon lo bann Lorganizasyon Gouvernman osi bann lorganizasyon non-gouvernmental, e osi lo Bidze nasyonal. Bann letid resan lo *carrying capacity* i montre ki i bezwen annan en limit lo kantite touris ki nou lanvironnman lokal i kapab siporte.

Me osi ki pou bezwen annan plis lenvestisman dan bann servis parey *sewage*, elektrisite e osi delo potab.

Mon kapab site ki ozordi ki lenvestisman ki *PUC* in prevwar pou amelyor servis. Sa bann servis lo Mahe, Praslin, La Digue pou 2023 i anviron R875 milyon. Salte i en gro defi nou pei. An vi ki nou lo bann zil kot lespas i manke.

Landfill ki'n toultan en solisyon dan leparse in nepli en bon solisyon ozordi. E nou

bezwen anmenn plis solisyon ki donn meyer rezilta.

Ozordi, Bidze pou netwayaz e zesyon salte i anviron R233 milyon. An se moman i annan bokou defayans dan sa sekter ki mon Minister pe adrese atraver nouvo lenvestisman.

Mezir pou permet sekter prive antre kontribye zot osi. Me osi revwar valer pou larzan dan servis netwayaz. Pou fer sa Bidze pou bezwen aziste ek serten aktivite ganny siporte. Sa i enportan pou redwir la kantite salte ki antre lo nou bann sit parey *landfill*.

Nou bann lakot i latraksyon prensipal Sesel, me pe ganny menase par bann lefe sanzman klima. Pandan sa bann dernyen letan, nou'n remark en logmantasyon dan bann diferan problem tel ki; linondasyon, blansisman koray ki pe kontinyen arive, ensi ki lerozyon lakot ki pe agrave.

Nou kapab par egzanp koz lo Amitie, Anse Kerlan, Anse Gaulette e osi North East Point. Bann tel lenpak e zot amelyorasyon i kout tre ser pou pei.

An 2018, Labank Mondyal ti devlop en plan lakot *Coastal Management Plan* pou bann landrwa ki pli vilnerab lo Mahe, Praslin ek La Digue. Sa plan se

te pou asire ki bann lenfrastriktir kle, bann landrwa touristik e bann kominote i ganny eparnye. Pou enplimant sa plan i pou kout Gouvernman par lao \$13 milyon.

Sesel in komet son lekor lo bann langazman enternasyonal parey prezervasyon 30poursan son *zone* eksklizif ekonomik, akoz sa bann keksoz i merite ganny fer. E ozordi avek tranzaksyon *debt* ki anba *SeyCCAT*, i annan omwen \$2 milyon ki disponib dan sa sizyenm *round* pou proze prezervasyon lanvironnman e aksyon konte sanzman klima.

Me sa i pa ase. Previzyon pou nou amenaz sa plan zesyon maren, in ganny estimen ziska \$40 milyon par serten *expert*. Pa tou led ki Sesel i demande avek bann donater enternasyonal ki materyalize, akoz nivo devlopman pei kot nou ete ozordi.

Sa tandans i montre ki fasilite ki nou abitye gannyen pou redwir avek letan. Plizyer lorganizasyon parey *Parks and Gardens Authority*, *SIF*, bann fondasyon lo bann zil elwanye, pe travay pou zot anmas larzan avek touris, pou kontinyen avek bann aktivite proteksyon ki parfwa tre ser. I byen - sa bann lorganizasyon pa bezwen depan direkteman lo Gouvernman.

An menm tan zot pe ganny servi pou fer zesyon serten landrwa; parey bann santye an deor park, kot Gouvernman ti pou bezwen met resours. Me bann mankman i ankor la, e nou bezwen alor azout lezot sours reveni pou fer sir ki i annan ase sipor pou sa sekter. Bann letid ki'n fer dan lepase lo sa size *willingness to pay*. Parmi bann kliyan ki vin Sesel, i montre ki touris ki vin Sesel i an faver peye pou bann fasilite ouswa servis relye avek sa bann benefis lanvironnman ki zot vin zouir isi dan pei.

Alor nou krwar i pa en fakter ki pou ralanti demann pou vizit Sesel. Annefe Mr Speaker, Minister pou Lanvironnman i krwar ki *levy* lo lanvironnman, i zis parti en pli larz levantay mezir pou asire ki aktivite ki eksplwat nou lanvironnman i osi kontribye dan son zesyon, e dan son prezervasyon.

Relasyon ant konsonmasyon ek zesyon salte par egzanp i bezwen ganny byen evalye e bann model optimal ki pa limite zis avek *PET can* ek boutey ver, i merit ganny met an plas.

Sesel i bezwen atraver letan devlop son prop model finansman pou proteksyon lanvironnman, ki ale avek son

sirkonstans. Nou'n ganny rekonnet pou nou bann zefor lo nivo enternasyonal ziska prezan. Me i pou pran ankor letan pou nou ganny tousala, dan en fason byen e efikas.

Sa *levy* lanvironnman i en nouvo depar e i enportan ki nou etidye son rezilta ki i anmennen pou Bidze. Me osi devlop plis mezir pou met latransparans lo lenpak ki i annan dan pei.

En lapros *levy* lanvironnman, i osi annan en lenpak lo bann touris zot menm ek bann operater, pou zot vin pli konsyan lo la fason ki zot servi nou lanvironnman lokal. Pou terminen mon oule soulinyen ki peyman ouswa sipor pou servis ki ekosistem i donnen i en prensip ki kouran ozordi e ki nou Sesel nou merit siporte dan tou nou bann Polisi.

Nou merit rekonnet atraver sa *levy* ki

1) Tourizm e aktivite ki anmenn lenpak enportan ki bezwen ganny zere byen.

2) Ki tou sa ki benefisye i bezwen fer zefor pou ede siport depans pei lo mentenans nou lanvironnman.

E finalman ki konman en pei, nou kapab met an plas mezir ki redwir nou depandans lo don sorti deor, pou nou menm nou zer nou bann

resours dan pei. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. I annan lot Minis ki pou pran laparol? Sinyal mwan silvouple. Minis Hassan.

MINISTER NAADIR HASSAN

Mr Speaker, Onorab *Leader* Lopozisyon, Onorab *Leader* Zafer Gouvernman, bann Manm Onorab e tou bann manm piblik ki a lekout bonn apre midi.

Mr Speaker, sa lannen dan Bidze pei Departman Sanzman Klima ek Lanvironnman in ganny li en Bidze R106.3 milyon. Departman Lagrikiltir ki ansarz Sekter Lagrikiltir dan pei i alors li osi i bezwen ganny finansman pou fer fas avek lefe sanzman klima, in ganny en Bidze R147.9 milyon.

Lazans ki zer salte *LWMA* ki son Bidze i R270.8 milyon.

Komisyon Lenerzi Sesel i annan Bidze R42.7 milyon e Lotorite Servis Meteoroloji i ganny en Bidze R16.5 milyon.

Tousala i fer en total apepre R584.5 milyon. Sa larzan pe plizoumwen al ver loperasyon sa bann antite e kontra netwayaz ki *LWMA* i donnen. Bokou resours in ganny mete dan sa sekter e nou

pou bezwen bokou plis a lavenir, parey mon koleg Minis in fek eksplike.

Nou tou nou annan en kontribisyon dan prezervasyon e proteksyon nou lanvironnman. Nou konman Seselwa, e osi nou touris i viziter lo nou zil. Atraver Bidze pou sa bann prosen lannen, Gouvernman i annan plan met an plas bann striktir ki pou asire ki lenpak lo nou lanvironnman i minim.

E set avek sa prensip, ki nou'n devlop sa *Tourism Environmental Sustainability Levy*. Sa *levy* i pou ed nou finans sa bann striktir.

Mr Speaker, swivan lanons sa *levy* dan mon ladres pou Bidze 2023 ki mon ti delivre le 4 Novanm 2022, nou'n fer konsiltasyon avek nou bann partener dan tourizm. Sa ti vin par bann *meeting* konsiltativ ki ti fer ant le 20 Zanbye e 4 Fevriye lo nou 3 zil prensipal e osi ek bann reprezantan sa sekter.

Gouvernman in osi kontinyelman konsilte avek SHDA pandan sa peryod letan. Mr Speaker swivan sa seri konsiltasyon, a de repriz Gouvernman in sanz striktir sa Polisi pou pran kont bann konsern sa sekter.

Premye ti an Me e baze lo rekomandasyon ki SHDA avek Gouvernman, Gouvernman ti pran rekomandasyon e adopte en to R75 par person par nwit, avan ganny adopte. Be selman swivan sa lanons nou ti ganny aprobe ek bann pti letablisman kot zot ti konsernen ki en sel to i pa zis.

I bon note Mr Speaker, ki sa bann pti letablisman i form parti lamazorite nou bann letablisman touristik. Vi ki zot pti lenpak lo nou lanvironnman i pli pti, ki gro lotel. Alors nou ti ekout sa bann konsern e ti deside pou retourn lo sa striktir ki ti'n ganny anonse dan Bidze. Sa *tiered approach* i asire ki sa bann to i enn pli zis.

En lot konsern ki'n monte bokou fwa dan bann *meeting* konsiltativ, se lo kote sa mod koleksyon. E la Sekter Tourizm ti ensiste ki platform *Seychelles Electronic Border System (SEBS)* i devret ganny servi. Gouvernman ti pran kont sa opsyon e analiz bann lenplikasyon sa opsyon.

Parey mon'n mansyonnen plizyer fwa, SEBS pa ti ganny kree pou kolekte *tax or levy* lo lapar Gouvernman. I strikteman en platform pou *border control*. Apre sa, i bon note ki koleksyon sa *levy* si ti

pou lo sa platform, ti pou annan en kou ki relye avek.

E zis pou sa peryod Out a Desanm, sa kou ti pou apepre R6 milyon. Pou 1an sa ti pou apepre R14 milyon. Eski nou ti anvi servi R6 milyon ki'n ganny kolekte par sa *levy* sa lannen, pou pey bann fre sa platform, ouswa servi li pou enplimant bann proze pou netway e prezerv nou lakot ek lans?

Mr Speaker, swivan dernyen kominikasyon lo dat enplimantasyon sa *levy*, nou ti ganny demande pou pous sa lenplimantasyon en pe plis. I bon note, ki sa *levy* ti sipoze ganny enplimante depi le 1 Avril. Nou'n pous ki ziska le 1 Out. Reveni kolekte par sa *levy* in deza ganny bidzete e plis retar dan lenplimantasyon sa *levy*, ti pou afekte lenplimantasyon bann proze sa lannen.

Mr Speaker, la mon ti a kontan pas lo sa striktir ki'n ganny met an plas pou sa *levy*. Parey in ganny soulinyen *The Environment Protection Tourism Environmental Sustainability Levy Regulation, 2023* i annan 3 to *levy* ki aplikab.

E sa i pti letablisman 1 a 24 lasanm - R25 par personn par nwit.

Mwayen letablisman 25 a 50 lasanm - R75 per personn par nwit.

Gro letablisman 51 lasanm ou plis *yacht e island resort* - R100 par personn par nwit.

Mr Speaker, Seselwa, rezidan, zanfan ki 12an ou mwens i bann manm lekipaz avyon, *yacht* pa pou peye sa *levy*. Vi ki i bann letablisman ki pou kolekte sa *levy*, sa i devret ganny enkli lo zot *invoice* pou sa kliyan.

An sa ki konsern *commission* ki bann *booking platforms* koman *booking.com* pou pran sa i kondisyon kontra ki ti ganny agree e sinyen ant sa de biznes.

Me Mr Speaker, Gouvernman an bonn fwa in azir konsyansye in asire ki nou enkli en provizyon dan Lalwa, ki ou anpes okenn sa bann *booking* platform sarz en *commission* lo sa *levy*.

Mr Speaker, sa Lalwa in vin anfers depi 1 Out 2023. Alors okenn viziter ki dan sa letablisman apartir le 1er, i pou bezwen pey sa *levy* depandan lo ki kategori ki sa letablisman i tonm ladan.

Komisyon Reveni Sesel ou SRC i annan sa manda pou kolekte sa reveni, e okenn mezir *enforcement* pou ganny mete

dapre provizyon Lalwa *Revenue Administration Act*. Alors i enportan ki parey in deza ganny fer pou loperasyon biznes, tou bann dokimantasyon nesese i ganny kolekte e rikorde pou sa *levy*.

Sa letablisman i annan ziska le 21 sa prosen mwan pou li soumet son *returns*. Alors pou mwan Out zot pou annan ziska le 21 Septanm pou zot al soumet zot bann *returns*.

An total nou ekspekte kolekte apepre R85 milyon reveni atraver sa *levy* pandan sa peryod Out a Desanm 2023.

Mr Speaker, finalman mon anvi eksprim mon lapresyasyon avek tou bann letablisman ki pe kolekte sa *levy*, e zwe zot rol pou kontribye anver devlopman Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Minis Radegonde a swiv.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Speaker. Onorab *Leader* Lopozisyon, Onorab *Leader* Zafer Gouvernman, bann Manm Onorab e tou dimoun ki pe swiv nou atraver medya.

Mr Speaker, mwan mon oule pran kot mon koleg Minis

Finans in lese. Sa taks in fini vin Lalwa in fini anfors depi le 1 Out. E mon oule reponn keston ki lenpak sa i annan, pe annan, i pou annan lo lendistri touris.

Mr Speaker, mon bezwen dir ki Sesel i pa premye pei pou enplimant en tel taks. En kantite nou ki vwayaz Lerop ki al *Dubai* par egzanp zot trouve ki lo nou *bill* i annan anba apre nou *room rate* i annan swa en *municipality tax* ouswa en *city tax*, ouswa en lot ki zot donnen. I pa nouvo.

Pli pros avek nou *Maldives* ki ganny konsidere konman enn nou konpetiter depi le 1 *juillet* sa lannen, zot in konmans osi aplik en *green tax* ki bokou pli o ki sa ki nou, nou pe propoze, sa ki nou pe sarze. E i menm zafer avek Zanzibar. *Maurice* ziska konmela nou pa okouran ki zot annan en tel taks.

Ki lenpak i annan? Ziska konmela dan bann diskisyon preski tou le Vandredi mon vizit bann letablisman touristik. Sa dernyen *weekend* mon ti La Digue - Vandredi e Sanmdi. Semenn avan sa mon ti dan distrik Aux Cap e avan sa mon ti Anse Louis avek Anse Boileau.

Mr Speaker, mon bezwen dir ki amwen mon'n mal

konpran dan diskisyon ki mon'n gannyen avek bann operater bann lotel; la mon bezwen dir sirtou bann pti lotel - akoz mazoriterman se zot ki mon vizite, me i annan detrwa enn de gran, napa vreman konsern ki'n leve konsernan taks.

Si konsern i annan, se en pti pe bann pti operater ki pa tro konnen ki mannyer pou mannye, ki zot fer ek sa larzan ki zot anmase, ki zot pran ek touris, ki mannyer zot separ sa dan zot *accounting* avek larzan ki zot anmase pou zot lasanm.

E sa nou diskite avek Minister Finans, kot i ava annan byento serten *coaching* ki nou a fer avek sirtou sa bann pti letablisman pou ed zot.

Ler mon regard bann sif *arrivals* Sesel, aktyelman e ler mon get bann *forward booking* dan bann mwan ki pe vini, napa okenn siny ki en dimoun ki pe ganny demande pey lekivalan dan en pti lotel R25 ki arive apepre €6. En dimoun ki dan en gran lotel demann pey R100 se sa - pardon R100 - €6 e R25 apenn €2, nou pa war okenn problem ki touris ki ordinerman ti pou depans €2000-€3000 - €6, €10 pou fer zot sove al en lot landrwa olye vin Sesel!

Mon krwar bann dimoun ki pe fer sa ki pe dir pe servi sa konman leskiz, mon krwar mon oule reste poli pou dir i ridikil! I pa korek! Nou pa war okenn siny.

Bann sif ki nou pe gannyen lo *arrival* e mwan mon get tou le semenn nou swiv de pre ki avyon ki pe anmennen sorti ki destinasyon. Nou regarde dan bann semenn ki vini, bann mwan ki vini ki mannyer bann *booking* pe ete. Napa okenn siny ki dimoun pe sov Sesel!

If anything nou kontinyen annan en *growth* dan *arrival* e dapre mwan ki annan, Zen in en mwan ki ba me la *juillet*, Out ki monte nou war i pe monte e nou pe *cruise* apepre 7poursan pli o ki nou ti pe fer lannen pase.

So zis pou mwan reasir tou dimoun ki kontrerman avek petet konsern ki zot tande pe eksprimen deor, keksoz i pa mon pa pou dir ou si i grav. I pa grav. Nou pa war rezon pou nou *panic*. Ler mwan personnelman mon ganny kontak ler mon vizit bann letablisman kot i annan bann viziter la, ki mon toultan *interact* avek, mon pa'n war en ka kot viziter i dir mwan i en move keksoz.

Tou dimoun i apresye sa labote Sesel; zot konnen travay

ki annan pou gard. Paske i en bann rezon ki zot swazir Sesel, se sa proteksyon lanvironnmantral ki nou annan. Nou sir avek sa, labote natirel *if anything* bann viziter zot felisit Sesel pou mezir ki zot pran.

So se sa pwen ki mon ti oule fer rasir tou dimoun ki keksoz i pa osi mal, osi move, osi dramatik ki serten i oule fer! Mon remerisye ou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Nou a prezan ouver lasal pou kestyon. Vi ki nou pou annan zis sa apre midi pou kestyon, mon pou demann bann Manm pou limit zot. 2 kestyon silvouple. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis. Tou Manm e tou dimoun a lekout. Mr Speaker permet mwan profit sa lokasyon zis pou felisit de atlet lo Praslin. De judoka Natenaina Finesse avek Dominic Dugasse. Enn in ganny lor lot in ganny meday larzan, pou premye fwa dan *Commonwealth Judo Championship*. De la par Lasanble mon profit sa lokasyon pou felisit zot.

(APPLAUSE)

HON WAVEL WOODCOCK

Mon kestyon Minis, i annan bann kou ki bann lotel pou *incur* pou anmas sa *levy*. Enn, i sa logmantasyon dan *commission* ki zot pey bann *online travel agency* parey *booking.com*. E lot i bann tranzaksyon banker ou kart pou anmas e pey Gouvernman sa *levy*.

Mon kestyon, eski zot pe espekte en gran logmantasyon dan kou loperasyon bann lotel, bann letablisman touristik? E logmantasyon dan kou pri lasanm lotel?

Mon dezyenm kestyon, i konbyen larzan ki zot pou ekspekte anmase avek sa *levy* pandan sa lannen 2023, e osi pou prosen lannen 2024? E finalman ki poursantaz sa larzan zot pe anvizaze servi pou *coastal management*, sirtou lo Praslin ki'n ganny bokou afekte par lerozyon lakot? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon pa konnen si i annan 3 kestyon ladan, me Minis ki pou reponn. Mon pe tret li konman 2 kestyon; kekfwa i annan 2 pwen ansanm. Minis Hassan?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Lo

premye kestyon *regarding* bann *commission*. Parey mon'n anonse dan mon *statement* Onorab dan sa *S.I.* ki 'n sorti, nou'n mete ladan poudir napa *commission that should be charge* lo sa *levy*.

I annan kominikasyon osi ki nou'n fer avek *booking.com* par egzanp pou enform zot. E lendikasyon nou pe gannye se ki deza avek bann letablisman ki sa *commission* pa pe ganny *charged* lo sa *levy*.

Lo ou dezyenm pwen, ki kantite reveni ki nou anvizaze anmase, pou sa lannen akon nou'n konmans an Out? Prozekte R85 milyon pou ganny kolekte e pou antye lannen prosen mon pe estim en sonm zis anba R200 milyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek zot delegasyon. Mr Speaker en konsern ki bokou letablisman touristik i met devan se ki parey Minis in dir, se sa konplikasyon pou zot separ sa taks avek zot bil pou sa touris ki pe reste kot zot.

E petet parey ou'n dir i ava annan en legzersis ki a ganny fer pou kapab manivre sa. Parske zot santi poudir sa i en

extra burden ki Gouvernman pe met lo zot, pou zot kapab fer sa kalkil.

Me selman personn ki mon'n koz avek pa kont sa *environment levy*. Parske nou Seselwa nou'n deza pe pey sa *levy* atraver nou bil delo, parske i annan 15poursan taks nou deza pe peye atraver sa bil delo.

Propozisyon se ki si Gouvernman pa ti kapab fer sa taks ganny anmase lo *airport*? Sa i en propozisyon.

Mon dezyenm kestyon, se ki mekanizm ki Gouvernman pou servi pou anmas sa taks avek bann touris ki pa pe reste dan en letablisman touris anrezistre?

Parey nou annan bann dimoun ki vin Sesel pou long vakans ki'n retrete, me zot swazir pou zot pa reste dan en letablisman touristik. Be zot reste aryer kot en dimoun prive oubyen kot en lakaz prive. Ki fason zot pou anmas sa taks?

MR SPEAKER

Mersi. Mon krwar *Minister* in sezi ou kestyon. Minis?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Lo ou premye konsern kekfwa mon ti a kontan *extend* en pe lo ki Minis Radegonde ti'n

mansyonnen. En konversasyon ki nou'n fer *regarding* sa konsern ki manner ou anmas sa taks, *ok?*

So mon'n annan en *meeting* ek SRC pou zot konmans en legzersis ledikasyon avek tou bann letablisman Mon'n demann zot pou *set up* en *hotline* pou ki bann letablisman i kapab *call*. Tou bann lenformasyon, klarifikasyon.

Mon'n menm demann zot pou travay avek Departman Tourizm pou ganny an kontak avek bann operater, si nou bezwen al kot zot eksplik zot fer sa ledikasyon proaktiv pou montre zot ki manner i kolekte.

Me, son fason koleksyon i pa sitan konplike parey bokou, parey i annan ki pe dir. Senpleman parey bann pti letablisman zot deza pe tonm anba *VAT threshold*, so zot pa pe kolekte VAT. Zot bezwen lo zot bil annan son *room rate* apre zot annan sa *levy*. E senpleman ler zot ranpli zot *return* zot total *levy* ki zot in anmase dan en mwan e sa i ganny *remit* avek SRC.

Lo kote koleksyon taks *at airport* - ou konnen i ti - zis mazin ou ler avyon i arive ou bezwen pas Imigrasyon, ou bezwen pas *Customs*. Si prezan

ou ti bezwen pas en koleksyon pou ou kolekte *levy*, ki - *practically* ki problem sa ti pou kree.

Mon pa krwar i en opsyon fezab pou nou konsidere, akoz ou ti pou annan ou en dimoun ki ler i sorti lo en avyon pou li ariv kot son *taxi* ti'n pran li 4 erdtan, 5 erdtan akoz prosedir an plas. So mon pa krwar sa i en opsyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Esparon, wi?

HON REGINA ESPARON

I annan en bout ki pa'n reponn Mr Speaker. Ki manner pou anmas taks ek bann dimoun ki al letablisman prive?

MR SPEAKER

Minis ou a adrese?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. *Apologies* Onorab, mon'n mank sa enn kestyon. Wi pou le moman sa taks i aplikab *at* bann letablisman bann *registered licensed establishment*. So pou bann touris ki al kot bann rezidan prive, sa i pa pou aplikab.

Me lo kote si zot pe al dan bann rezidan ki nou apel zot bann *unlicensed establishment*.

E sa li menm li i ilegal, akoz ou pa kapab pe pran kliyan si ou napa en *license*. Sa si i vin a latansyon lotorite aksyon pou bezwen ganny pran. Me pou bann ki pe al lo bann rezidan prive, sa pou napa en taks pou le moman. Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Onorab Georges?

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi bann Minis e tou dimoun ki pe ekout nou. Mr Speaker, mon premye kestyon ki ti annan pou fer avek en zwa ek son dizef lor in fini ganny reponn. Alor mon ava demann de lezot kestyon. Premyerman; Minis, ki mannyer zot kapab *ringfenced* sa larzan, pou fer sir ki i pe al dan bann landrwa ki zot in mansyonnen, e non pa al dan *general recurrent expenses* Gouvernman? En pti parey dan lepase nou ti vwar avek larzan ki ti ganny kolekte lo transpor, ki ti sipoze al pou repar semen, me bokou letan sa pa ti arive. Premye kestyon.

Dezyenm kestyon, eski zot pa per ki serten letablisman touristik ki pe deza fer bann program pou protez lanvironnman, bann lanmar, bann *wetlands* bann keksoz koumsa, i riske prezan dir be la

nou a pey sa *levy* e nou ava aret depans direkteman dan sa bann sekter. Eski zot pa per ki kekfwa sa pou arive? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis lekel ki pou adrese silvouple? Mersi Minis Hassan.

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mon a pran premye kestyon Mr Speaker e Minis Joubert i ava pran dezyenm kestyon. Lo kote ki mannyer nou *ringfenced* sa larzan.

Premyerman reveni ki pou kolekte i zis en fraksyon lo kantite larzan ki nou bezwen dan sa bann program. So definitivman i menm pa ase pou bann program ki nou annan lo kote lanvironnman, lo kote bann *climate change financing*.

Dezyenm keksoz ki nou pe enplimante dan Minister Finans, i annan sa *concept* ki nou apel *climate change financing tracking* dan Bidze. So nou pe travay bann konsiltan e sa i form *part of* nou bann nouvo program *IMF* tou; ki tou larzan ki ganny depanse dan Bidze nou konnen ki kantite sonm ki *link* avek bann mezir *climate change* lanvironnman.

So i pou fasil pou nou dir be pou lannen 2023 e sa i pou

osi soumet avek bann *budget documents* pou dir be la la, kantite larzan ki nou'n depanse lo plizyer bann linisyativ, ki annan pou fer avek sanzman klima e proteksyon lanvironnman.

So i pou transparan dan Bidze pou bann Lezislater war, pou manm piblik war. Dezyenm kestyon mon pas avek Minis Joubert. Mersi.

MR SPEAKER

Minis Joubert, wi?

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab *LGB* pou ou kestyon. Mr Speaker kot i konsern bann letablisman touristik, mon krwar i annan de diferan group si nou kapab gete. I annan bann ki pe fer bann kontribisyon ki volonter, ki ozordi zot pe met akote serten sonm.

Me i osi annan serten ki annan bann laranzman regilye, par egzanp lo bann zil kot zot annan bann laranzman avek bann fon ki pe siport aktivite konservasyon lo sa bann zil.

Me dan tou sa bann ka, nou a realize ki sa bann dimoun, sa ki pe peye se kliyan ki pe peye i pa sa letablisman li menm. Alor lentansyon sa

tourism levy parey nou konnen se pou demann bann ki pe vin Sesel, pou zot kontribye plis, pou zot azout avek sa ki nou annan, pou nou kapab fer pli byen, kot i konsern prezervasyon kondisyon lanvironnman dan pei.

Alor i pou en kestyon kot sa mesaz i ganny transmet avek sa bann viziter, pou ki zot osi zot ganny met okouran byen kler. Kwa egzakteman ki zot pe peye, e ki mannyer zot kontribisyon pe ganny servi dan pei.

Potansyelman i pou annan en bout zot kontribisyon ki pou al dan sa landrwa kot zot pe reste. Me zot bezwen konpran osi e mon krwar tou pei i fer kler sa ki en porsyon ou kontribisyon i al dan bann depans pli zeneral. Me selman ki osi ede pou konservasyon lanvironnman, ouswa amelyor kondisyon dan sa pei kot ou ete. E i pa diferan pou Sesel.

Mon krwar avek letan petet lo konmansman, byensir pou annan sa separasyon ant sa de. Me avek letan mon krwar i pou kler, ki nou kapab entegre sa ansanm, e ki nou a kapab war bann solisyon avek sa bann letablisman e avek lafason ki nou bil nou bann kliyan, pou ki sa peyman i ganny entegre.

Toultan lo konmansman i pou annan bann problem. Me mwan mon pa krwar avek sa sonm ki mon koleg Minis in mansyonnen, ki i pou en problem pou entegre sa bann sonm dan sa demann, sa *invoice* ki ganny mete devan sa kliyan letan i pe antre dan son lotel.

Onorab ou a dakor ek mwan, se privez pou al lo en zil elwanye Sesel si pou pey ankor R25 an plis par zour, i pa pou kout an gran – i pa en tro gran pri ki ou pe peye pou sa privez pou ou pas en letan lo bann zil elwanye Sesel.

E pou mwan i devret avek letan ganny entegre, e ganny prezante byen pou ki sa kliyan i pa war li pe ganny donner move lenformasyon, ouswa i pa santi li pe ganny vole dan en fason son larzan ki li i pe peye. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Pillay ou kestyon.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi le 3 Minis ki la devan e Mr Lebon e bonn apre midi tou dimoun ki pe ekout nou. Mr Speaker mon pe esey ganny en konpran prosesis ki nou pe swiv ozordi apre midi.

Petet bann Minis i kapab eksplik mwan. Lefe ki la midi la Prezidan fek anonse ki napa nanryen ki pe sanze. Sa *levy* in fini ganny met an plas, i pou al parey i ete e Gouvernman pa pe *backtrack* lo nanryen. Mon pe kestyonn litilite nou annan en *statement* ki ganny fer par 3 Minis, pou vin eksplik kwa egzaktaman? Si nou pa pe kapab enfliyans okenn keksoz ozordi apre midi?

So kestyon ki mon annan se, eski atraver bann kestyon ki nou pou demande, lo la par bann zabitan ki pe anvoy kestyon - eski nou pou annan drwa enfliyans okenn keksoz ki zot in dir apre midi?

Dezyennman Mr Speaker, mon ti a kontan ganny en konpran en keksoz. In annan plizyer fason ki nou pe anmas sa bann fon ki konsern lanvironnman. E mon'n note dan lentrodiksyon Minis ki ou'n koz lo kou *manage* lanvironnman. E mon bezwen dir ou an retour ki bann lotel osi i pey taks. E sa larzan taks osi i al dan *manage* lanvironnman.

So alors kestyon ki mwan mon annan dan sa konteks, ti annan larzan ki sipoze ganny kolekte atraver *Travizory*. E *Travizory* i sipoze annan en kont ki i *manage* avek Gouvernman Sesel, ki osi

annan en porsyon sa sonm e sa fon i sipoze al ver lanvironnman.

Ki'n arive ek sa larzan ki sipoze al ver lanvironnman, ki aprezan nou pe bezwen al dan sa si oule entrodwir sa *levy* adisyonel? E ki problem relman si zot, zot pe dir nou napa problem - akoz ki bann operater zot, zot pe dir i annan en problem?

Kote ki pa pe zwenn kanmarad la? Se sa ki nou konman Lasanble nou bezwen kapab ganny en konpran. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis? Minis Hassan?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Lo premye kestyon mon ava pran. Minis Radegonde ou ava pran dezyenm, bann *issues* operater. Lo kote ki bi *ok*, larepons i vremen senp Onorab, se deor ozordi i annan en kantite lenformasyon ki *misleading*, ki pa korek.

E Gouvernman i santi li neser pou vin adres tou bann konsern, tou bann keksoz ki'n ganny met deor e donn klarite pep Seselwa lo vre realite otour sa *levy*. So sa i egzaktman ki

sa 3 Minis i la ozordi pou *provide*. Mon ava pas ek Minis Radegonde.

MR SPEAKER

Minis Radegonde.

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mr Speaker, mersi. Mersi Onorab pou ou kestyon. Akoz - si mon'n konpran ou byen - akoz si napa problem bann operater pe konplent *or* i annan serten pwennvi.

Mr Speaker, mon bezwen dir ki amwen ki mwan mon'n mank keksoz i annan 778 *licensed tourism establishments* Sesel - 778. Ladan ler mon konte lo mon ledwa konbyen nou pe ganny konplent *or* i annan ki pe kritike, i tre *peu*.

Ok, mon a pran tou le de lanmen - tou mon 10 ledwa lo tou le de lanmen, i napa bokou. Me mon pa oule an menm tan minimiz konsern ki bann operater i annan, omwen serten operater i annan. I en nouvo keksoz.

Malgre sa bann operater ki tre vokal, zot menm zot, zot vwayaze zot. Zot konnen mannyer i ganny fer partou; dan tou sa bann landrwa.

Mr Speaker, ou tyeke tou sa bann landrwa bann ki mon'n fer resers *New Zealand* mon

krwar avek en lot ki larzan i kolekte an deor lot *medium*. Apard sa, preske tou si pa tou sa bann pei se lotel ki kolekte sa *levy or tax or call it what you want*.

Wi, *from the start* mon bezwen dir, mon bezwen onnet ki *from the start* serten dimoun dan lendistri pa ti oule ganny *involve* avek koleksyon.

E Minis Finans in eksplike. Nou'n esey rode en alternativ. Premye alternativ ti *what used to be Travizory (SEBS)*. Nou pa'n kapab fer li. Met en latab *airport* pou bann touris ki pe arive ouswa *depart* i pa en opsyon non pli. I pou *defeat the whole purpose* ki nou fer dimoun anrezistre, ranpli zot *disembarkation card* avan zot arive. *Basically* fer zot fer en *queue* - i pa en opsyon.

Donk, ler ou dir zot fer en keksoz ki zot pe fer, *anyway*. zot sarz taks *VAT* lo zot bil lasanm. Zot pe kolekte *already*. I annan i trouv sa en problemm.

Me parey mon dir lo 778 letablisman tre pe ki pe fer – ki ou tann zot. E petet sa bann ki ou tande i petet en pti pe pli vokal ki lezot. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis Joubert oule azout keksoz?

MINISTER JOUBERT

FLAVIEN

Mersi Mr Speaker. Wi Mr Speaker mon ti a voudre adres sa pwèn ki *Leader* Lopozisyon in demande konsernan *Travizory* ki pe arive avek sa bann larzan eksetera. Si mon apel byen Mr Speaker, me petet apre mon a koriz mon *figure*.

Me selman mon estimen se dapre lenformasyon ki mon annan a pepre R9 milyon ki'n antre sorti kot *Travizory*. Sa i bann donasyon. I pa en taks ki'n ganny kolekte, me i donasyon volonter ki bann viziter i fer letan zot antre dan sa sistenm. Ki fer ki i pou depan lo letan ki pou determinen, si pou ganny plis donasyon ouswa ganny mwens donasyon.

E sa bann larzan anba *Travizory* in ganny mete dan *Environment Trust Fund*. I ankor la - 100poursan i ankor la. E lentansyon se ki nou servi li pou siport an adisyon bann larzan ki nou annan anba *PSIP*, bann proze parey proze *coastal* Amitie.

Parey bann demann ki nou pe ganny fer pou siport problemm lerozyon lo Ile Aux Cerfs. Parey nou annan bann proze ki pe vini dan rezyon lakot Cote D'Or e osi Anse Lazio. E se sa ki nou pou fer pou nou servi sa bann larzan.

Mon'n deza fer laranzman ki nou annan en pti komite ki annan sa de *PS* avek en dimoun sorti kot Finans ki vin en Komite administratif. An vi *Board Environment Trust Fund* in ganny retire. E zot, zot ava vin avek en plan ki mannyer zot pou *allocate* sa bann larzan aporsyonn li pou zot siport bann aktivite ki annan pou fer avek lakot ek proteksyon lanvironnman.

Alor Onorab mon oule reasir ou ki si Lasanble i bezwen okenn *feedback* atraver Minister Finans nou ava fer tou bann tranzaksyon, nou a donn en kont kote i ete, e nou a kapab raporte lo ki mannyer sa bann larzan i ganny servi.

Me aktyelman la mon oule reasir ki sa larzan i dan *Environment Trust Fund*. E lentansyon se pou servi li prensipalman dan bann proze proteksyon lakot, ki nou war devan nou, ki nou konnen i pa pou napa ase larzan dan nou *Bidze capital*. Mersi.

MR SPEAKER

Any klarifikasyon silvouple, Onorab?

HON SEBASTIEN PILLAY

Wi mon pa oule abize, aköz ou'n donn tou Manm zis en sans. Zis pou Minis reponn sa bout, si i

annan okenn keksoz ki nou kapab sanze la ozordi apre midi?

Akoz mon pe al dapre sa *statement* ki Prezidan in fer. In fini dir e si Sefdeta in fini dir *then* i bezwen leka. So si nou pa kapab sanz nanryen zis konfirm sa avek mwan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Lekel Minis ki pou adrese? Minis Hassan.

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab kekfwa ou devret – *Leader* Lopozisyon kekfwa ou devret dir ki ou oule sanze avan. Mersi.

MR SPEAKER

Minis in adrese? Onorab Lemiel, ou kestyon.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi bann Manm *panel*. Mr Speaker, mon konsern i ou'n antann serten letablisman kekfwa ki'n vin devan dan zot bann *interviews* ki zot in fer. I annan ki pe dir ki zot, zot pou fors okenn touris peye. Si i pa le peye i pou les li, *whatever*. I pou kolekte sa ki pou li, me i pa pou kolekte sa *levy* lanvironnman.

Ki Gouvernman pe mazin fer *or* ki aksyon - eski i annan

okenn aksyon ki zot pe mazin pran anver sa bann letablistman ki pe refize pou li kolekte sa bann *levy*? Mersi. Mon krwar mon kler.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis sinyal mwan silvouple lekel pe adrese.

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa kestyon. Sa *levy* i anba kad legal, *ok*? Savedir i napa en opsyon *of* pa peye. E kekfwa mon ava servi legzanp; eski ler nou al laboutik nou annan en opsyon pou dir nou pa pey *VAT* lo marsandiz? Ler koleksyon *personal income tax* i ganny fer, eski nou annan en opsyon pou dir nou pa pe *personal income tax*?

Mon krwar menm *enforcement mechanism* ki egziste pou bann lezot *levy* e taks ki dan en kad legal. *So the establishment always is the one* ki ankor annan sa responsabilite.

So si li i pa'n kolekte, responsabilite i tonm lo li pou li peye akoz i son responsabilite pou li peye. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Mondon ou kestyon?

HON TERRENCE MONDON

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi nou 3 Minis. Lo kote *cruise ship* ki fason koleksyon pou marse? Konbyen zot pou bezwen peye zot osi? Mon lot kestyon in fini ganny aborde. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis lekel ki pou adrese?

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mr Speaker, mersi. Mersi Onorab. *Cruise ship*: Pou bann *cruise ship* ki nou pe gannyen konmela, i bann *cruise ship* ki vini pou en lazournen, de lazournen zot kliyan i dormi abor e zot vini zot pas lazournen zot ale.

Me i pou nesaser anmezir nou ale pou nou revwar sa lankadremman *cruise ship*. Eski i pou form parti dan tou sa Polisi *cruise ship* ki nou menm pou en bon pe letan nou pe etidye. Grander en *cruise ship* ki vini.

Eski nou pou kontinyen annan sa bann gro, gro bato ki devers mil ekek dimoun lo Sesel, ki ale pou en lazournen, sel keksoz ki zot kit deryer se plastik ek lezot? Ouswa nou restrikte bann ki nou krwar zot bezwen depans dan lekonomi?

So dan tou sa legzersis ki nou pe fer nou pe regarde ki manner nou pou fer ki bann *cruise ship* osi zot kontribye dan sa pei, pou lenpak ki zot annan dan lanvironnman. Bann zil elwanye deza pe fer, me nou lo bann *main islands* Mahe, Praslin nou napa en lankadreman ziska konmela.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Arissol - Sandy.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi bann Minis devan e tou Manm Lasanble Nasyonal e tou dimoun ki pe ekoute.

Mr Speaker, mon ti a kontan premyerman dir mon pe fer mon kontribisyon mon osi pou sa *levy*. Parey Onorab Regina in dir atraver nou bil ki nou peye. E i annan en kantite lotel ozordi ki lo lakot ki nou ekspekte ki si keksoz pa amelyore, pa sanze nou pou napa en lakot, nou pou napa en lotel byento.

Nou annan plizyer bann *trails* dan mon distrik ki i demann amelyorasyon. E bann letablisman touristik zot dir ek ou nou bezwen amelyore me selman zot pa dir kot nou ganny larzan pou amelyor sa bann *trail*.

Nou annan bann touris ki kontinyen perdi dan bann *trail* ki asosye ek en lotel. Ki lotel i demann Gouvernman oubyen lezot lasistans pou al rod sa bann kliyan ki'n perdi. So tousala mon mazine atraver - i kout larzan tousala. E si bann lotel pe ganny demann en R25 mon pa vwar sa aköz i en difikilte.

Be mon kestyon i vin lo kekfwa lo lafason ki larzan i a ganny anmase. Mon krwar tou dimoun i kontan aksyon, so mon ti a kontan demann avek zot, kekfwa letan sa bann koleksyon pe ganny fer ki dele letan par egzanp sa bann lotel i ava espekte i a ganny *seawall*, pou anpes son letablisman degrennen, pou son kliyan kontinyen ganny en zoli lans.

Ki dele letan sa larzan pou ganny servi pou ki bann *trail* i ganny amelyorasyon, pou ki bann touris pa perdi? Zot pa ganny blese atraver bann *trails*? Sa mon premye kestyon.

Mon dezyenm kestyon mon ti a kontan demande kekfwa dir nou en pe pti diferans ant sa *levy*, sa taks ki pou ganny anmase, konpare avek sa *ETF*? Konmsi, non ki diferans i annan ant sa de zis pou leklersisman bann dimoun ki a pe ekoute deor? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis Hassan?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab mon ava pran ou premye kestyon e Minis Joubert i a pran dezyenm kestyon. Lo kote *time delay*, kekwfa i bon mon eksplik prosedir en pe. So sa *levy* i ganny kolekte e i al dan *Consolidated Fund*, ok?

E *through the budget process* i annan diferan proze, diferan kou, sa i ganny *appropriated through the National Assembly* avek spesifik proze ouswa lazans ki pe fer sa proze.

E parey mon'n mansyonnen o komansman, sa larzan ki nou pou kolekte li menm i pa pou ase pou kouver tou kou ki egziste. Be i en kontribisyon ki *go towards* sa bann proze.

So ki ou pou war se ki deza dan Bidze 2023 i annan bann proze ki relye avek proteksyon lanvironnman avek bann *climate change adaption measures* ki bezwen ganny fer.

E tou le lannen i annan prezantasyon Bidze ou pou war sa bann proze pou kontinyelman ogmante dan Bidze. E la kot ou pou war kot

sa bann larzan pe ganny *channelled*.

So i pa pou ariv – tou proze pou arive en sel kou. Tou le lannen i ava annan en lalis proze ki Gouvernman - *well* Minister Finans an diskisyon avek tou lezot bann Minister konsernen ava agree lo la e prezant sa *through the budget* avek Lasanble Nasyonal. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Georges Romain? Wi Minis Joubert i oule adrese?

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab Arissol pou sa pwen. Mr Speaker, kot i konsern ki diferans i annan ant sa *levy* ek avek *ETF*. Li en larzan i ganny kolekte lo bann bil *utilities* e apre i ganny anvoye dan *Environment Trust Fund*, ki ganny anvoye kot Departman Lanvironnman pou administre.

Parey mon'n dir avek lamannman Lalwa ki ti ganny fer mon krwar 2018 ouswa 2019 ki ti tir *Board ETF*, nou'n fer en Komite administrasyon. E *ETF* li i siport bann aktivite ki relye direktman avek amelyorasyon bann kondisyon lanvironnman dan bann kominote.

Enn bann legzanp se ki nou annan par egzanp nou pe finans bann travay ki annan pou fer avek *bin*, bann *bin sites*, *bins* ek *bin sites* dan bann distrik. Kot bann distrik ki annan bann proze pou amelyor kondisyon kot salte i ganny resevwar, pou zot kapab fer soumisyon avek *ETF*.

Aktyelman nou pe fer lalis pou bann pye dibwa danzere ki en kantite dimoun in leve dan distrik, kot i an deor Bidze ki annan ozordi pou fer sa bann travay.

E *ETF* osi i siport bann aktivite ki annan pou fer avek ledikasyon lanvironnman, e osi bann diferan proze dan distrik par egzanp bann *one-off cleaning* eksetera. Tousala *ETF* i finanse.

Me bann – Lasanble i kapab ganny donner en kontrandi tou sa bann travay ki *ETF* in fer. E mon ti a voudre ki nou pran *ETF* konman enn bann fon, ki raport lo son bann depans tou le lannen, pou ki nou kapab fer latransparans lo sa ki i fer.

Me zis pou fer ladiferans, se ki *ETF* i pa al dan *Consolidated*. Sa ki nou pe koze la se en *levy* ki al dan *Consolidated Fund* e ki ganny administre atraver Finans. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Nou aprezan kapab pas lo kestyon Onorab Romain?

HON GEORGES ROMAIN

Mersi Mr Speaker. Bonzour Minis avek Mr Lebon lo *panel*, tou le 3 Minis. Mr Speaker, mwan mon kestyon mwan mon an faver definitivman atraver sa *levy*. Akoz mon krwar parey Onorab Arissol in fer sorti definitivman nou pei, parey nou koz Prezidan ennler ler i ale deor, pa i dir i pe mandyan larzan pou kapab ed nou lanvironnman Sesel. E alors sa mon krwar i bezwen konmans kot nou. I bezwen konmans dan lakour.

Mwan mon kestyon Minis, mon ti a kontan adres sa kestyon pou Minis Finans, atraver *SRC*, eski zot pe mazin fer bann *posters* kekfwa dan diferan langaz, zot kapab met dan bann lotel ki i dir oubyen dan bann letablisman touristik, ki a dir sa enn li i pey 25, sa enn li 75, sa enn li 100.

Rezon mon pe demann sa kestyon, akoz i kler kekfwa i annan landrwa kekfwa ennler pou kapab fer fot osi tou. Dan plas anmas R75 i kapab pe anmas R100. Sa touris la a kapab vwar egzaktman

konbyen i sipoze pe peye. Kekfwa sa *posters* i ava dan en landrwa parey zot ti fer ler ti donn *VAT*. Ti mete tou landrwa ti bezwen *display* sa *VAT registered*. Sa i enn.

E mon dezyenm kestyon mon ti a kontan adres Minis *Tourism*, an vi ki nou'n tann bokou konplent lo la e mon osi mon'n vwar lo *Facebook*, lo medya, mon ti a kontan si Minis kekfwa i kapab dir nou ki lo kote *tourism* pe fer ek bann Lazans ki zot travay avek enternasyonal, pou ki ler sa kliyan i vin Sesel ki i pa vwar li kekfwa zis i ganny dir i bezwen pey sa, ki i ti fini okouran ki sa i egziste Sesel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis, lekel ki pou adrese?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab, lo kote *posters* sa i pou *part of* bann *education awareness*. Parey mon ti pe dir pli boner, mon'n zwenn ek *SRC* pou nou pran en lapros pli pro aktiv lo kote *creating awareness* lo sa *levy*. So wi pou annan bann *education materials* ki pou ganny *provided* ek bann lotel.

Nou'n menm diskite lo kote kot *airport*, pou nou annan

sa lo *airport* li menm kot touris i antre. Me menm lo sa platform *SEBS (Seychelles Electronic Boarder System)* lo la menm si nou annan en pe lenformasyon, akoz tou touris ki vin Sesel i bezwen *apply*. So, lo la osi pou en *medium* ase efektiv pou sa.

So, *rest assured* pou annan bokou bann *education materials* pou ed bann letablisman pou zot montre touris, e zot menm zot edik zot lekor. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis Radegonde?

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Speaker, Onorab Romain pou ou kestyon. Ou dir bokou konplent. Non, mwan mon a dir i annan serten konplent ki vokal, ou tann zot for. I pa neseserman i bokou. Mwan mon pran zis en *sample* bann landrwa ki mwan mon'n pase, kot mon'n koz avek plizyer bann otelye.

Parey mon dir, mon pa pe minimize dir napa *issues of course* i annan, *of course* i annan. Regard mwan, mon krwar ozordi mwan ler mon regarde, prensip annan en taks en *levy* mon krwar pa si dimoun pe konteste sa. Menm sa bann dimoun ki pe konplent.

Tou dimoun i aksepte ki nou bezwen i annan en nesesite annan en *levy*. Souvan zot bann kontestasyon se koleksyon sa *levy*. Zot pa oule, zot ezite, zot panse ki i pa devret zot vin *collector of taxes* pou Gouvernman.

Me direkteman avek ou kestyon ki mon a dir, nou bann kliyan i annan plizyer kategori bann dimoun ki vini. I annan bann dimoun ki boukte zot vakans Sesel zot al atraver en *DMC*, deor en *tour operater*. Sa bann ki nou konnen nou nou'n *advice* zot e bann partener, zot bann partener avek lekel zot travay se bann tour operater *DMCs* ensidswit, in deza enform zot.

I annan lezot kliyan ki boukte direk. Zot boukte zot lotel direk zot vini. E sa i pe vin de pli an pli bokou. E se la kot sa bann mezir ki Minis Finans in dir, pou nou sansibiliz zot.

Mon krwar sa bann premye semenn, premye mwan i bann problem ki nou bezwen adrese lo kominikasyon, lenformasyon. Me an atandan nou ki nou pe demann nou bann partener, parske bann lotel pa oubliye i reste partener Gouvernman dan sa lendistri. Sa lendistri i pa pou Gouvernman. I pou nou tou i

pou Sesel. Ki nou pe demann zot se ki zot osi korpere.

Nou demann zot par egzanz nou *tourism* ki nou'n fer lo nou *website*, nou'n deza met en notifikasyon. Me konbyen kliyan avan ler i vin isi ki al lo *website tourism* pou gete, mon pa konnen. So nou demann bann touris ler kliyan i *check in* dir zot boner.

Dir zot boner i pa vin en sirpriz ler zot pe ale zot dir "*by the way* i annan en *levy* ki ou bezwen peye. "

Byensir la, ou pou ganny touris ki pou rezenbe. Me ler ou *advise* li boner - e se sa ki souvan bann pti lotel mon konnen zot pe fer - li napa vremen gran problem.

So mon krwar nou bezwen kontinyen dan sa soz. *Bumpy first few weeks, few months*; mwan mon konvenki ki apre sa zafer i pou *smooth out*, parey tou keksoz i ava kalme, e nou a kapab annan en sistenm koleksyon *levy* ki ava *smooth* e akseptab par tou dimoun. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Henrie kestyon?

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon ava annan 2 kestyon. Mon ti ava dir

bann dimoun ki pli konn konte ki mwan, annou sey *workout* sa en pti pe pou ed nou. An 2015 Sesel ti dir ki son kou *for mitigation and adaption* ti \$295 milyon; 2015 sa. E mon matematik i dir mwan i tonm apepre R4.4 *billion*. Ki si sif ki Minis in dir nou i pe 200 milyon par an, *back in 2015* ti pou pran nou 22an pou nou kapab kolekte sa larzan.

Ozordi sa sonm in monte pou sorti \$295 milyon pou ariv 600 milyon. E si nou pe kont li lo R15 i tonm apepre R9 *billion*, *right?* E lo 200 milyon nou pe koz 45an pou anmas sa larzan. So mon kestyon premyerman i se ki eski *panel* i santi ki popilasyon i vwar lirzans sa sityasyon sanzman klima devan nou?

Pwiske si syantis pe dir i pli gran menas pou lemonn modern, eski nou konman Seselwa, e partikilyerman nou konman Manm Lasanble ki pe diskite sa size la, nou vwar sa lirzans?

E pou ki alor nou tou nou dir ki nou ti'n merit fer depi yer? Wi, eski Onorab Pillay i konpran sa lirzans e pou donn en koudmen pou nou pa ganny en- Sa i mon premye kestyon.

MR SPEAKER

Onorab silvouple adres ou kestyon pou Minis, silvouple?

HON GERVAIS HENRIE

Dezyenm kestyon Mr Speaker, eski Lendistri Tourizm - ankor dan menm laliny - i sezi lenportans poudir si nou pa envestir dan adaptasyon e *mitigation*, sa lans ki le i pe vann, sa lotel ki li in konstrir o bor lanmer, pa pou egziste dan 5an.

Alor ki mannyer nou - pa pou sanze - mwan mon pa en faver ki nou sanze, nou kit li parey. Me solman nou fer tou dimoun konpran.

So, lo en pwennvi ledikasyon e lo en pwennvi kominik sa mesaz ki nou tou nou dan sa bato ki apel sanzman klima e sa pti zil pe fer fas avek pli gran menas dan nou listwar. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis Joubert?

MINISTER FLAVIEN JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa de pwen. Petet mon ava les sa bout sansibilizasyon kot i konsern Lendistri Tourizm avek Minis Tourizm. Me, kot i konsern lirzans klima, mon pou dir ki bokou nou, nou konpran sa ki

pe arive devan nou aktyelman. Me i difisil pou nou kapab konpran lenplikasyon *long term* sa size klima.

Bokou dimoun letan ou koz avek zot get klima konman zis bann koreksyon, ki nou fer la imedyatman. Me parey ou'n dir, nou annan bann risk serye ki pe arive, ki i pa vizib pou bokou dimoun.

Par egzanp, i annan zil elwanye ozordi ki annan risk - vre risk disparisyon aköz si ou konpar en portre ozordi avek 10an pase ou pou vwar, ki i annan zil ozordi ki dan detrwa lannen i pou nepli en zil. I pou zis vin en ban disab. Me nou pa vwar sa e i pa vizib pou nou, nou pa konpran.

Me mon krwar i bann keksoz ki nou devret anmenn pli pros avek nou bann dimoun, e fer zot konpran poudir keksoz pou sanze e keksoz pe sanze. E nou bann lakot parey nou konn zot ozordi, i annan en bon pe landrwa ki dan detrwa lannen nou bann lakot pou diferan.

Me nou persepsyon i ase kourt e parfwa nou ganny difikilte pou nou vreman vwar sa diferans dan *long term*. Me nou tou nou a rapel serten landrwa kot mannyer ti ete letan nou ti ankor zenn e ozordi leta ki i ladan.

E mon krwar i enportan ki nou kapab anmenn sa en plis pros ek nou bann dimoun e fer zot konpran vreman ki nou bezwen fer serten mezir, pou nou kapab protez nou bann lakot sirtou. Aköz sanzman klima i en keksoz ki pe arive.

Ozordi dan lemonn bokou dimoun pe demann kestyon, aköz sa la kantite dife pe arive partou? Dan en pe letan nou ti pe zis petet pran sa konman keksoz leze.

Me ozordi i vre sanzman klima i la vreman depi Kontinan Lanmerik. La nou pe koz Lazi sa semenn, kontinan Lerop, nou pe koz partou i annan problem ki pe arive, e tou bann i sentonm la. Alor mon krwar i enportan ki nou kapab anmenn sa pli pros ek nou bann dimoun.

Petet Sesel mannyer keksoz i marse nou pa santi li toultan. Me i enportan ki nou bann dimoun i konpran poudir i annan serten sanzman e bouldersman mazer ki pe arive, e i neser pou nou pran bann aksyon aktyelman pou nou kapab evite ki i ariv pli grav dan le fitir. Mersi. Mon ava pas avek -

MR SPEAKER

Mersi. Minis Radegonde ou pou adrese?

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mr Speaker, mersi. Mersi Onorab. Pou swiv lo sa ki Minis Joubert in dir non, sa konsyantizasyon nou bann dimoun, nou pa kapab dir ki i pa *extend* osi pou bann loperater, nou bann dimoun dan lendistri tourizm. Byensir zot konpran, byensir zot war.

Si mon pran Cote D'Or konman en legzanp. Bann loperater lotel ki lo lans Cote D'Or zot war byensir ki pe arive toulezour.

E parey mon'n dir avan mon pa krwar i pou onnet *de ma part* pou dir ki zot, zot konsyan ouswa zot pa konsernen. Zot konsernen parey nou tou.

Tou Seselwa i bezwen konsernen avek sa ki pe arive. E sirtou zot pou sa Lendistri ki zot lavi i depan lo la. E parey mon'n dir avan, mwan mon pa krwar problem i lo annan *levy* ouswa non. Tou dimoun i dakor ki i bezwen annan en *levy*.

E ofet, en kantite sa bann dimoun, kantite sa bann dimoun ki vokal, zot ti pe propoz en lot zafer zot, ki apre in retournen in sanze. Bokou pli o ki dan serten ka pou serten lotel pli o ki sa finalman nou tonm lo la sa *three-tier system*.

Zot dakor zot. Zot *grief*, zot problem i aryer ki sa *levy*; i aryer. E bon sa i ava en lot diskisyon pou en lot ler. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Nou dan *statement* la. I permet pou zofisye adrese? Yes Mr Lebon. Mon pa'n tro konpran ki pe pase la. Mr Lebon ou ti pou dir keksoz? Wi. *Ok*, tre byen alor. Onorab Monthy, ou kestyon.

HON PHILIP MONTHY

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi detrwa Minis. Bonn apre midi Mr Lebon. Minis Radegonde, mon pou dakor avek ou ki i annan serten egzazerasyon lo nivo *cancellation* ki bann lotel pe dir zot pe gannyen. Me selman nou tou nou konnen, ki ler i annan en logmantasyon pri i efektivman afekte demann.

Eski zot in konsider en pe dan sa laliny ki ler nou pou met *levy*, i pou posibleman kapab annan en lenpak lo demann?

E eski zot ti'n mazin petet annan en *rate* pou *peak season* epi kekfwa en *rate* en pe pli ba pou sezon – lo *season* ki petet sa bann lotel pa ti a vremen pe dir zot pe vwar bokou *cancellation*.

Eski sa ti'n pas en pe dan zot lespri ler zot pe desid lo sa *levy*? E apre kestyon –

MR SPEAKER

Mersi Onorab ou'n demann de kestyon? Permet mwan mon a kontinyen.

HON PHILIP MONTHY

Zis en kestyon Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mon'n tann de mwan.

HON PHILIP MONTHY

Wi, mon annan en dernyen kestyon pou Minis Joubert. En pe dan laliny kestyon Onorab Arissol. Eski zot annan en lalis priyoriter bann proze ki sa larzan ki zot pou anmase pou al anver? Akoz mwan ler mon ekoute mon ekout plito lakot Cote D'Or ki i annan bann lotel. Ler ou pe get Lakot Les Aux Cap, Pointe Au Sel tou transpor i bezwen say delo sale, laroul toulezour lanmer plen. E sa i vremen en nwizans.

Eski nou pou vremen vwar en amelyorasyon avek sa bout semen, la kot sa sityasyon enn fwa pou tou i ava ganny met en *stop* avek?

E osi bout semen *highway* Cascade ki pe degrade ki pa'n ganny fer *rock armoring*, eski sa bann larzan ki pou ganny

kolekte nou pou vwar en sanzman avek sa bann parti lakot? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis? Minis Radegonde?

MINISTER SYLVESTRE RADEGONDE

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab ou'n *refer* lo *cancellation*. Mon pa war mwan *cancellation* ki pe arive akoz taks. I normal ki bann lotel *any* lotel, loperasyon lotel i gannyen *cancellation from time to time*. Pou en rezon ou en lot en kliyan ki ti pe vini in kennsel.

Me mon pa krwar; senserman mon pa krwar ki pou en pti lotel R25 par zour, par nwit i sa rezon. Mon donn ou – mon'n fer en pti kalkil. Ler mon regard kliyan *average* ki fer en semenn 7 nwit. Si i al dan en pti *guesthouse up to 24 rooms* i R350 en kou ki i bezwen peye *convert* €24 i ganny 2 *burgers* Lerop, *ok*?

Dan en gran lotel pou 7 nwit en kou R1400 - €96. Konmsi pwen ki mon pe fer se dan *greatest scheme of things* sa viziter ki'n Bidze €3/€4000 pou li vin en vakans. I pou al pler lo €96? Konmsi konpran mwan?

So mwan mon pa konvenki ki okenn *cancellation* ki pe arive la, *regardless of* sa bann tapaz ki petet nou tande ki i akoz sa taks. Akoz si sa i leka mwan mon dir i ridikil! I pa leka.

Ou koz lo annan diferan *rate* pou *peak season* avek *low season*. Ou konnen degradasyon lanvironnman i pe ariv toulezour li. I vin vandswet, vandnor i napa *peak and low season* li.

So mon krwar ou pe met nou dan en soz, ki apre nou pou bezwen al aziste, tanzantan sanze la pou annan konplent. La kot dimoun pou fer kankan kot en ler ou pou donn en *rate*, *advertise* en *rate*, sanz en *rate* pou 6 mwan, sanze apre.

Non, mwan mon krwar sa *rate* parey i ete, i konpromi ki finalman nou'n gannyen. Nou ti krwar i pou pasifye keksoz, me pezibleman non. Me Lalwa i tel ki i ete pou la e nou bezwen enplimant li parey i ete. Mersi.

MR SPEAKER

Son lot kestyon Minis Joubert, wi ou a reponn.

MINISTER **FLAVIEN**
JOUBERT

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker, ti annan en dezyenm pwen konsernan

lalis priyorite proze; zis pou asir Onorab ki, i annan en lalis ki apepre 2an a 3an ki nou kontinyen *update* an mezir nou ale, pou nou kontinyen met proze dan program sak lannen.

Nou a zis fer remarke, par egzamp nou annan Anse Gaulette. Nou annan Beau Vallon. Nou annan Anse Royale e lezot plizyer landrwa kot bann proze pe ganny fer. E sa lalis i kontinyen avanse. Sa lalis prensipalman i ganny propoze anba plan zesyon lakot. Ki en plan *medium term*.

Me i osi annan bann proze priyorite ki de tanzantan i antre ladan, si nou regarde poudir i annan serten problem dan serten landrwa ki bezwen ganny korize. E la Onorab in fer sorti par egzamp *Highway Cascade*, ki i pa ti en proze ki dan lalis *Coastal Management Plan*. Me selman si i annan en bezwen i a kapab ganny met ladan.

E Au Cap ek Pointe Au Sel i osi lo sa lalis proze priyorite, me fodre mon ava donn ou konfirmasyon kan egzaktaman i pou antre dan program. E petet la si ou nou kapab ganny plis resours, nou kapab met li pli boner dan program an vi bann problem ki pe leve dan sa de landrwa. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Roucou.

HON MICHEL ROUCOU

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi a tous. Minis petet mon pou al en pti pe dan en lot fason kestyon Onorab Monthy. Si ou kapab dir nou akoz ki zot pa ti met sa bann pri lo en *flat rate* ki petet i ti pou en pti pe pli fasil pou bann dimoun ki ti pou kolekte li?

E osi Minis in koz en pti pe lo kote bann proze. In tous en pti pe lo bann zil ki pe ou kapab dir i pe anmas en pti pe plis domaz, an term lo kote sanzman klima. Minis, nou osi nou annan bann zil ki en pti pe pli pre avek Mahe parey mon kapab dir ou Ile Aux Cerfs, Ste Anne la osi tou zot annan bann problem lo kote lerozyon.

E ki fason atraver sa fon? Ki fason zot pou tret bann zil li menm li, akoz i pa pou ganny trete parey Mahe. E ki fason zot pou tret li anba sa bann fon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis Hassan, ou pou pran laparol?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab akoz en *tiered*

rate pa en *flat rate*? Premyerman annou get pri ant le de, *ok*? En pti *guesthouse* 6 lasanm son *rate* i apepre €100 a €150 par nwit. En lotel 4 *star*, 5 *star* ki annan plizyer lasanm son *rate* €300, €400, €500.

So ler ou pran sa *levy as* en poursantaz *of the price* ki sa touris pe peye, ou pou war si ou annan menm *rate*, savedir *as the percentage of the price*, sa enn ki pe reste dan en pli pti letablisman son poursantaz i pli o. So i annan en lenpak lo bann pti letablisman.

E dan konsiltasyon osi ki'n ganny fer, bann pti letablisman in prefer en *tiered rate* kot zot annan en *rate* pli ba. Apre mon ti a kontan osi kekfwa mansyonnen ki lenpak *of* en pti letablisman konpare avek en gro letablisman, nou lanvironnman i diferan, *ok*? So sa i bann kriter akoz nou'n santi poudir en *tiered rate*, i en pli bon opsyon.

MR SPEAKER

Mersi. Minis Joubert pou kontinyen.

MINISTER**FLAVIEN****JOUBERT**

Mersi Mr Speaker. Mon a kontinyen ek sa dezyenm pwen. Mersi Onorab. Mr Speaker, kot i konsern ban zil ki pe ganny

enpakte par bann lefe sanzman klima; mon krwar nou bezwen get tou zil konman parti nou teritwar.

E kot i annan problem, menm si par egzantp Ile Aux Cerfs laplipar prensipalman bann propriyete prive. Me nou bezwen konsider zot parey bann lezot zil e donn zot sa sipor parey zot merite.

Dan ka Ile Aux Cerfs par egzantp i annan plizyer mezir ki kapab ganny pran. E lapros se pou vin ek bann mezir ki pli natirel posib, pou ed sa bann lakot reabilit zot lekor, e mentenir en bon kouvertir vezetasyon. E osi travay avek bann zabitan lo bann pratik ki pou ankouraz stabilite lo lakot.

E nou nou'n pare pou enplimant serten mezir avek zot. Lenportans se ki fodre tou nou bann dimoun i vin ansanm e nou tonm dakor lo en proze pou sa zil, e non pa nou konsider bann proze par bout, par bout.

Akoz Ile Aux Cerfs i en zil ki annan en sistenm dinamik otour li disab i bouze diferan parti lans. E fodre tou zabitan, tou bann dimoun ki rezidan lo sa zil nou kapab tonm dakor lo en sel program lo lafason pou nou stabiliz sityasyon.

E nou ava fer evalyasyon pri e nou ava met resours

ansanm pou nou kapab asiste zot. Me zis pou mwan reasir ou ki nou bezwen nou'n ouver pou tou zil dan Sesel, kapab ganny serten lasistans kot i nesese, kot resours i permet pou zot kapab met an plas bann mezir pou protez lakot e protez bann lenfrastruktir ki egziste. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab William?

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker bonn apre midi nou 3 Minis devan lo *panel* avek Mr Lebon. Mr Speaker, mon ti a kontan demann avek Minis Finans. Par lefe ki nou konnen ki problem pa avek touris pou peye sa *levy*. E par lefe ki nou konnen poudir bann propriyeter etablisman, zot konpran akoz sa *levy* i bezwen vini.

Mon anvi demann avek Minis, kwa dapre ou baze lo ou leksperyans avek sa lendistri, ki pe fer ki bann propriyeter zot pa anvi fer sa koleksyon? Kwa parey Minis *Tourism* in dir sa problem i aryer; me dapre ou, pou ed en pti pe Lasanble konpran sityasyon, kwa dapre ou ki pe fer zot rezenbe en pti pe?

Dezyenm kestyon Mr Speaker, mon anvi demann avek Minister Finans ankore,

dan konbyen letan zot krwar - akoz letan nou pe koz adopsyon avek mitigasyon - dan konbyen letan ki Minis ou pe mazine ki sa *levy* i riske monte ankor?

Akoz parey leksperyans ki nou annan se ki, menm si bann gran pei ki pe polye plis ki nou, bann *pledges* ki zot in fer zot pa pe onore e sa i pou tonm lo sa pei li menm pou fer li son bout.

So eski zot in prevwar en moman letan - en *timeline* ki zot krwar poudir sa pou bezwen monte akoz nou bezwen plis larzan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Lo premye kestyon *regarding* akoz i annan serten ki en pe *reticent to collect*. Parey mon koleg Minis Radegonde in dir, i pa sa problem i pa *across the board* sa konsern. I annan enn de ki'n lev sa *issue*. Mon kapab zis *speculate* ki bann rezon.

Mon mazine i annan kefwa sirtou kefwa ban pti letablisman ki tonm anba *VAT threshold*, ki konmela pa pe kolekte *VAT*. Pou zot prezan la zot pou bezwen kolekte e *remit* avek *SRC*. Kefwa i sa fason ki

manner zot fer zot *bookkeeping*.

Me selman i enportan. Ou konnen ozordi mon ganny en kantite dimoun ki dan biznes, i tonm dan problem finansyer. E bokou rezon ler ou regarde se bann rezon akoz zot *financial management skills* pa alaoter, *ok*?

E mon krwar i annan en pe louvraz la pou fer la, pou anmenn tou biznes a en serten oter ki zot annan *the basic financial management skills* pou zot *manage* larzan. Ki larzan ki dan biznes, ki larzan manner i ganny anmase, manner ou pou fer ou *bookkeeping* pou *remit* ek *SRC*.

Mon mazine kefwa i osi annan ki e la pirman spekilasyon vi ki ou pe anmas en *lev, ok*, e si ou pa ti pe deklare avan. La ou pou bezwen anmas en *levy* pou annan en fason ki ou *Border Control System* ou pou konnen ki bor sa touris in ale. Gouvernman pou konn egzaktman ki kantite larzan ou pe kolekte.

So mon pa konnen si sa osi i en rezon. Be i kapab annan plizyer rezon akoz ki i annan ki retisan. Me parey mon'n dir nou Gouvernman, *SRC*, nou pou travay an etrwat kolaborasyon avek bann letablisman pou nou donn zot sa *training*. E travay

ansanm ek zot pou zot kapab kolekte sa. Mersi.

Lo dezyenm kestyon Onorab, *regarding* si nou anvizaze fer monte dan le fitir? Si nou annan en *timeline*? Larepons non.

Mon krwar nou'n konmanse. Nou'n konmanse. Fek konmanse. Nou regarde manner i marse. E pou le moman napa okenn plan pou ogmant sa.

Me ankor dan 3an, 5an, 10an mon pa kapab fer okenn komanter lo la. Nou pou bezwen get ki manner sityasyon i devlope. Me pou le moman non napa okenn plan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Gill, kestyon.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi *Ministers*. Mon premye kestyon Minis Finans in dir nou ki in ganny en konversasyon avek bann platform enternasyonal parey konman *booking.com*, konsernan *commission* ki *transact* ant zot ek bann lotelyer.

Mon kestyon se apard ki sa, eski zot in annan en konversasyon ek bann labank? Akoz bann peyman *credit cards* i annan en *commission* ki ganny tire. Ki arive ler sa *commission*

in tire, eski sa letablisman pou pey sa *levy* mwens sa *commission or otherwise*?

Mon dezyenm kestyon, sa Prozedlwa i *compel* bann letablisman pou zot anmas sa bann *levy rather*. Me selman nou annan bann *bareboat* ki zot osi kliyan i reste lo la. Selman zot pa lo later. E mazorite zot, zot pou bann konpanyen etranze. E sa i fer ki i *unfair* lo bann letablisman Seselwa ki zot, zot santi zot bezwen peye, *whereas* sa bann dimoun ki *own* bann *bareboat*. Si Minis ou kapab donn nou en nide be pou sa bann group dimoun zot, ki arive avek e apre -

MR SPEAKER

Ou pe al lo 3 kestyon. Mon war poudir i annan lezot Manm in forse 3 kestyon. *Anyway*, mon a permet ou ale ou 3 kestyon.

HON CHURCHILL GILL

Wi, Minis, apre parey ou ti'n dir nou dan Bidze dan sa 11 gran lotel i annan zis 4 ki ti'n nobou anmas taks avek. E sa posibleman li osi lenfliyans sa desizyon pou *levy* vini.

Be la aprezan ki pou arive ek sa 7 lezot lotel ki zot, zot pa ti pe peye, eski zot pou peye ki sa i ava ede pou met dan sa fon *levy*, pou kapab *mitigate* bann

lezot *issues* ki nou pe gannyen?
Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis Hassan,
wi?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou sa 3 pwen klarifikasyon. Lo premye wi nou'n fer diskisyon ek *booking.com*. E parey mon'n anonse sa i pa sipoze annan *commission* lo sa *levy*.

Lo kote labank i en *issue* en pe pli konplike aköz i annan en kou ki labank li i *incur* pou *provide* sa *service*, en?

E normalman labank i sarz *between* 2.5 a 3poursan *commission* avek sa *merchant*. *In this case* pou sa letablisman. E bokou *-well* prosedir se dan biznes se ki sa i ganny war konman *operational cost*, ok?

Mon a donn en legzanp, parey ou al dan en laboutik *ok*, sa marsan ler ou *swipe* ou kart i pe *incur* 3poursan *charge* lo sa komisyon ki ou pe peye. E sa 3poursan pe al kot labank.

Me li ler i fer son *pricing* i bezwen *factor in* tou son *operational cost inclusive bann bank charges* dan pri son komodite, pou kapab kouver sa bann kou. E normalman dan nenport ki biznes ou pou ladan,

this is the way i pou marse, aköz i pou toultan annan en kou.

Mon a donn en legzanp ozordi bann lotel ki li i pe sarz VAT, *ok*. VAT 15poursan, so lo sa 15poursan ler sa kliyan i *swipe* son kart, i annan sa *bank charge* ki pe sa, me *the amount remitted to SRC is still 15percent because this the tax*. So lafason parey mon ti'n dir dan mon *interview*, pou adres sa *issue* se dan ou *pricing* ou enkorpor sa bann *operational cost* ladan.

Lo dezyenm kestyon *regarding* bato. Dan Lalwa i tonm li anba *yachting*, zot anba kategori R100 par nwit. So, zot deza ganny kouver dan sa taks dan sa *levy* zot osi.

Lo kote lotel bann ki pa ti pe pey *business tax* ozordi nou annan en lot taks ki apel sa *turnover tax*, ok? E *turnover* li i pa get ou *expense* i zis lo ou *turnover*. E bokou bann lotel pa ti pey sa bann *business tax* aköz zot ti pe deklar *loss*.

So sa *turnover tax* i *capture* zot. *Ok*, sa zis pou *remind* Onorab avek piblik osi, ki pou zis bann lotel avek *turnover* par lao R100 milyon. So i bann gro letablisman. Mersi.

MR SPEAKER

En klarifikasyon? Wi Onorab?

HON CHURCHILL GILL

Minis, mersi pou ou lesplikasyon me selman pou benefis sa bann dimoun ki pe anmas sa larzan. Mon konpran sa *operational cost* mwan, me selman sa R25, si i en kliyan li in deza pey deor avan i vini, *then* i reste zis sa *levy* pou peye.

Prezan ler i pou pey sa *levy* la i a *track* sa *commission*. Be i pa vin en *operation cost* pou sa lotel li. Dan sa sans koumsa, ki mwan mon pe demande ki arive?

MR SPEAKER

Minis, ou ava adrese?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Onorab. Mon toutafe konpran ou kestyon me selman parey mon pe dir se ki sa i *the norm*. Li i bezwen gete ki mannyer in *corporate* sa dan son *pricing*, *ok*? Parey mon'n servi sa bann lezot legzanp i deza pe ganny fer koumsa. So i pou menm metod ki aplikab.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Cosgrow.

HON WALLACE COSGROW

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou le 3 Minis, Mr Lebon. Bonn apre midi tou Manm e tou manm piblik ki pe ekout nou.

Mr Speaker, Prezidan in fini dir apre midi ki sa *levy* –

(Off-Mic)

HON WALLACE COSGROW

...be ekout mwan –

MR SPEAKER

Ale.

HON WALLACE COSGROW

Ki sa *levy* i la i pou reste e pa pe sorti. So mon pa pou antre dan tou sa bann kestyon parey bann lot kote be demande, akoz pou mwan i pa vreman fer sans.

Mon sel kestyon ki mon annan Mr Speaker, e avek Minis, so eski – akoz Minis taler in dir nou poudir Bidze Minister Lanvironnman an zeneral i apepre R500 milyon. Dan tou sa bann *bits and pieces* ki Minis in mansyonnen, so eski nou pe ekspekte ler nou fer prosesis Bidze lafen lannen, ki nou war Bidze sa Minister ogmante par apepre R200 milyon?

Kot sa bann proze i kapab ganny al met partou. E non pa ki sa *levy* i ganny anmase, apre i ganny met dan bann diferan lezot Minister pou bous trou Bidze. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Onorab, kekfwa i bon eksplike ki sa ki annan pou fer avek sanzman klima, sa ki annan pou fer avek proteksyon lanvironnman pa zis responsabilite Departman Lanvironnman. I annan plizyer lezot departman ki annan serten responsabilite.

Mon'n mansyonn plizyer legzanp dan mon *opening statement*. E ou pa pou war R200 milyon pe al zis dan Minister Lanvironnman, akoz i annan plizyer. I annan –

Annou koz lo Bidze ki al kot SLTA, Bidze ki pou al kot Lagrikiltir, *ok?* I pou annan plizyer Minister ki pou benefisyè from sa larzan. So i pa zis Minister Lanvironnman.

Me parey mon'n dir, vi ki nou pe etabli sa fonksyon *climate change financing tracking* dan Bidze, i pou kler avek tou dimoun ki kantite larzan ki pe al dan diferan eleman, dan diferan MDAs ki annan pou fer avek *climate change adaption and mitigation*. Mersi.

MR SPEAKER

Wi klarifikasyon Onorab?

HON WALLACE COSGROW

Ya, en pti klarifikasyon Minis. So eski sa ki nou pe dir la i pou *over and above* sa ki normalman dan *ceiling* Bidze i ganny *allocate*? So eski i pou *over and above*? E nou pou kapab *track* li byen dan Bidze? Mersi.

MR SPEAKER

Thank you. Minis?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mon krwar mon'n fini reponn ou kestyon Onorab. Ou pou kapab *track* li, akoz ki nou pe travay lo la dan Bidze, se sa *climate change financing tracker* ki ou pou kapab. Ou pou kapab. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Onorab Adelaide ou kestyon.

HON FRANCOIS ADELAIDE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun. Mr Speaker, mon annan *one comment and* en kestyon. Dabor mon oule remerci Gouvernman pou vremen inisyè sa program kot Anse Gaulette in ganny sove.

Akoz mwan parmi bann MNA ki'n ganny *first-hand* pou war sa bann problem. E vremen ler ou dan bann pozisyon ki ou bezwen pran desizyon i en

keksoz ki serye. E mwan mon pe ankouraz Gouvernman pou kontinyen pran bann desizyon ase brav, pou nou protez nou pei.

Mwan mon kestyon se ki Minis, en senp pti kestyon - petet *ok* sa Lalwa in vin anfers. Si petet sa Lalwa pa ti vin anfers, kot nou ti les setaki fer nenport kwa, si touris pa ti peye, e nou pa ti pe ganny bann *funding*, ordinerman lekel ki ti pou bezwen pou fer sa bann keksoz arive? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi. Minis ou annan en repons? Wi?

MINISTER NAADIR HASSAN

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab, larepons kestyon i vremen senp se lepep Seselwa ki ti pou bezwen peye lo li menm. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Sa ti nou dernyen kestyon. Mon remersye bann Manm pou zot kestyon e mon remersye bann Minis pou zot partisipasyon e leklersisman.

Fotespere piblik in nobou ganny en pe sa bann leksplikasyon. Nou a termin travay Lasanble la pou ozordi e mon swet bann Minis bon depar e bonn kontinyasyon. Lasanble

ava *adjourn* ziska demen bomaten 9er.

(ADJOURMENT)